

26.VEEBRUAR
ILMUB 1940. A. OKTOOBRIK

KÕIGI MAADE PROLETAARLASED, ÜHINEGE!

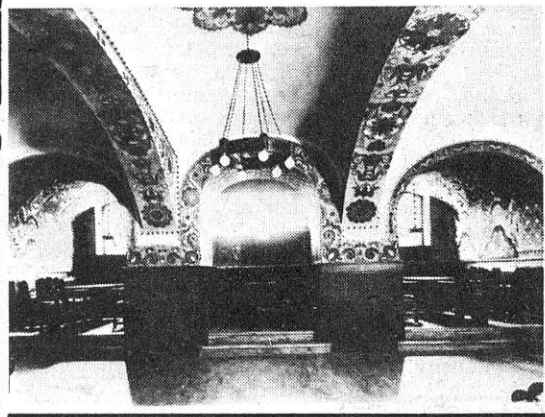
Eesti NSV
Kultuuriministeeriumi
ja loominguliste
liitude häälekandja

9 • 1988 SIRP ja VASAR

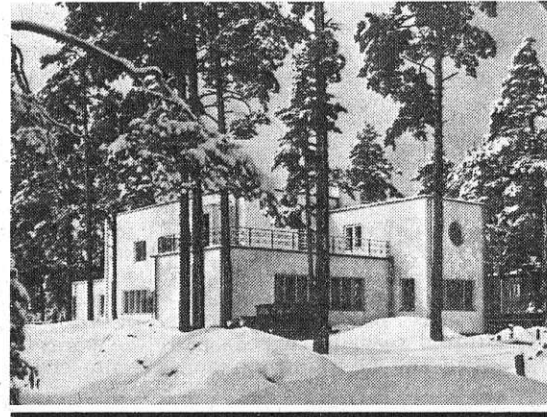
1888

100

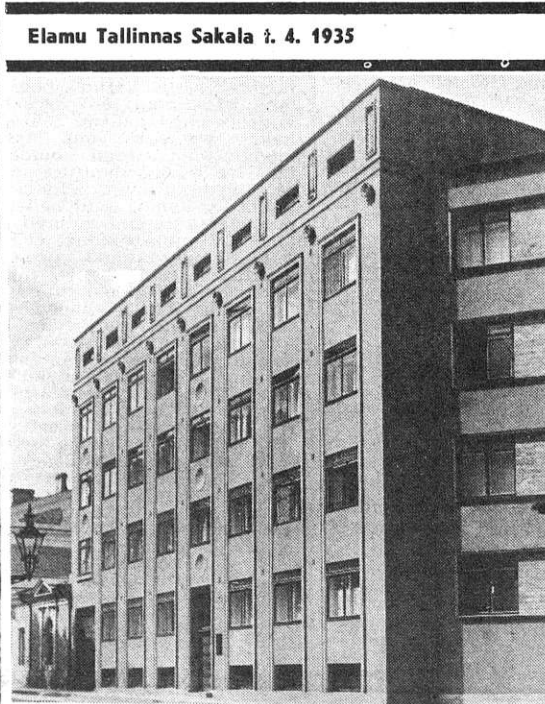
1974

Seltskondliku Maja interjäär. 1924

Eramu Nõmmel Nürme t. 40. 1934

Elamu Tallinnas Sakala t. 4. 1935

Suurele Isamaasõjale pühendatud monumendi kavand Võidu väljakul. 1945

EDGAR JOHAN KUUSIK

REVOLUTSIOONILINE UUTMINE

NLKP Keskkomitee pleenumid on sündmused, mida eriti 1985. aasta aprillist alates suure huviga oodatakse. Äsja ne pleenum arutas meie hariduskorralduse sõlmprobleeme, millest asjaomased ametkonnad (aga küllap kõik meie maa kodanikud, sest — kes ei oleks huvitatud haridusajade paremast seisust!) tegutsemis- ja mõtlemisimpulsside, kuid nagu viimasel ajal tavaks, juttu oli ka meie ühiskonna probleemidest laiemalt. Pleenumi materjalid on kes- ja vabariiklikes ajalehtedes ära toodud, alljärgnevalt lühidalt mõnedest mõtetest, mis seotud meie kultuurielu ja ajakirjandusega. Mäletatavasti kohtus mõni nädal tagasi rühm meie vabariigi ajakirjandusjuhte EKP Keskkomitee büroo liikmetega, leidis aset avameelne arvamuste vahetus, mis ilmselt oli tulus kõigile osalistele. Mõistagi oli arutuseks ka ajakirjanduse osa meie uuenemas ühiskonnas. Äsja ne pleenum osutas taas sellele olulisele rollile, mis massiteabel (ja laiemas mõttes kogu parteilisel propagandal ja agitatsioonil) tähta. Oma kõnes «Revolutsioonilisele uutmisele uuendamise ideoloogiale» rõhutas NLKP Keskkomitee peasekretär Mihhail Gorbatsšov, et «meie ajalehed, ühiskondlik-politilised ja kunstiajakirjad, televisioon, raadio, loenguline propaganda ning otsesed kohtumised uutmise «töödejuhatajatega» on teinud küllalt palju ja teevad ka edaspidi selleks, et luua uut õhkkon-

da, vabastada mõistus, äratada huvi uutmise kõigi aspektide vastu, akumuleerida erisuguseid arvamusi». Peasekretär märkis: ajakirjandus ja televisioon «suunavad avalikustamise prožektorile neile, kes teadlikult või mõtlematuse ja oskamatusse tõttu on uutmise vastu või takistavad seda». Ajakirjandus toetab entusiasme ja levitab häid kogemusi, kaitseb ebaõigluse eest neid, kes on kogu hingest asunud tööle uut moodi, kes ei karda tõelises töös eksida, riskivad ning on hakanud tundma isiklikku vastutust uutmise edenemise eest.

Ent tunnustades massiteabevahendite tööd, ei saa ometi öelda, et siin kõik korras oleks. Ajakirjandusel jääb mõnikord vajaka oskusest näidata partei ja rahva poolt lahendatavate ülesannete kogu keerukust ja uudsust, mõnigi kord ei suudeta vastu seista sensatsiooniahvatlusele, antakse pealiskaudseid hinnanguid tänapäeva ja mineviku sündmustele, ilmneb kildkondlikkust. Rohkem oleks vaja materjale uutmise kogemustest, probleemide ja ka positiivsete tulemuste analüüsi, millele tulebki koondada massiteabevahendite tähelepanu.

Nagu pleenumil rõhutati, puudutavad revolutsioonilised ümberkujundused mõistagi sügavalt ka kultuuri, ühiskonna vaimuelu küsimusi. Pleenumil oligi selgelt tunda muret rahva üldkultuuri tõstmise pärast, kusjuures koolil on tähta eriline osa. See on prob-

leem, millest meigi lehes on korduvalt sõna võtnud eesti loovharitlaskonna esindajad. NLKP Keskkomitee pleenumil kõneldud rääkisid sellest ühenduses aja jaotamisega mitmesuguste õppeainete õpetamisele koolis, vajadusega parandada kesk- ja kõrghariduse kvaliteeti, nüüdisaja tehnikaprogressi vajadustega. Räägiti ka sellest suurest osast, mida praegu peavad etendama kirjandus ja kunst. Tõnnitati: kultuurita ei saa olla demokraatiat. Mihhail Gorbatsšov meenutas oma kõnes, et «juba siis, kui oli ette näha Suurt Oktoobrit, revolutsiooni eel, mõisteti selgelt — ilma kultuurita, väljaspool kultuuri ei saa olla mingit sotsialismi».

Tänases demokratiseerimisprotsessis kerkivad vaimukultuuri probleemid üles paljuski uut moodi. See on tingitud, nagu rõhutati pleenumil, meie praegusest pöördumisest inimese poole, tema reaalse palge, potentsiaali ja vajaduste poole, sest inimene ei ela ainult leivast ja isegi mitte nüüdisaegsetest ainelistest hüvedest. Kõige rohkem aitavad teda elus töde ja südametunust, õiglus ja vabadus, kollektivism ja humanism. Aeg läheb edasi, ühiskond areneb, muutub maailm — see seab ka kultuuriprobleeme üles uut moodi. Nüüdismaailm on teaduse, kultuuri ja teabe alal enneolematult intensiivse suhtlemise, koostöö ja vahetuste maailm, see on igapäevaste kokkupõrgete ja võitlu-

se, kuid ka eesrindlike, üldinimlike väärtustega vastastikkü rikastumise maailm. M. Gorbatsšov meenutas vana tõe, et uus kultuurikiht võib kasvada vaid selle kultuuri pinnalt, mille eest on hästi hoolitud kantud. Marksism ise tekkis maailma kultuuri peateel; bolševism kogus endasse Venemaa suure kultuuri eesrindlike humanistlike traditsioone; Lenini poolt kõrgelt hinnatud «vana» kultuuri rikkus ja humanism said tohutuks panuseks maailmarevolutsiooni. Just selle kultuuri varal kujunesid inimesed, kes asusid juhtima meie revolutsiooni. Eelkäijate vaimuvara tuleb kasutada ja rohkendada.

Peasekretär nimetas üheks peamiseks õppetunniks mineviku tegevuse. See, kui me juba kord otsustavalt loobume käsitamis- ja administratiivmeetoditest majanduses, siis seda vastuvõetamatumad on säärase meetodi ühiskonna vaimuelus. Demokraatia, inimeste usaldamine, tolerantne suhtumine ebatavalisse ja ottingutesse, pädevus, heatahtlikkus, initsiatiiv ja novatorluse ergutamine, talendite toetamine — need, nagu pleenumil rõhutati, ongi parteitöö põhiprintsiibid kultuuriküsimustes, uutmise vaimses sfääris. Seejuures ei saa vaimuallat kasutada protsessi lasta muidugi isevoolu teed, lubada nähtusi, mis ei sobi kokku meie ideoloogia ja moraaliga. Uutmise orientiirid — ka vaimses sfääris — on rahva huvid, sotsialismi huvid.

Uutmise ülesandeid tuleb lahendada nii, et maksimaalselt stimuleerida inimeste algatuslikkust ja iseseisvust, saada jagu nende passiivsusest, kodanikuilmetusest, apaatist ja iseseisvusetust mõtlemisest. Ning ei tohi unustada, et pidurdusjõud toimivad ka vaimuvallas, siin ehk tugevamalt kui mujal.

Mihhail Gorbatsšov tõstis pleenumikõnes meie kultuuri unikaalse joonena esile paljurahvuselisust. NSV Liidu rahvaid seob ühine ajalooline saat. Meie jõu allikas on vennasrahvaste ja kogu inimkonna vaimsete kogemustega rikastatud rahvuskultuuride vaba areng. Rõhutati: tõeline internatsionalism, tõeline rahvaste sõprus on võimalik ainult siis, kui sügavalt peetakse lugu iga rahva väärikusest, aust, kultuurist, keelest ja ajaloost ning kui need rahvad omavahel laialdaselt suhtlevad. Selleks on vaja igakülgset soodustada rahvuskultuuride kontaktide laienemist, nende vastastikust rikastumist, tõusu ja õitsengut. Samas rõhutati, et nõukogude patriotismiga ei sobi kokku natsionalismi ja šovinismi mis tahes ilmingud. Rahvuspoliitika probleeme on kavas käsitleda NLKP Keskkomitee ühel pleenumil eraldi.

Lõpetuseks veel üks tsitaat peasekretäri kõnest: «Tahan ühineda nende seltsimeestega, kes pleenumil rääkisid, et lubamatu on kultuuri- ja ideoloogiaküsimustega mängida. Me peame ka vaimses sfääris, võib-olla just siin esmajärjekorras, tegutsema, juhendades meie marksistlik-leninlikke põhimõtteid. Seltsimehed, põhimõtteid ei tohi me taganeda mingil ettekäändel. Lenini sõnade kohaselt on kõige õigem poliitika printsiipaalne poliitika.»

AVAMEELSELT KA KÕIGE RASKEMAST...

APN-i korraldatud esinduslikus vestlusringis osalenud TEET KALLASEL palusime rääkida oma mõtetest ja tähelepanekutest.

● Millest ja kellega vestlesite?

11. veebruaril toimus Tallinnas «Viru» hotelli konverentsisaalis meie oludes üsna ebatavaline üritus, mida võiks nimetada mitmeti — pressikonverentsiks, ümmarguse laua nõupidamiseks või veel millekski muuks. Arutluseks olid välja pakutud teemad, mis saab lühidalt kokku võtta järgmiselt: Balti riikide sotsiaal-majanduslikud reaalsid ja rahvusprotsesside dünaamika Leedus, Lätis ja Eestis sõjajärgsetel aastatel. Ürituse organisatsioon oli APN.

Selleks puhuks sõitis Tallinna kolmekümne ajakirjaniku ringis kaheistkümnest riigist. Samavõrd oli kohal nõukogude ajakirjanikke. Vestluse käivitaski kolme Balti liiduvabriigi delegatsioonid. Juhtis vestlusring APN-i asedirektor V. Miljutenko. Võib-olla täpsustavalt ürituse tähenduslikkust ja iseloomu andmed selle kohta, kust keegi osavõtjatest pärit on. Üheksa ajakirjaniku esindasid Ühendriike, neli järgnesid arvukuselt Lääne-Saksa esindajad, siis soomlased; vähem oli ajakirjanikke Rootsi, Taanist, Norrast, Inglismaalt, Jaapanist — kuigi ka viimati nimetatud riik oli esindatud. Sotsialismimaid esindasid Tšehhoslovakkia, Poola ja Ungari ajakirjanikud.

● Ajahetk ise lubab arvata, mis sellisel hulgal välismaa teabevahendite esindajaid Tallinna tõi...

Ega öieti püütudki varjata, et oma osa oli siin huvil selle vastu, mis Baltikumis toimub, — teine asi, kas on siis tegemist terve või ebaterve huviga. Küsimustest kummas läbi ka Eestiga seostuv 24. veebruar. On mõistetav, et meie muljed on ühed, küllalised muljed teised, objektiivsusele pretendeeriv mulje

jääb ehk kuskile keskele. Väär oleks teha aga ka illusioone, et huvi meie vastu on ainult heatahtlik. Pole põhjust vaikida sellestki, et nii tõeline demokraatia kui ka avameelsus on meie praktika jaoks üsna uus.

Vestluse juhatajad sisse liiduvabariikide esindajad — kes akadeemiliselt, kes vähem akadeemiliselt. Minu muljete järgi tundus küll, et kõige kontaktsemalt mõjusid Eesti-poolsed ettekanded professor Toomas Karjahärmilt ja akadeemik Jaan Rebaselt. Emotsionaalse veenvusega kõneles Lätis NSV Kirjanike Liidu esimees Jānis Pēters. ETA informatsioon on juba ära toodud tema tees säärase nõupidamise harjumusest, korralda seda ehk pole vaja: ühel poolt olid lätlased ja leedulased meie külalised, teiselt poolt aga esindasid koos võrusrastajate üheskoos suurt Nõukogude Liitu. Seda omapärast situatsiooni — pealkirjastagem see kas või «suveräänsus suveräänsuses» — püüti ka lahti rääkida. Päril selge, et selleks ei piisa kaheksast tunnist, mis me koos olime, ei piisa ilmselt ka kaheksast kuust mitte, et need asjad päril selgeks rääkida. Meil oli kaunis raske näiteks seletada, miks suveräänsuse vabariikide täieliku isemajandamis-idee mõnel pool nii valuliselt (koguini demagoogiaga) vastu võeti — ka meie ajakirjanduses.

● See tähendab, et teile esitati küsimusi?

Ma ei ole niisuguses ürituses osalenud (või kellele see meist üldse on varem osaks saanud!). Aga ma ei ütleks, et oleks erilisel kõrval jäänud pahatahtlikud, alltekstiga või salakavalalt keerukad küsimused. Ütleksin, et kohtumine aitas mõlemal poolel saada lahti mõnestki kompleksist. V. Miljutenkol oli igati põhjust oma lõppsonas toonitada, et tegemist on uudsete kogemuste omandamise algusega ja vaid avameelsete mõttevahetustes võib sündida usaldus. Ma ei taha hakata õpetusi jagama. Ometi oli

neist meile kõigile õpetuseks see, kui Leedu esindajad tulid oma väidete tõestamiseks välja küll suurte ja võidukaite arvudega, kuid lõpuks ei suutnud veenvat vastust leida konkreetseid valdkondi käsitlevatele küsimustele (eriti meie ajaloo raskeid hetki puudutavates asjades). Nii või teistiti, kuid mina isiklikult veendusin, et me oleme täna juba suutelised rääkima vabalt ja avameelselt vägagi keerulistest asjadest.

● Kui võrdluseks oleks Balti liiduvabariikide probleemidega?

Küsimuste tagant koorus minu jaoks välja üks võib-olla üllatavgi asjaolu. Enamik ajakirjanikke oli päris hästi kursis toimuvaga — kuni selleni, et tunti huvi meie ideoloogiasekretäri vahetamise vastu. Teisalt kogesime seda, mida siin ja seal on varemgi välja öeldud: vabariigist väljuv venekeelne informatsioon (eriti viimasel poolaastal) on kohati ühekülgne. Minu arvates on rängalt üle dramatiseeritud mitmesugused sündmused, millele on püütud lisada täiendit «natsionalism». Nii oli lätlastel põhjust pahane olla, et üks keskvaljaanne avaldas ilma ühegi kommentaarita kellegi riialase pahameeleavalduse, nagu oleks 14. juulil Riias «toimunud natsionalistlik orgia president Ulmanise sünnipäeva tähistamiseks». Selline asi oleks nõudnud ajalehes kommentaari. Ka Oismäe poisikeste kahluse (milles iseenesest midagi head näha ei saa) kergemeelne kvalifitseerimine vaat et rahvaste vaheliseks lahinguks on vastutustundetu. Need asjad sunnivad mõtlema proportsioonide üle, tundma muret,

kuivõrd üheülbiliselt võib informatsioon vahel meie oludest jõuda üleliidulisse ajakirjandusse ja sealt ka rahvusvahelisse ringlusesse.

Julgen koguni väita, et oleme ületähtsustanud teatud rühmituste tegevuse. See võimendus on toimunud kahe kanali kaudu. Ühel poolt annavad sellele toitu nende meeleolud, kes ei jõua ära oodata perestroika lõppu, kellele perestroika on tülikas ja segav, neil on tõepoolest põhjust asju üles puhuda ja üle dramatiseerida. Nii on võimalik kompromideerida igasuguseid uudseid ideid. Teiselt poolt on Lääne ajakirjandus. Opetliku loo selle kohta rääkis Lätis NSV välisministri asetäitja Nikolai Neilands. Riia 18. novembri sündmused kästlenud Rootsi ajakirjanik, kes ise sai võimaluse kohtuda Riias, kirjutas hiljem, et Riias oli sel päeval vaikne, kuid tunda oli pinevust: need, kes Riiga ei pääsenud, kirjutasid aga peaaegu et mässust. Ka sellest tuleb tuleviku suhtes järelusid teha.

● Mis peaks Lääne ajakirjanduses jõudma meie kohtumist?

Seda ma loomulikult ei tea, kuidas räägiti kajastub ühe või teise maa ajakirjanduses. Aga kartuseks ei ole meil vähimatki põhjust. Just see peab meile kõigile sundima teile selgeks ja omaseks saama. Loodan, et me suudame lahti saada kompleksist: äkki oleme teinud midagi vaenlase heaks.

Ammu on aeg rääkida asjadest nii, nagu nad on. Selles suhtes on mul mulje, et suure tähelepanuga jälgiti Ülo Tuuliku emotsionaalset ja tarka sõnavõttu. See puudutas muu hulgas ka pessimistlike tulevikuprognoose eestlaste osakaalu kohta meie vabariigi elanikkonnas. Tuulik tõi ootamatult võrdluse Karpovi — Kasparovi malematist. Ka sel puhul prognoositi 20 käiku ette. Aga ometi juhtus partides midagi ettenägematut. Eleve saatel pakkus ta midagi niisamasugust välja demograafilise prognoosi suhtes.

● Otslesid enne tähtsustatav rikkat rühma, et üritus ole meie jaoks ebatavaline, harjumatu. Kas see võiks tähendada, et sääraseid kohtumisi peaksid saama ka meie tavalisteks?

Kui minult küsiti muljeid toimunu kohta, avaldasin arvamust, et sellised pressikonverentsid võiksid muutuda ka meil traditsioonilisteks. Ei tahaks seostada huvi meie elu vastu ainult mingi kampaa-niaga ühe või teise tähtpäeva puhul, mis lastakse siis utreeritult käiku. Selles suhtes sai meile (minule igatahes küll) selgeks midagi väga olulist.

Mul pole meelde jäänud pahatahtlikke küsimusi. Esitama jäi aga mõni küsimus, mida ma oleksin püüdnud ootuspäraseks ja loomulikukski. Rahvusküsimustest räägiti palju, nimetatigi arve ja protsente. Enamasti aga oli jutt tagajärgedest, põhjuste juurde ei üritatud pöörduda, lahti rääkimata jäid seosed šovinism — natsionalism. Ma ei tahaks tarvitada sõna «ekstremism», kuid mingil kombel see ühe või teise rühmituse tegevuse juurde kuulub. Midagi selle kohta ka küsiti, kuid neile küsimustele vastamine polnud probleem. Ja mulle tundub, et nende inimeste seisukohad, programmid või tase sisuliselt ei pakuks midagi ajakirjanikele ei pakkunud. Võin ju eksida, aga küsimuste põhjal mul niisugune mulje jäi.

Muidugi olid kõne all valged laigud. Selles asjas esindas oma kodumaad väärilalt ja kompleksivabalt Toomas Karjahärm, ilma alandavate jutumärkideta selgitas ta, et kodanlik Eesti Vabariik polnud oma ajas mitte juhus, vaid ajalooline seaduspärasus. Endamõistetavalt esitati küsimusi nõukogude võimu esimese kümnendi kohta. Eesti osas olid meil välja pakkuda selle raske ja keerulise aja kohta arvud, mille üle võib ju vaielda, kuid need on siiski arvud.

Räägiti igatahes veenis, et käes on tõe aeg. On tunne, et seisame selles asjas veel õhus kesel jään. Kuid me võidame usalduse vaid siis, kui suudame rääkida tõtt ka kõige raskemast, sõandame vaieldagi — olenemata sellest, kuidas meie jutt võimendub ühe või teise ajakirjaniku interpretatsioonis.

ÜHISKONDLIKE ORGANISATSIOONIDE KOLLEEGIUM

Eesti NSV Looduskaitse Seltsi juhatuse algatusel said 18. veebruaril kokku 16 mitmesuguse organisatsiooni esindajad, et luua Ühiskondlike Organisatsioonide Kolleegium. Palusime selle institutsiooni loomise põhjusi selgitada Looduskaitse Seltsi aseesimehel JAAN EILARTIL, loodud kolleegiumi esimehel HARRY OIGLASEL ja aseesimehel FERDINAND EISENIL.

● Kuidas avauirus korda läks?

J. Eilart: Mulle tundub, et täiesti õnnestunult. Majandusteade Seltsi esindas esimees akad. R. Hagelberg, Looduseuurijate Seltsi korr.-liige H. Simm, Arhitektuurimälestiste Inspektsiooni R. Kvell, Eesti Fotokunstiühingut esimees P. Langovits, Geograafia Seltsi esimees J.-M. Punning, Astronoomia-Geodeesiaühingut Ch. Villmann, Raamatuteaduste poolt oli O. Kuningas, Ema-keele Seltsist H. Ahven, Kodu-uurimiskomisjonist aseesimees E. Laul, Psühholoogia-seltsist V. Kulga jt. Nõusoleku kolleegiumi tööst osa võtta on andnud veel H. Trass, V. Laul, O.-K. Utt, H. Rätsep, J. Kangilaski, K. Siilivask, V. Tarmisto, M. Titma, E. Savisaar, V. Raam, V. Tormis jt. Eesti Looduskaitse Seltsi esindajaks on koos siinkohal vastajaga veel kerge-tööstuse minister J. Kraft. Ka kolleegiumi kavandatud tegevusprogramm ja töö lähtepriinitsid on töötusrikkad.

Juba esimesel koosolekul toimunud arutelu oli ideederohke.

● Mis esimesel kokkusaamisel kõigepealt südamel oli?

F. Eisen: Praegusel uutmise ja demokratiseerimise ajastul on kõvasti tõusnud kõigi rahvakihtide aktiivsus ja nõudlik osavõtt ühiskonnaelu kõikidel aladel. See avaldub ka mitmesuguste ühiskondlike organisatsioonide seisukohavõttudes ja tegevusplaanides. Kolleegiumi ülesannet nähakse eeskätt selles, et omavahel kokku saada, vastastikku ideid vahetada, üksteise seisukohti täiendada ja rikastada, et siis kaalutud seisukohtadega esineda avaliku arvamuse ees ja ka meie vabariigi juhtorganite ees. Silmas tuleb pidada eelkõige meie peamisi, üldsust erutavaid perspektiivseid küsimusi. Kolleegium taotleb koostööd ja viljakaid kontakte kõikide organisatsioonidega, kes peavad oma tegevusprogrammi põhiosaks meie ühiskonnas toimuva uuendusliikumise toetamist ja arendamist. Küsimuste arutamisele tahame kaasa kutsuda nimekaid teadusmehi ja kultuuri-tegelasi.

Juba esimesel kokkusaamisel keskenduti mõttevahetusele just meie rahvast erutavate kaugemate eesmärkide ja praeguste mureküsimuste üm-

ber, nagu loodushoid ja keskkonnakaitse, meie keele ja kultuuri arengu ning ajaloo probleemid. Me tahame öelda oma koordineeritud sõna Eestis kavandatavate, kogu rahvast erutavate ettevõtmiste kohta.

● Missugustest põhimõtetest lähtub kolleegium oma töös?

H. Oiglane: Piltlikult võiks öelda, et kolleegiumi koosolek toimub mõttevahetus ja selles kujunevad ühisarvamused võiksid mingil määral stabiliseerida ja suunata vabariigi ühiskondlikku arvamust. Samal ajal ei tohi hetkekski unustada seda, et stabilisaator võib kergesti ka piduriks muutuda. Et seda ei juhtuks, võtsime oma koosolekul edasise töö aluseks mõned põhi-seisukohad. Nimetaksin siin neid:

Probleeme arutame õiges ajaloo kontekstis, mees pidada seda, et iga nähtus on oma ajaloolised juured ja iga otsus on tingitud eelnevast tulevikku ulatuvast järeldusest.

Me peame alati silmas oma rahva ajalugu ega unusta neid mõjuvõimeid, mis on võimaldanud eesti rahval juba aastatuhandeid siin Läänemere kaldal kujundada, säilitada ja süvendada oma rahvuslikku identiteeti.

Me lähtume teadmisest, et eri kultuurialade ja teadusalade vahel ei ole ega saa olla ühelgi tasandil põhimõttelist rivaliteeti, saab olla ainult üks ühine eesmärk: Eesti NSV majanduselu ja kultuuri edendamine Nõukogude Liidu teiste rahvaste samasuguste taotlustega kooskõlastatult.

Me lähtume taotlusest ära hoida meie loodus- ja kultuurikeskkonna saastamist juhuslikkuga, keskkonna loomulikkust funktsioneerimist häirivast. Teame, et looduskeskonna säilitamine normaalselt elavana on ühiskonna arengu, sealhulgas tootmis- ja kultuuri arendamise kõige olulisem eeltingimus.

Me teame, et meie vabariigi võimalused ja ressursid on piiratud. Seepärast on oluline paljude heade soovide ja soovitus- te hulgas välja eraldada prioriteetseid, mille realiseerimisele oleks enim tulu meie vabariigi majanduse, kultuuri ja sotsiaalsfääri arendamisele.

Küsis ILMAR RATTUS

viis aastat enne preemia taotlemiseks esitamist. Filmitööde, teatrietenduste ja kontserdiprogrammide puhul aga mitte vähem kui üks aasta ja mitte enam kui kolm aastat.

Tuleb arvestada ka seda, et ametiühingu preemiat taotlevad tööd ei tohi samal ajal kandideerida Lenini ja riiklikule preemiale ega olla nendega autasustatud varem.

Preemia taotlemiseks esitatakse töid võetakse vastu iga paarisastal kuni 1. maini ja need vaadatakse läbi Üleliidulise Ametiühingute Kesknoorkogu juurde moodustatud ametiühingute preemiate komisjonis. Eesti kunstirahvast esindavad selles komisjonis kunstiteaduse doktor, teatrietendaja K. Kask ja ENSV rahvakunstnik, helilooja J. Rääts.

Lähemat teavet ametiühingute kirjandus-, kunsti- ja ajakirjandusala preemiate ja esitamise korra kohta võib saada ENSV Ametiühingute Nõukogu kultuuri- osakonnast ning loomingu- test liidtest.

EUGEN OLLE, ENSV AON kultuuri- osakonna juhataja

Ametiühingute kirjandus-, kunsti- ja ajakirjandusala preemiad

OAOKN-i presiidium langetas otsuse «Nõukogude ametiühingute kirjandus-, kunsti- ja ajakirjandusala preemiast». Otsusega nähakse ette asutada kirjanike, heliloojate, kunstnike, tarkemistrite, arhitektide, filmisainerite, kunstiajaloolaste, fil- mi-, teatri-, tele- ja raadio-, kontserdiorganisatsioonide töötajate ning parimate isetegevustate premeerimiseks 15 preemiat aastas 5000 rubla. Preemia väärtuseks tunnustatud tööd autorid saavad ametiühingute preemia lau- raadi nimetuse koos diplomiga ja aumärgiga. Preemiaid määratakse Üleliidulise Ametiühingute Kesknoorkogu Presiidiumi otsu- sega üks kord kahe aasta jook- sul tööraha rahvusvahelise so-

lidaarsuse päevaks — 1. maiks. Töid ametiühingute preemia taotlemiseks võivad esitada ametiühingute nõukogu, ametiühingu vabariiklikud komiteed, ettevõtte, asutused ja organisatio- nid, kolhoosid, sovhoosid, loo- mingulised liidud, kultuuri-, kunsti-, filmi-, raadio- ja televi- siooni asutused töökollektiivide koosolekutel tehtud ettepaneku- te alusel. Sealjuures võetakse arvesse esitatava kandidaadi ühiskondlikku tegevust, tema osavõttu töötajate ja kogu elanik- konna esteetilisest kasvatamisest, panust rahvaloomingu arenda- misse.

Preemiat võib taotleda ainult neile kirjandus- ja kunstiteoste- le, mis on loodud vähemalt üks aasta, kuid mitte rohkem kui

Kirjastuskomitee süsteemi parimad

Eesti NSV Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee süsteemi ettevõtte ja organisatsioonide kollektiividest anti 1987. aasta IV kvartali üleliidulise sotsialistliku voistluse tulemuste põhjal NSV Liidu Riikliku Kirjastuste, Polü- graafia ja Raamatukaubanduse Komitee ning Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Keskkomitee rändpunalipu ühes esimese raha- lise preemiaga kirjastuse «Eesti Raamat», Tallinna ordeniga «Austu- tuse märk» trükikoja «Ühiselu» ja Viljandi trükikoja «Kiir» kollektiividele.

Vabariiklikus sotsialistlikus voistluses tunnustati IV kvartali töötulemuste järgi Eesti NSV Ministrite Nõukogu ja Eesti NSV Ametiühingute Nõukogu ränd- punalipu ning esimese rahalise preemia väärtuseks Tallinna trükikoja «Oktoober» ja raamatu- kauplus «Rahva Raamat».

Eesti NSV Riikliku Kirjastuste, Polügraafia ja Raamatukaubanduse Komitee ning Kultuuriala Töötajate Ametiühingu Eesti Va- bariikliku Komitee rändpunalipu saavad IV kvartali hea töö eest Narva trükikoja «Koit» ja Tal- linna raamatukauplus «Areng».

NÄDALAKIRI

FLUIDUM IKKA PÜSIB

Läinud reedel avaldati Mihhail Gorbatšovi kõne NLKP Keskkomitee viimasel pleenimil. Tundub, et sedakorda oli peasekretäri esinemist eriti oodatud. Kui Moskva on tück aega vaikinud, tekivad vägisi kõhklused perestroika pöördumatuses. Nüüd saime endale mõneks ajaks jälle toetavaid mõtteid. Näiteks: «Mõni on hakanud närveerima ning hoiatab meid: vaadake, et see demokratiseerimine teil kaost ei teki- taks. Kuid mõelge lähemalt, mille pärast need inimesed mu- ret tunnevad? Sugugi mitte ühiskonnale eluliselt tähtsate probleemide pärast. Pigem hoolitsevad nad omakasupüü- like huvid eest.»

Erinevate huvide kokkupõrked ei üllata enam kedagi, ta- sapisi hakkame jõudma «arvamuste sotsialistliku pluralismini» (väljend eelmainitud kõnest). Meie kohalike vaimuelule on selles osas koloriiti lisanud Loominguliste Liitude Kultuuri- nõukogu, kes viimati sai kokku Tartus. Nagu nõukogu esimees Ignar Fjuk teadustas, oli väljasõiduistung üheks eesmärgiks näidata ka tartlastele ühisarutelu niisugust vormi. Ohendava teemana hoidis jutuaajamist koos Tartu tasandile toodud kul- tuuri deentraliseerimise probleem.

Tallinna ja Tartu vahelised mõneti pingsad suhted on am- must ajast meie kultuurielu ilmetanud, tervikut tervistanud. Mõrad on tekkinud siis, kui ühel on jäänud kaal pidevast ülespoole kiikamisest kangeks ning teisel on kasvanud alla- poole vaatimisest lõua alla lott. Tõtt öelda kartsinud auvää- ralt kultuurinõukogult säärase rikkama venna hoiakut, kes tuleb oma hädisevõitu sugulast paariks tunniks haletsema. Kartuseks oli põhjust kas või seetõttu, et 28 kultuurinõukogu liikme seas esindab tartlasti üksnes Hando Runnel. Seega on tegemist seltskonnaga, kes ise kujutab endast tsentraliseer- imise kõige ilmekamat produkti. Muidugi ei ole selles õig- lane süüdistada kultuurinõukogu, kuhu iga loominguiline liit on ise delegeerinud oma esindajad. Ja võib-olla tõesti on Tartu tähendus eesti kultuuri tänasel päeval vaid 1/2.

Ma ei loonud eriti Tartu toetamise siiruses, sest — nagu hiljem nähtis ka «Vanemuise» direktor Mart Raik — suur osa praegusi loovintelligente-pealinlasi on endised tartlased, kes mingi hinna eest ise enam ei naase ülikoolilinnas; suur on ka nende tartlaste osa, kes hoiavad hinges salasoovi ometi kord pääseda Tallinna.

Umbes sellistest tunnetest lähtus minu hoiak väljasõidu- koosoleku eel. Kas eelarvamused leidsid kinnitust? Osa! Jah. Kiitus Ignar Fjukile delikaatselt teravmeelse manitsuse eest mitte langeda nostalgiasse ning viletsa heftseisu kirjelda- misse. Kuid... nutumaiguline kaastunne koos traditsiooniliste süüdistustega linnavalitsuse aadressil jäi puhuti siiski dominee- rima. Vaid professor Hans Trass mõnits selga sirgu ajades, et lootusefu Tartu seis kah pole, et mingisugune eriline flu- idum püsib Tartus tänaseni ning et selle tajumiseks ei piisa paaripäevast ülikoolilinnas viibimisest.

Hando Runnel viis meie hädad laiemasse konteksti — vaimse allakäik olevat Tallinnale niisama iseloomulik kui Tartule. Nähtavasti ei saa ülikoolilinnas pääsmist lahutada probleemidest, mis on praegu kulmineerinud üldriiklikeks: võimu deentraliseerimine, vajadus korraldada ümber meie poliitiline süsteem.

Üks valdkond, millest rääkides tuli kultuurinõukogu välja n.-ö. käega katsutavate ideedega, oli kirjastustegevus. All- järgnevalt püüangi mõningaid Tartus esitatud mõtteid edasi (või tagasi) arendada.

Täna me veel usume lubadusi, mille järgi aastal 1992 alus- tab Tartus tööd uus nüüdisaegne trükikoda. Loodame, et siis avaneb võimalus asutada uusi väljaandeid, luua uusi töökohti intelligentsile ning niiviisi veidigi tartupärastada linna sise- elu. Milliseid väljaandeid ellu kutsuda? Tagumine aeg on sel- les suunas ettenägelikkust ilmutada. Tasub ka mõeldamist vaadata: 1936. aastal ilmus Tartus liigi sadakond ajakirja (täpselt arvu ei tihanud isegi prof. Juhan Peegel öelda), Eestis kokku 217. Tartus mõeldi juristidele, ajaloolastele, loomaar- stidele, taluperenaistele, farmatseutidele jne. Igaühel oli oma ajakiri. Rääkimata sellest, et praktiliselt kõik kirjandus- väljaanded trükiti Tartus. Kas tõesti ei ole meil midagi mõist- likku tollest ajast üle võtta?

Eesti lehed on oma majapidamisega ikka ots otsaga kokku tulnud. Enamik suuremad ajalehed toetasid rahanappuses vaevlevaid väljaandeid. Põhimõtteliselt on ka tänases ajakir- janduspildis midagi sarnast. Muutunud on vaid see, et kui 1930. aastatel hoidis keskuses elav suurem vend elujõus pi- semaid partnereid, siis nüüd elab pealinn periferia arvel. Rajoonilehtedele tulud võimaldavad püsti seista ka kahjumiga töötavate ajakirjadel (näiteks «Teater. Muusika. Kino», «Loo- ming», «Viikerkaar» jt.). Et nimetatud väljaannete rentaa- bus on paratamatu ning et tegemist on siiski meie ühise rahvuskultuuriga, siis saavad kõik rajoonitoimetused aru oma moraalsest kohusest talilnast toetada. Ometi läheb meel nuk- rats, kui mõeld 700 000 rubla, mida «Edasi» aastas puh- talt sisse toob ning millest Tartusse jääb vaid tühiine osa. Olen veendunud, et sellegi raha õiglase jagamine, Tartu kirjastuselu ergutamine tooks lõppkokkuvõttes kasu kogu meie kultuurile.

Kultuurinõukogu väljasõiduistungil arendas Arvo Valton de- tsentraliseerimise teemat nii kaugele, et soovitas Tartusse «Edasiga» konkureerivat ajalehte, kuivõrd monopolset sei- sundit kasutav «Edasi» suruvat peale oma hoiaku. Mida ar- vata? Kui Tallinna autorile Tartu leht ei istu, võib ta oma mõtteid ilma igasuguse monopolse surveta avaldada pealin- na väljaannetes. Kardan aga, et kõikide mõtete puhul pole sealtki loota sujuvat koostööd. Asi pole ju üldsegi selles, kas Tartus on üks, kaks või sada kaksikümend üks lehte (nii palju ilmus neid Eestis 1933. aastal), vaid meie ajakirjandus- kontseptsioon. Meie ajakirjandus on parteiline. Võib-olla me millalgi loobume ajakirjanduse praegusest juhtimisest print- siibist, võib-olla hakkame arutama ka partei juhtiva osa üle ühiskonnas. Ütles ju Mihhail Gorbatšov oma 18. veebruaril kõnes, et «oleme kohustatud mees pidama, et meie partei juhtiv osa ei ole antud kõrgemalt poolt igaveseks ajaks», vaid see on kätte võidetud kommunistide mitmete põlvkondade poolt, ja et parteil «tuleb tõestada oma õigust olla ühiskonna revolü- tsioonilise uuendamise avangardis». Praegu kujutab aja- kirjandus endast avalikkuse kontrolli, täites seda funktsiooni parteilise kontrolli all. Siit kasvavadki probleemid, millest taas peasekretäri sõnadega: «Ikka veel esineb arvukaid kat- seid mahutada avalikkustamine ja demokraatia mugavatesse raamidesse, häälestada ajakirjandust enda järgi ning tequt- seda üldsuse arvamusest hoolimata.» Peasekretäri nõudlikkus virgutab vastutustunnet ja ühtlasi sisendab optimismi.

Kahe ja enamagi tooli vahel istumine on kurnav. Lõpeb see alles siis, kui leiame istumise alla kõiki — nii A. V-d, K. V-d, E. V-d, O. V-d kui V. V-d — rahuldava pehme diivani. Aga võib-olla on ühiskonna arengule kasulikum just huvide ja vae- dete vastuoksus?

MART KADASTIK

«Maskeraad Ungrus»

Täna esietendub «Estonias» Valter Ojakäär operett «Maskeraad Ungrus» (libreto Ardi Liiveselt, laulutek- tid Vaapo Vaherilt). Opereti on lavasta- nud Eero Spriit, kes teeb «Estonias» oma esimest tööd. Külalised on ka kunstnik Liina Pih- lak ja tantsuseadja Mait Ägi, dirigeerib Jüri Alperteen.

Opereti tegevus põhineb ajaloolisel sündmusel: 1715. aastal külastas Haapsalu lähedal asuvat Ungrut (Lin- deni) mõisat Pee- ter I (pildil Väino Puura kehastuses), et tutvuda kuulsal Lindeni iluaiaa...

J. Smuuli nimelised kirjanduse aastapreemiad mõeldud aastal ilmunud parimate teoste eest on määratud ja üldsusele teada. Kutsusime oma toimetusse žürii liikmed MAIE KALDA, AKSEL TAMME ja REIN VEIDEMANNI, et nad kõneleksid meile lähemalt laureaatidest ja neistki teostest, mida arutati, kuid mis lõpuks kõrvale pidi jääma. Toimetuse poolt osales vestlusringis MALL JÖGI.

Aksel Tamm: Mulle paistab, et kirjanduselu vastu huvi tundvatel inimestel koos teadaskamistega, kes on selle aasta laureaadid, tekib ka vastasmärgiline huvi: miks see või teine teos ei ole Smuuli preemia laureaat. Aastate jooksul oleme aegamööda jõudnud selleni, et nimetame nüüd ka need teosed, mis veel kandideerisid, teeme teatavaks hääletamise tulemused. Omal ajal ei tulnud niisugust mõtetki pähe, kõik oli püha saladus. Nii et avalikkuse suurenemine on siingi toimunud.

Maie Kalda: Mul tekkis probleem seoses žürii koosseisuga. Olen varem ainult ühe korra Smuuli žüriis olnud ja seekord seal istudes oli tunne, et mängin Culbertsoni süsteemis bridži, aga olen vahepeal õppinud Gorenit mängima. Žürii otsustab liiga väheste ja jämedate kriteeriumide järgi, või isegi ainult «tunde järgi». Samas oleks täiesti võimalik luua parameetrite kogum, mida arvestades selekteerimine peaks toimuma. Kuidas žüriid pädevamaks muuta? Praegu on nii, et Kirjastuskomitee süsteemist on 4 inimest, mujalt 5. Jaan Rannap oli seal lastekirjanduse komisjoni esindaja. Lastekirjanduse komisjon esitas oma preemiakandidaadi ja see on pädev esitamise. Ma leian, et kui Kirjastuskomitee annab raha ja tahab selle eest saada oma esinduse žüriisse, siis kirjanduslikult ilmselt ka annavad raha sellega, et nende teoseid trükitakse, mille eest kirjastused oma raha saavad. Järelikult olgu žüriis vastava žanrikomisjoni esindaja ja ettepanek.

Rein Veidemann: Mina olin esimest korda Smuuli žüriis ja ma ei saa ütlemata jätta, et tundsin end siiski natuke kõrvust tõstetuna, sest ma ei ole paadunud žüriidesse kuuluja ja mulle tundus, et see on austav ülesanne. Nii või teist otsustatakse seal inimeste panuse üle meie kultuuri ja niisuguse otsustamisõiguse andmine mulle tegi pühaku tunde. Aga kolleegide, mitmete teiste žüriiliikmete puhul tundus, et see on neile võrdlemisi igapäevane asi. Ma ei taha kuidagi riivata kirjastustöötajaid, aga jäi tõesti mulje, et neile on see lihtsalt üks osa tööprotsessist, toimetamisetööst. Et nüüd on aasta möödas, vaatame, kellega oli palju raskusi toimetamisel, kes on juba varem preemia saanud jms. Ja sellisele triviaalsusele, igapäevasele vaatamata — kui mõned laureaadid said õiglase otsuse osaliseks, on minu rõõm tolt.

A. T.: Kas on palju asju, millega sa rahul ei olnud? Ma ei küsi liiga konkreetselt, vaid üldhoiakut.

R. V.: Selles mõttes on üllatav, et umbes 80% ulatuses kattub minu hinnang žürii otsusega. Aga eriti tõlkimise puhul sai liiga määravaks kriteeriumiks see, kas tõlke toimetamisega on vaeva nähtud.

A. T.: Tõlkepreemia määramisel on traditsiooniliselt kuulatud ära kirjastuse tõlketoimetuse arvamus. Mis teha, meie suure ja ülihoolika toimetamissüsteemi juures on tõlge ühel puhul suuremal määral tõlkija ja toimetaja koostöö kui teisel puhul, kus kirjastus saab kätte juba päris valmis käsikirja. Kirjastusel on aastaid olnud oma sõna öelda, teised žürii liikmed on seda respektinud. Mulle tundub, et see on sisuliselt ka jige.

SMUULI PREEMIAD 1988

M. K.: Pädevus tõlke kvaliteedi osas on sealt poolt kindlasti olemas. Aga milline tõlkeos on praeguses kirjanduslikult paljurääkiv — kas ei sega kirjastusrahva sisekriteeriumid siin hindamast tõlke- raamatute teisi külgi?

R. V.: Meil jääbki vist lah-tiseks, kas Smuuli preemia ja üldse kirjanduspreemia on rohkem kirjanduspoliitika või tõepoolest aasta parima kunstiloomingu esile tõstmine.

M. K.: Minu arust ei tohiks just see lahiseks jääda. Žürii peab ikkagi endale aru andma, teadvustama, mida ta hindab. Ei saa hinnata puhta poliitika pärast, ei saa hinnata ka puhta kunsti pärast. Ei saa hinnata igal aastal ühtsama kirjaniku, kui ta pole loomingu tõusnud uuele astmele. Jne. Eile õhtul ütles Tammara mäehüppeid kommenteerides: mida ühtlasem tase, seda peenemad nüansid lähevad arvesse. Niisugused puhtad juhtumid, kus üks ja ainus teos tuleb vaidlematult arvesse, on harvaks jäänud, vastavalt oluliseks saanud eri parameetrite ja konteksti arvestamine.

R. V.: Oleks ideaalne, kui žüriisse valitud inimesed suudaksid orienteeruda väga paljudes kontekstides korraga — kunstiline kontekst, kirjaniku enda loomingulooline kontekst, konkreetne kirjandussituatsioon, raamatuni jõudmise protsess — kõik need on ju omamoodi kontekstid.

M. K.: Kirjanik tajub neid kontekste, ilma et ta peaks neid igal sammul analüüsima. Piisab, kui ta esitab enda arvates parima ja ma usun, et see läheb täppi. Muidugi võiks žüriisse kuuluda ka mõni kontekstide tundja. Vaja ei ole neid, kes soovivad *comme il faut* sid, head käitumist kirjandusliku mõõdupuuna.

Mall Jögi: Mõnel varasemal aastal on avaldatud mõtet, et žürii võiks ise otsustada, mil-lised preemiad ta välja annab.

A. T.: Kunagi ammu katsuti nii teha. Taheti välja anda kaks luulepreemiat — Mart Rauale ja Hando Runnelile. Aga lõpuks hääletati see variant ikkagi maha. Ja võib-olla on siiski hea, kui preemiate määramine liiga suvaline ei ole ja kui igal juhul igal aastal peab hindama kõigi žanride parimaid teoseid.

Edasi tahaksin küsida, kas meie üldine suhtumine kirjandusaastas 1987 on soodne või mitte. Minu oma on keskpärane. Aasta ei olnud mitte eriti hea proosa osas, ka luuletuskogusid oli napilt. Samuti ei ole kuidagi õnnestunud mobiliseerida muuta meie näi-

dendielu. Teatritekstid on olemas, aga lugeda neid ei saa.

R. V.: Kuigi nimetuste pool-est oli aasta küll kesisevõitu, ei ole ma päris nõus Aksel Tamme sellise hinnanguga. Minu lähenemismurk on selles — püüame vastata küsimusele, kui palju kasvab eelmisel aastal meie kirjanduskultuur. Kas meil on sealt nimetada selliseid fakte, mida meil ehk on võimalus mäletada lähema kümnendi jooksul. Paljud faktid taanduvad kirjanduslo- arenedes selle üldisesse tausta. Aga on fakte, mis peavad meie kirjandusmälustuses kauem vastu, ja mul on hea meel, et meie žürii neid märkas. Üheks selliseks on Valmar Adamsi romaan «Esa astub ellu» kirjandusliku ja kultuuriloolise faktina. Luules märkasime ja tõstisime esile ühe meie noorema põlve täht- kritiku luulet — kaasakõnele- mine, mida meil tasub mär- kida. Sotsiaalkultuurilisel ja poliitilisel taustal hindas žü- riid täiesti üksmeelselt Savi- saare fenomeni. Selle ümber tuleb meil ikka veel mõnda aega juttu. Või võtame kas või Heino Kiige «Maria Siberi- maal», mis küll preemiat ei saanud, aga kuni viimase vooruni oli arutluse all. Sel- lest kirjandusaastast on meil nähtavasti põhjust veel mõn- da aega rääkida.

M. K.: Ma olin natuke ülla- tatud, et Heino Kiige romaani vastu on just pahemalt poolt häält tõstetud. Ja paremalt poolt ei lastud teda ju varem ilmuda. Kas või selle arutluse eest, mis tal on riigi ja inime- se vahekorra, tuleks mõnigi loorberioks anda. Adamsi pu- hul rõhutaksin eriti, et see on Tartu-romaan. Adamsi jääd- vustab Tartu vaimu hiilgeaja. Veel on Adamsil vaimus see, mis annab talle plusspunkte teiste ees. Aga eetikaga ei ole kõik korras ei Kiigel ega Adamsil, mitte kummalgi, tei- sel teistmoodi (mõtlen muidu- gi kirjanikuisikut, mitte era- isikut). Maria nuhiameiti ja autorisuhtumise ses asjas mär- kis, Remsu juba ära. Jum- mal tänu, et meil on nüüd publitsistid astunud eeti- ka lipukandjateks. Savisaar ja Kruusvall ja teised.

A. T.: No kuule, kas Heino Kiik oleks pidanud Maria nuhiameiti puhul siis joone- aluste märkustena või muu- de autori kõrvalepõigetena juurde kirjutama: «Häbi, Ma- ria?» või «Oh, kui inetu, Ma- ria!» Nuhkimist ja nühke on viimaste aastate nõukogude proosas (ka memuaaridesse) õige palju ilmunud, see on meie elu nukker ja ängistav tegelikkus, ja kui Kiik ei peagi vajalikuks kogu aeg näppu manitsevalt üleval hoi-

da, siis mina ei näe küll kusa- gil seda, et ta sellesse vai- mustusega suhtuks. Selles as- jas ei julgeks ma Kiigele eeti- lisi etteheiteid teha.

M. K.: Ütleme siis, et Ma- ria on süüdimatu ja las ta olla. Tema on hea nühk, tema täidab oma ülesandeid nii, et kellelegi paha ei juhtu. Tege- lasele on süüdimatus lubatud, autorile mitte. Mind vihasta- sid eriti need kohad, kus olme- tarkusi esitatakse sõrendatud kirjasa.

A. T.: Etteheited Kiige roma- nile on seni olnud ikka põhiliselt kunstilised. Pree- miate kohta esimesi prognoo- se tehes pidasin «Mariat» iga- tahes oluliseks kandidaadiks. Mängigu pealegi kaasa mu vulgaarsotsioloogiline koostis, aga ma ei saa ennast retsept- sioonist lahti kiskuda, ja ma nägin suvist Võru linna, kus aplalt otsiti «Loomingut» «Ma- riaga». Mis Adamsi romaani puutub, siis on see rõhutatult ego-keskne, aga haardeulatuse poolst ometi tõeline maail- maromaan. Kusjuures näiteks Jaan Krossi «Vastutuulelaev» on ju märksa tihkemalt läbi kirjutatud. Aga alles rääkisi- me Krossist kui võimalikust Nobeli laureaadist, alles oli ta NSV Liidu riikliku preemia kandidaat, ja mulle paistab, et meie komisjon ei tahtnud selle suhteliselt tagasihoidliku Smuuli preemiaga minna osa- tama neid teisi ilmajäämisi. Kui ma sellest süsteemiaru- lusest õigesti aru sain, mida Maie Kalda tahab sisse viia, kus tuleks arvestada kõiki aspekte ja parameetreid, siis Adamsi viimaste kümnendite looming demonstreerib muu hulgas ka vaimuime vi- taalsuse hiilgavat võitu. Tema pidev juuresolek meie proo- sas, luules ja kirjandusteadu- ses on lausa vapustav. Ta on ju mõeldud saajandi mees, mõelge sellele.

R. V.: Tahaksin juhtida tä- helepanu sellele, et Adamsi kui luuletaja on tegelikult kogu aeg preemiatest ilma jää- nud.

M. J.: Ka Adamsi kui kir- jandusteadlane — «Vene kir- jandus, mu arm» oleks seda laadi esiletõstmist väärinud küll.

R. V.: Tema romaanis on tegelikult kõik koos — Adamsi kui poet, kirjandusteadlane, esseist, proosakirjanik. See on romaan-sümbools tema isikust ja temast kui kirjutavast ko- danikust, avatud kõigisse suundadesse. Kuigi Adams ni- metas ise oma teose esseero- maaniks, manifesteeris ta teo- se endaga pigem romaani kui avatud žanri.

Siinkohal peaksime ilmselt osutama, et Krossi ja Kiige kõrval oli viimases voorus ka Leo Anvelt oma raamatuga ja Rein Saluri novell «5.3.53».

M. J.: Rein Saluri novell oli preemiakandidaadina arutluse all?

A. T.: Ja väga tõsiselt.

M. J.: Tegelikult oleks seegi ju pretsedendi loomine, kui proosapreemia saaks nii väike žanr nagu novell. Minu mä- letamist mööda on novelliko- gudki haruharva Smuuli pree- miat saanud, ikka võidutseb romaan kui üks suur ja töö- mahukas žanr.

M. K.: Andres Langemetsa kõrval arutati luulepreemia puhul ka Ene Mihkelsoni kan- didatuuri. Siin on nüüd tru- dus kirjandusele üks tähtis kriteerium, mida Gorenis süs- teemis peaks arvestama. Ene Mihkelsoni puhul on kirjan- dustruudus väga tugev külg. Isikliku arengu moment, seda märgiti žüriis — ta on luule- tajana ise tõusnud. Aga Lan-

gemetsa puhul ma ütlesin, et meil on palju filosofoerivat luulet, aga vähe filosoofilist luulet. Langemets lähneb puh- talt sellesse kategooriasse. Ja kui ta meie teadvuses on luule- tajana ikka veel autsaider, siis seda uhkem.

R. V.: Luuletajast filosoof, ütles Maie Kalda. Mulle tun- dub, et Andres oma luulega manifesteeris meie põlvkonna avatust kõigile erinevatele suundadele, et me ei kanoni- seeri ühtki varianti endist kui autoritest, endist kui kirjuta- jatest. Andres murdis end läbi kriitiku-luuletajana, samal ajal on tema luules väga tu- gev kujundlik element. Aga ta võib olla ka väga lüüriline. Esseepoetika seisukohalt võiks öelda, et tema luuletused on marginaalid. Kui nad ühte ritta panna, saaksime pideva, tugeva poeetilise alltekstiga meditatsiooni.

M. K.: Samas kõik puhas kujundiluule.

R. V.: Filosoofia toetubki ju võimsatele kujunditele. Nietz- sche on nii poeet kui ka filo- soof. Me näeme tegelikult seda, kui õrn on vahe filosoofia ja luule vahel. Juba Lan- gemetsa raamatut pealkiri — «Üleminekud» — saavutab sümboli tähenduse.

M. K.: Nii täpset pealkirja mittefilosoof ei mõtleki välja.

A. T.: Kui oleks mingi pree- mia, millega märkida žürii rahulolematust isendaga, siis selle preemia oleksin andnud Ene Mihkelsonile tema luule- tuskogu eest. Sest Ene Mih- kelsoni raamat oleks pidanud ju — Langemetsa täielikult jaatades ja toetades — sel aastal ka ära märgitud olema. Ene Mihkelsoni kogus avaldub mingi teisenemine ja uuene- mine, mis on huvitav ja võ- luv. Nii et mingi reservpree- mia võiks olla, kui tunneme, et teeme kellelegi liiga. Aga Langemetsa raamatus tuleb minu jaoks ääretult veenvalt esile ühtne inimene. Ma võin võtta tema artiklid ja võtta tema luuletuskogu ning ikka on seal taga üks ja terviklik Langemets. See on veenev endaksjäämine, Langemets on ühtne, järjekindel mõtleja kõi- ges, mida ta teeb.

R. V.: Ja nüüd Savisaare suhtes. Ma ei saa jätta väljen- damata uhkustunnet, et «Vi- kerkaar» andis tõelise hoo Sa- visaarele ja just Savisaare kaudu leidis ka «Vikerkaar» tõenäoliselt oma tõelise audi- tooriumi.

A. T.: Ilmselt on ta ikka õige erakordne fenomen.

M. K.: Savisaar oli tänavu see üks ja ainus absoluutju- hus. Aga kui ma siin ennist nimetasin «ja teiste publitsis- tide» kõrget eetikat, siis mõt- lesin esimesena Ott Koolile tema «Punase Tähe» fosfori- di-tsükliga ja raadioesinimis- tega.

A. T.: Mõnel juhul on trük- kimata tekst preemia määra- misel täiesti arvesse tulnud — näidendite ja kuuldemängude puhul. Ott Kooli trükkimata publitsistika auhindamine oleks olnud ühe pretsedendi loomine.

R. V.: Savisaart kui publitsi- sti iseloomustab tema väga kiire reageerimine, võime klas- sifitseerida erinevaid fakte, võime viia neid seosesse, teha kiiresti üldistusi, ja kõige selle taga sügav missioonitun- ne.

M. K.: Savisaar on vist kõigi jaoks endastmõistetav.

R. V.: Nähtavasti siiski ei ole. Plaanikomitee esimees V. Paulman nimetas Savisaare artikleid paskvillideks ja aja- leht «Sovetskaja Estonia» trükkis selle ka ära.

M. K.: Kriitikapreemiat ei ole. Mul on siiski kahju, et 1970. aastate kriitikapõlvkond ka sel aastal tähelepanuta jäi. Me teame, et mullu sai preemia Lotman. Tänavune žürii andis preemia heale autorile pos- tuumse pietetiga. Ja seda on 1980. aastatel veelgi tehtud, see on paratamatu olnud. Joel Sang oli perestroika vaimsu-

15. veebruaril tähistati Kirjanike Majas kirjandusõhtuga Eno Rauda 60. sünnipäeva. Juubilaril loomingut esitasid Tarmo ja Toomas Urb. Pildil: Aino Pervik ja Eno Raud kirjandusõhtul. ARNO SAARE foto

sega juba ammu ja tal tuli nüüd taanduda, tähendab, siin me maksame stagnatsiooniastate võlgu. Nii Lotman kui Siirak kui veel mitmed teised oleksid pidanud oma preemiad juba ammu saama.

A.T.: Erna Siiraku raamatu puhul tahaksin öelda, et kõikide agade — seal on ju ka Karl Muru ärajäämine — kõrval on see siiski ühe elutöö kokkuvõtte, terviklik ja oluline raamat. Kunsti siiraklikult nõtkes nägemine ei ole igapäevane, ka mitte päris iga-aastane asi meie raamatuelus. Oskus vaadata teost autorikontekstis, kunsti kogu aeg silmas pidades, professionaalne huvi selle vastu «kuidas see on tehtud», truudus stiili vastu, mis Erna Siirakut ju pidevalt saatnud on. Tema üksikkäsitlused on teoreetiliselt hästi mõtestatud ja huvitavaid kirjutatud. On kuidagi inimlikult kahju, et see raamat veidigi varem ei ilmunud, ma ei tea, kas autor saigi seda ise käes hoida, mina nägin signaaleksemplari samal päeval, kui Siirak suri. Ikka kiipub hilja olema...

M.K.: Näitekirjanike ring on väike, kõne all olid samad autorid kes eelviimastel aastatelgi: Kruusvall, Kõiv (sel aastal Kõiv-Lõhmus, Smuuli preemia said Kõiv-Vahing oma «Faehlmanniga»), Kall. Aga reglement on reglement ja teenimatult pole neist küll kedagi esile tõstetud. Kruusvalli «Vaikuse vallamaja» sai minu arvates analoogilise teenest nagu Udam oma ajal «Vastutuse» eest — publitsistlik kõige paremas mõttes, väga aktuaalne. Kruusvalli näidendis on pealegi kogu aeg pinget ja atmosfääri, ja need ongi tänapäeva näitekirjanduses vist juba tähtsamad kui süžee ja kompositsioon.

A.T.: Heino Väli «Nagast». See on tõsisem raamat, kui esimesel pilgul arvata võiks: ta hakkab õige tehnikalistlikult ja üsnagi buratinalikult pihta, aga siis tuleb tegevusse poiss ja puupulgaraamat muutub ühe poisi raamatuks, ühe lapsepõlve raamatuks, lõpuks lausa kogu elu raamatuks. Pealetükkivusest on «Nagast» tõsiselt mõtlemissi elust. Kogu see poisi ja isa, poisi ja ema, poisi ja tema kaaslaste vahekord. Heino Väli sisendab tõsiselt eluhoiakut meie eetilistelt üldiselt nihestunud ajal. See on dünaamiline raamat. Väli suudab hoida pinget ja intensiivsust.

Tõlkepreemiast. Maiga Variku puhul võiks rääkida missioonitunde, ametitöö ja hobi kaunist kokkuvõtmisest. Ta on oma paarkümmend aastat olnud väga arvestatav tõlkija ja mul on hea meel, et ta saab preemia just Bulgakovi tõlkimise eest.

Meelde tuleb episood kuuekümnendate aastate lõpust, kui Maiga Varik koos Jüri Ojamaaga olid valmis tõlkima ajakirjas «Moskva» ilmunud Bulgakovi «Meistril ja Margaritaga» ilma kirjastuslepinguta. Tõlkijad riskisid sellega, et nende töö saab valmis ja võib-olla ei ilmu. Ja ilma lepinguta ei protesti ega protseessi. Miks siis ikka ilma lepinguta? Eks see olnud üks ajastu paljudest grimassidest. Oli teada, et «Meistri ja Margarita» ümber on sekeldusi, me ei aimanud küll, kui suuri just, aga me ei tahtnud, et eelinformatsioon selle tõlkimisest läheks plaanidesse. Tuli välja, et meil oli rohkem kui õigus. Kui

Bulgakovi romaani signaaleksemplari olid Moskvasse jõudnud, hakkasid telefonid huugama. Raamatu päästis tolleaegne Raamatukaubastu direktor Georg Sundja, kes teatas, et raamat on joutud juba ära müüa, mis tegelikult muidugi nii ei olnud. Selle peale osteti kohe kolm rongipiletti ja veel samal õhtul asusid Kirjastuskomitee esimees Lembit Kalk, EKP Keskkomitee propagandaosakonna töötaja Hans Mannermaa ja kirjastuse peatoimetaja Tamm Moskva poole teele. Järgmisel päeval toimus väga kõrges majas väga tõsine noomimine. Aga raamat oli ikkagi ilmunud ja see jäi paljudeks aastateks ainsaks «Meistri ja Margarita» raamatuväljaandeks Nõukogude Liidus.

M.J.: Jah, seda on venelasedki imestlenud ja kadestanud.

M.K.: Võib-olla «Valge kaardiväe» ilmumine ei ole sellise kaaluga sündmus, nagu oli «Meister ja Margarita» ja mullu «Doktor Faustuse» ilmumine. Maiga Variku kõrge eetika, ustavus kultuurile, ustavus Bulgakovile on eesti tõlkeajaloos siiski väga oluline. Aga žüriis oli kõnet ka Helga Krossi kangelasteost ja Faulkneri ja Kafka raamatutest.

A.T.: Eesti kirjanduse vene keelde tõlkija Aleksandr Tomberg on kuidagimoodi eesti päritolu. Paarkümmend aastat tagasi tuletas ta meelde oma lapsepõlveaegse eesti keele ja vaevast kirjastust koledasti sellega, et miks meil ei ole eesti keele õpikuid ja miks ei ole sõnastikke. Muide, ta ei ole tõlkinud mitte ainult ilmingimata minevaid teoseid, vaid hakkas juba üsna ammu tähelepanu pöörama näiteks Heino Kõigele, kelle väljaandmine aastakümneid tagasi ei olnud hoopiski nii endastmõis- teta kui praegu. Nii et ka Aleksandr Tomberg on missioonitundlik tõlkija.

Eva Lille teenetest on viimasel ajal mitmel puhul juttu olnud. Viivi Luik, Mati Unt, Lennart Meri, nüüd viimati Endel Nirgi «Eesti kirjandus».

M.J.: Võib-olla just tänu Eva Lillele on eesti kirjandus omandanud Soome kirjanduspildis nii olulise koha, et seda ilmus ühel aastal koguni rohkem kui prantsuse kirjandust. Eesti autorite teosed on põhjustanud Soome ajakirjanduses ka elavat keskustelu — millal oleme meie arutlenud mõne soomlase raamatut?

M.K.: Nii et kogu see jutt, millega eriti mina pahaselt alustasin, ei peagi paika? Tuleb välja, et me oleme konkreetselt ikkagi üsna rahul kõigiga, keda esile tõsteti?

A.T.: Jah, aga näeme võimalusi süsteemi parandada ja töökindlamaks muuta. Oluline mõte oli žanrikomisjonide kaasatõmbamine. Kirjastuse puhul on see häda — minagi olin ju kirjastuses töötamise ajal peaaegu permanentse liikmena žüriis —, et tekib pisut naeruväärne olukord: ise annad välja, ise hindad ja auhindad, ise otsustad tõlkimise üle jne. Selles ei ole alati loogikat ja eetikat. Eriti, kui tarbetu enesekindlus kipub peale tulema...

M.K.: Mul jäi natuke südamele ka see, et alguses te kuulutasite välja, et oli kesk-pärane aasta. Nüüd on tulemus siiski niisugune, et meil jäi preemiaid pigem natuke napiks. Oleks tahtnud neid rohkem välja anda.

Jutu pani kirja
MALL JÕGI

LÜHIDALT

CERVANTESE PREEMIA

Hispaania kõrgeim kirjandusauhind, Cervantese-nim. preemia anti 1987. a. mehhiko kirjanikule Carlos Fuentesele. Selle 1976. a. esimest korda väljaantud auhinna tõi tõetäheks esile kas Hispaania või Latiin-Ameerika autori looming. Tänavu kandideeris preemiale 36 literaati, nende hulgas hispaanlased Miguel Delibes, Gabriel Celaya ja Rosa Chacel, kuubalane Nicolás Guillén, argentinlane Adolfo Bloy Casares ja Ernesto Cardenal Nicaraguast.

Carlos Fuenteselt on eesti keelde tõlgitud romaan «Artemio Cruzil surm» ning jutustused «Aura» ja «Chac Mooli» valimikus «Mehhiko novellid».

ARTHUR MILLERI AUTOBIOGRAAFIA

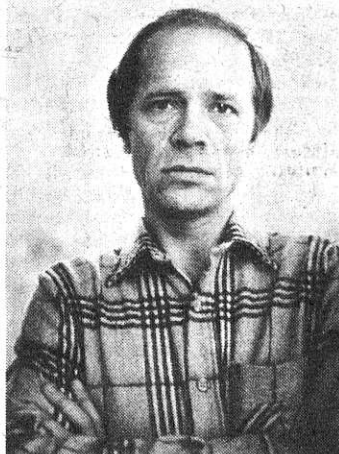
USA-s ilmus kirjanik Arthur Milleri autobiograafia pealkirjaga «Timebends: A Life». 72-aastane autor puudutab muu hulgas enda jälitamist makartistide poolt, mil teda süüdistati Ameerika-vastases tegevuses.

LEO ANVELT

Tuglase novelliauhinna laureaadid

Fr. Tuglase novelliauhinna žürii koosseisus P.-E. Rummo (esimees), A. Eelmäe, P. Lias, T. Liiv, M. Unt arutas oma koosolekul auhindade määramist 1987. a. avaldatud eesti novellistikale. Žürii otsustas määrata auhinna järgmiselt: Rein Salurile «5.3.53» eest («Looming» 1987, nr. 5) ja Leo Anveldile (postuumselt) novelli «Külm heldus» eest (kogumik «Uidang mitme tundmatuga»).

REIN SALURI

PROOSA ARUTELU

mille Kirjanike Liidu proosakomisjon oli välja kuulutanud 17. veebruariks, jäi ära. Rahvas oli kokku tulnud, ettekanded loeti ette, kolm sõnavõttu kuulati ära, ja mindi laiali — arutelu ei toimunud. Mati Unt oli teinud matundlikult elegantse ettekande, kus ta möödunud aasta suurima kirjandussündmuse nimetas Thomas Manni «Doktor Faustuse» ja novelliraamatu ning Kafka romaani ilmumist, meie möödunud aasta proosakirjanduse parimateks hindas Leo Anveldi raamatu «Uidang mitme tundmatuga» ning Ülo Mattheuse teose «Inimene Aspelund». Arno Oja heitis põgusa pilgu ajakirjanduses ilmunud proosale. Seejärel võt-

sid sõna Rein Veidemann, Oskar Kruus ja Juhan Habicht.

Miks siis ikka arutelu ei toimunud? Möödunud kirjandusaasta oli küllaltki kesine, raamatuid ilmus vähe, seda küll, ent üht-teist rääkida ju siiski oleks. Või oleme juba rääkimisest väsinud ja ootame nüüd tegusid — s.t. häid raamatuid? Nii või teisiti, aga inimesi oli kokku tulnud palju, järelikult huvi asja vastu on olemas. Praegu on korraldatatel linnuke kirjas, kokkuvõtteid aga kahju raisatud ajast (saati kui Mati Undi ettekannet saab märtsikuu «Loomingust» lugeda).

ENE VEIPER

ERAKORDSUSED

AARNE VINKEL SEPTUAGENARIUS

Järgmist kaht seika ei ole Aarne Vinkli elulooandmetes märgitud.

1937. aastal, kui Vinkel õppis Saaremaa Ohisõjamaasiumi lõpuklassis, sai ta üle-eestilisel abiturientide kirjandivõistlusel II auhinna. Selle pidulikule üleandmisel nimetas direktor Eduard Pukk, keda omefigi tundsi äärmise ranguse poolest subordinaatsioonikomitees (ja kõiges muus), oma kooli õpilast Aare Vinklit härraks.

1970. aastal kaitses Vinkel TA-s doktorikraadi, kuid vastav informatsioon ei kõnele väitekirjast. Selle asemel figureerib seal harjumatu sõna «uurimustekompleks»; ettekujutuse teemast saame teades, et see kompleks hõlmas peamiselt suure kirjandusloole i kõite käsitleti ja monograafiaid «Eesti rahvaraamat». Doktoritöö sellisel kujul — ka see on erakordne (vabameelsus teadusbürookraatia poolt), mis saab eriti selgeks siis, kui mõtleme Moskva VAK-i umkeelsuse ja umkeelsuse jõudmisele absurdini. Kuid erakordne oli ikkagi see, et Vinkel oli selleks suuteline.

Seda laadi erakordsuste valguses võib saada erakordseks Vinkli teadlaseisiksusi.

Ja miks ka mitte? Erakordsus — kas peab see tingimata seotud olema sensatsiooniga või ap- lausidega? Osna hiljuti pidime veenduma, et aural ei tarvitse kaasuda isegi akadeemiku tiitliga, ja kirjandusteaduses ollakse aplausidega eriti kitsid. Kuid siingi pole erakordsused võimatud. Juba Vinkli tee teaduse on erakordne. Vähesed on oma

pürgimustes olnud nii järjekindlad. Näiteks ülikooliaastad 1938 —1946 — kui palju veeretasiid korduvad võimuvahetused ja sõjajamal takistusi haridusajane nooruki teel! Kuid oma kandidaaditööga Juhan Liivist sai ta vähemasti üheks varasemaks graduueeritud kirjandusloolaseks (1954). Edasi aga läks kõik täpselt nii sirges joones, nagu peab minema inimesel, kes selgesti teab oma ainulisi sihti, oma kutsust ja missiooni. Aeg, kust- peale võib rääkida tõsisest teerajamisest, langeb umbes 1950- ndate lõppu. Huvitunud eri aegadel ka J. Tammest ja E. Sargavast, uusima kiindumusena A. Mälgust, valis Vinkel peamiseks uurimisloiguks vanema kirjanduse. Arvelius, Willmann, Luce, Holtz, Masing, Mannteuffel, Suve

Jaan, Muhu Freundlich, nende aegade kalendrikirjandus — kõik on nüüdseks Vinkli sule alt läbi käinud. Võime ühineda sellega, mida öeldi ta doktorieerimisega ühenduses: meil on nüüd «kõrgist peamistest XVIII ja XIX saj. ilmaliku talurahvalektüüri autoreist üldpilt, mida edasine uurimine võib küll vahest üksikasjus täpsustada, ent vaevalt olulises osas muuta». Kui Vinklile li- sada L. Anveldi, R. Põldmäe, H. Treumanni, E. Annuse ja ehk veel mõne teise teadlase töö sama ajajärgu kohta, siis võib ütelda, et me tunneme tähendatud ajajärku juba üsna korralikult.

Mida praeguses situatsioonis eriti rõhutada tuleb, on Vinkli publitsereerimisgevus. Võimalust mõõda on ta uurimustega ikka kaasunud väljaanded. Oldekopi salmikute päästmine arhiivirüü- leilt on selle töö viimaseid näiteid, kuid koostatud, redigeeritud, kommenteeritud loend on pikem, hõlmates peale Juhan Liivi ka Willmanni «Juttude ja Tegude» faksimiletrüki, Philipp Strammi käsikirjad, üht-teist Sargavast jms. Liiga palju on aastad vanema kirjanduse tundjaid endiga juba kaasa viinud. Kui Vinkel viie- kümnendate lõpul alustas, siis ei teadnud tema ega meist keegi, mida arvab tema tööst sajan- di viimane veerand. Nüüd näeme eriti selgesti, kui asendama- tu see on olnud — ja veelgi on. Ja kui oluline tema ise eesti kirjandusloole eesti kirjasõna ao- aegade tundjana — võib-olla isegi ainukesena, kes neist jää- nud?

OLEV JÕGI

Estica

■ Saksa DV kirjastuse «Volks und Welt» väljaandl ilmus Nõukogude Liidu rahvaste luule antoloogia. Kogumiku sajakonna autori hulgas esindavad eesti luulet J. Semper ja P.-E. Rummo.

Koroli tõlkes kolm Kai-Mai Oib- ri luuletust.

■ Saksa DV kirjastuse «Volks und Welt» väljaandl ilmus Jüri Tuuliku lühiromaan «Vares». Teose on eesti keelest saksa keelde tõlkinud Irja Grönlholm.

Veebruarikuu teise nädala keskel toimus dramaturgiat käsitlev kokkutulek, mille initsiaatoriteks olid ENSV Kultuuriministeeriumi Teatri-Valitsus, Eesti Teatriliit ja Eesti NSV Kirjanike Liit. Ott Kooli eestvõttel sai üritus teoks E. Vilde nimelises kolhoosis, kelle külalislahke toetus kultuurialastele algatustele tuntud. Huvitavaks ja maa-elu praeguste probleemide kohta uut teavet pakkuvas kujunes kohtumine majandi juhtkonnaga — kolhoosi esimehel, põllumajanduskandidaadil Arvi Toomel ning majandi spetsialistidel tuli vastata paljudele küsimustele. Kultuuriosakonna juhataja Valdur Liivi juhatusel käidi tutvumas Rägavere mõisamuuseumiga ja saadi osa ka sinna esinema saanud Leedu akordionistide ansambli kunstist. Ohtul Rakvere Teatris vaadatud Kalju Saaberi uus algupärane «Koduvõrad» oli heaks sissejuhatajuseks dramaturgiakõnelusele.

Arutlusringis tegi jutuotsa lahti Ülo Tonts, kinnitades, et Eesti teatrites on kõige nõutavamad algupärandid lavastused. Aga kas pole sellega tehtud ülekohut meie näitekirjanikele, et näitekirjanduse seis on hinnatud selle järgi, kui palju meie teoseid mängitakse väljaspool Eestit. Just tänu algupärandile käib meil palju vaatajaid. Elavnemine dramaturgias tuli juba enne uutmisprotsessi algust, 1980. aastate alguses, kui lavale jõudsid Olev Antoni «Lauda-lüürika», Ott Kooli «Musta kassi õsel ei näe», Jaan Kruusvalli «Pilvede värvid». Dramaturgia praegune hea seis ei ole konjunkturne, mitte üldöö tekkinud, vaid on kasvanud välja tihedatest kontaktidest rahva tegeliku eluga. Noor dramaturg

Mihkel Tiks: Eesti dramaturgia pole nimele poolest kunagi kuigi arvukas olnud, tuleviku määrab see, kui paljud Eesti kirjanikud võtavad

Pealkirja all «Aeg minna, aeg tulla», ilmus ajakirjas «Teater» nr. 12 (1987) J. Levikova artikkel Eesti teatrifestiivalist eelmisel kevadel Tartus. Autor, kes Moskva noorema generatsiooni Eesti-lembese arvustajana oli näinud ka enamikku meie parematest lavastustest 1970. aastail, vaatleb mulluse Tartu festivali kaudu meie olukorda üpris kriitiliselt. Mitmeid vähemaid, rahvus-teatri arengus olulisi võite välisvaatleja muidugi ei märka. Ometi on see professionaalne analüüs seitsme etenduse raames paljuski otsekohesem kui kohaliku kriitika ümardav pool. Alljärgnevalt refereerime artiklit.

Iseloomustades aega Tartus ja Eesti teatris üldse umbes kümme aastat tagasi, toob J. Levikova esile eelkõige toonase otsekohtu vaimu («Tundub, et alles veel hilja aegu kostis siin kunstimängude kära»). See ühtne vaim on nüüd hajunud. Festivalile, mis printsiipselt oli organiseeritud demokraatlikult: tuli igalüks mingi oma loosungi, usuga. Ja «kõik etendused said kompetentselt žüriilt nii- või naasuguseid auhindu ja preemiaid».

Tugevaima mulje on arvustajale jätanud režissuuripreemia saanud «Libahunt» M. Mikiveri seades. «Hämmastasid selle sisemine harmoonia ning pakutud kontseptsiooni korrapära. Hämmastasid näitlejate töö». Autor paneb tähele, et vastupidi tavapärasele tõlgendusele, mis eeldab tungi-gimata Tammaru pere vastandamist Tiinale, on M. Mikiveri lähenenud teistiti: Tiina (K. Tamm) ja Mari (T. Pennie) on mingil määral sarnased. Tabades ära etnograafialet asetatud rõhu, tunnistab ta: «Mikiveri etendus on väga ilus, kuigi on kujundatud lihtsalt, lakooniliselt. Rakvere «Libahunt» jätab rõhutatult teatralise mulje. Näitlejaist paisab silma M. Kalmet Marguse osas.

ette näitemängu kirjutada. Praegu on oluline rääkida tänapäeva inimesest, veel ei ole tänasest inimesest räägitud sügavalt tema probleemide kaudu.

Pärnu Draamateatri peanäitejuht Ingo Normet: hetkeseis on eesti dramaturgias parem kui kunagi varem, Jaan Kruusvalli «Vaikuse vallamaja» läheb kahes teatris, mitmes teatris jõuab lavale Rein Saluri «Minek», ilus näidend Rakvere Teatris on Kalju Saaberi «Koduvõrad». Rohkem kui fosforiidiprobleemid huvitasid mind selles juurte otsimise probleemid — et oleme siin olnud aastatuhandeid, et meil on oma traditsioonid, oma majavaim. Eesti näitekirjanduselt ootaksin rohkem selliseid näidendeid, mis enam teadvustaksid ühtekuuluvust, seda, kus me elame, aitaksid häälestuda eetilist, et olla immuunsed mitmesugustele juhuslikele ja mõeldvatele päevamõjudele, mis ei pruugi olla läbikaalutud ega õiged. I. Normet osutab ka dramaturgia olemasolule, mille lavaletoomiseks pole me veel küpsunud — nii on Madis Kõivul mitu hea teatritundmise ja huvitavate karakteritega näidendi ootamist lavastajalt ootamas. Dramaturgia pessimismiks praegu põhjust ei anna, eriliseks optimismiks ka mitte. Näidendite järgi on alati vajadus ka harva tulevad nad kingitustena. Seepärast on oma koht teatri tellimustel, autorite leidmisel.

Teatrite Valitsuse repertuaarikolleegiumi peatoimetaja Veiko Jürisson: Teatrivaliste asjaolude tõttu seisma jäänud näidendeid praegu ei

Seoses parima lavakujunduse preemia andmisega J. Fomitševile kiidab arvustaja üldiselt ka «Tormi» E. Hermaküla seades. Tartus mängiti suure lava varianti, mis nii esituspingelt kui ka kujunduselt oluliselt erineb algest lahendusest väikesel lavale. Etendust suurel lavale nimetab J. Levikova tol hetkel veel «vähe sissemängitaks». Ometi haaravad tormi, laevahuku, õhuvaimu Arieli väljakutsumise jt. pildid algusest peale: «Kõik on endale allutanud Teater. Teater, nagu ta üha harvemini avab end vaatajale, võludes ja hõisates, rõomustades silma terve väljamõeldiste kaskaadi, fantaasiaga.» Ka kujundus ei mõjuks nii õnnestunud, kui ta «ei hingaks ühes rütmis etendusega». Näitlejatest jäävad kriitikule kõige rohkem meelde K. Mikhelson Arieli ja E. Hermaküla Prospero osas.

«Vanalinna Staudio» «Cyrano de Bergerac», mis sai auhinna parima meesosa eest, vallandab kaksipidiseid muljeid. R. Baskin nimiosas esineb «elegantselt, temperamentselt», ent eksiib tegevuse eesmärgi loogikas. Ta mängib eelkõige «oma kangelase teavarmeesust, /.../ märkamata seda, mis toimub tema kõrval ja selja taga», midagi «Scapini kelmuste» ja «Kahe isanda teenri» vahepealset. Suuri vastuväiteid kutsub arvustaja esile ka etenduse ülejäänud osa. Mõistes küll lavastuse puudu «supelda luksuses», pole siin siiski tingimata tarvis täita lavaruumi «kilo-meetrite siidpaeltega» või «viidata papist suitsusinkide ja maastike kaudu, et kõik see siin pole lõpuni tõsiselt võetav». «Cyrano de Bergerac» võlu jääb J. Levikova arvates lavastuses tabamata.²

Suurimaks ebaõnnestumiseks seitsme festivalietenduse seas nii lavastuslikult kui tõlgenduslikult küljest peab autor «Ugala» etendust «Ja sajandist on pikem päev»

ole. Viimane oli Toomas Kalli «Lihtne ja ilus» — see pidi paar aastat lavalepääsu ootama. Ent on näidendeid, mille vastu ei tuntu huvi või mis peavad ootama oma aega. Mõned aga jäävadki seda ootama ega jõua lavale. Lava jaoks kirjutavate autorite hulk pole suur, dramaturgi profession polegi meil kuigi selgelt välja kujunenud. Pole ka kujunenud selliseid grupe, nagu tegutseb Moskvas Teatritegelaste Liidu juures. Eestis toimub näidendite sünd sageli ootamatult, ei ole nii, et üks hea näidend tuleb teise otsa. Ent ka stagnatsiooniperioodil oli dramaturgia aktuaalsete probleemide käsitlese poolest esirinnas.

Ingo Normet: Näidendit vaatab korraga 400—500 inimest. Näidend peab olema suurema otse üldistusjõuga, peab tabama üldinimlikke arhetüüpe, olemust. See, mis huvitab viitsada inimest korraga, on natuke teisem sellest, et kodus üks inimene raamatu kätte võtaks. Kui see vahe saab selgeks, saab selgeks üks põhi-asi näidendi kirjutamiseks.

Ülo Tonts: Professionaalsete dramaturgide puudumine ei ole asi, mida me väga peaksime kahetsema. Teatrite pöördumine autorite poole, kes pole enne näidendeid kirjutatud, on andnud väga huvitavaid tulemusi. Dramaturgias on edukalt tegutsenud ka inimesed muudelt kõrvalaladelt, näiteks ajakirjandusest.

Ingo Normet: Meil on üheksa kutselist draamateatrit, teistes liiduvabariikides üleviesaja. Väikerahva kirjanikud peavadki töötama palju laiemal tööriindel, olema uni-

versaalsemad. Ainult dramaturgiale pühendumist ei saa nõuda.

Rakvere Teatri kirjandusala juhataja, noor dramaturg Hans H. Luik: Näidend saab õige kuju ikka alles lavale. Eesti näitekirjanike teoseid ei lavastata palju, eesti näitekirjanik on nabanööri pidi seotud eesti lavastajaga. Rohkem peaks mõtlema neile ideeliinidele, mis võiksid siduda inimesi teatriga. Kas ei tuleks rohkem tellida dramaturgiat? Seejuures võiks lavastaja näidata kätte need valupunktid, mis teda huvitavad, mida ta tahaks rahva ette tuua. Siis sünniks ehk tekst, mille lavale viimine huvitaks mõlemad pooli. Üks peamisi probleeme, mida oleks vaja lavale näidata ja mis on seotud uutmisega põhiprobleemiga, on kaadriprobleem. Kui dramaturg konkreetselt eesti ainekule toetudes räägiks kaadri küsimusest Eestis selliselt, nagu see tõeliselt on, võiks see olla väga tõsise draama allikas. Siit võiks sündida analoogilisi näidendeid nagu «Vastutus», aga uuel tasandil, näidates nüüd — perestroika tegelikke mõjujõudusid.

Mihkel Tiks: Meie aeg on konfliktne — pörkab edumeelsus ja tagurikkus. Mind huvitaks konflikt, kus vastuolud ulatuksid konkreetse isiku südameni, selle südameni, kes peab vastu võtma otsuse, mis määrab valiku, saatuse. Kas või sellesamas fosforiidi küsimuses. Kui saaks lavale näidata sellesama isiku siseelu, tema otsustamise positsiooni.

Erinevaid arvamusi tekitab ka dramaturgia praegune põ-

hiline suundumus. Noor dramaturg Hugo Ader leidis, et dramaturgias on oluline ikka poeesia. Publistsitlikkuse laadestusest tuleks välja rabelda, jõuda sinna, et karakter on süžee arendajaks jne. Kriitika-kabineti juhataja Andres Laasik arvas, et publistsitlikkuse tõus esiplaanile dramaturgias jätkub veel mõnda aega, see on vahetult seotud uuendamise ja avalikustamisega. Ingo Normet osutas, et peale publistsitlikkuse peaks olema näidendis ka saladus, inimese karakteri saladus. Kui ei ole saladust, ei ole kunsti. Peab olema saladus, lahendamisele intrigeeriv saladus. Kui samas seoses aga leidis Mihkel Tiks olevat selgema kõneldava probleemikeskest ja inimesekesksest näidendist, siis Ülo Tonts väitis, et see on ande küsimus. Ei saa tellida: kirjutaja inimesekeskne näidend, kirjutaja probleemikeskne näidend. Üks tõde, mille juurde me avalikustamise ajal oleme jõudnud, ongi see, et kunst on isereguleeriv süsteem: võiks vaielda, kas Jaan Kruusvalli «Vaikuse vallamaja» on publistsitlik näidend või mitte, sest seal on väga dramaatilisel seel inimeste saatused, mis ei ole publistsitika põhituum. Mis edasi saab, selleks ei saa siin konkreetseid ülesandeid anda. Asjade praegune seis sisendab optimismi. Veiko Jürisson oli samuti veendunud, et kõik on olnud looja isikust ja sellest, mis loojat huvitab. Ka publistsitliku laadi juures ei kao ära kunstikriteeriumid, vaid jäävad ikka püsima. Ta tõdes, et teatrite huvi algupärandite vastu on praegu suurem kui kunagi enne. Uut ootavad dramaturgid veel stuudio-teatrid, kus on soodus pinnas igasugusteks katsetusteks.

Arutlusest kokkuvõtet tehes sõnas Ott Kool, et sõit E. Vilde kolhoosi maile ei olnud asjatu, vaid andis uusi impulsse kõigile.

ENDEL LINK

TEISED MEIST

K. Komissarovi seades. Tuues ära sõnad kavalehel:

«Inimene ilma mäluta /.../ osutub olevaks väljaspool ajaloo perspektiivi, ning on võimaline elama ainult tänases päevas», leiab J. Levikova, et instseneeringu autorid J. Allik ning K. Komissarov «on tahes-tahtmata osutunud selle ennustuse ohvriteks». Liiga paljud romaani algsetest liinidest on välja jäänud: «Ugala» Jedigeil pole peaaegu midagi mäletada. Ka kutsus esile imestust rakendatud lavastusvõtete naiivsus (lae all siplevad pariteetkosmonaudid, niidist ja nõrist tõmmatavad raketid, rong jms.). Kõik kokku on kasvanud lausa «üleloomulikuks eklektikaks». Mis aga veel halvem: paljud võttes kujutavad endast vaid «mootutatud tsitaate» 1970. aastate parimatest etendustest. «Tundub, et etenduse autorid satustid ülemäära tuhinasse mängust mankurluse teemaga, koolutasid kõik muu selle alla; laskisid end ülemäära haarata poliitikast ega märganudkn, kuidas odavnesid».

K. Kilveti lavastust «Valge tee kutse» nimetab J. Levikova «dokumentaalseks lintmonetaaziks reaalse kirjade alusel». K. Kilveti lavastuses «pole erilisi avastusi, ehkki ta valdab oma töö kirjatehnikat». Põhihuvi langeb muidugi Raimond Valgre isiksusele, nii nagu teda mängib siin Sulev Luik. «Aja, tüpaaži, käitumislõigika ja retrostiili tabamine on siin absoluutsed.» Ehkki keskkoha poole muutub etendus «üha enam ja enam sarnaseks kontserdiga, mis tekitab mõningase vastuolu: näitleja jätab nimelt palju lõpuni ütle mata, etendus aga püüab nimelt välja öelda, pi-

gem — meeldida». Ja sellest hoolimata mängib ja laulab S. Luik oma osa nii, et «teda tahaks kuulata ka pärast finaali».

P. Pedajase lavastatud «Soo», mis eesti kriitikas on leidnud sümptatiseerivat aramärkimist, jääb J. Levikovale kaugeks. «Omamoodi äärmiselt peen, valguse ja varju mängule ehitatud, rõhutatult «atmosfäärne» etendus osutus ühtlasi äärmiselt venitatuks, monotoonseks.» See-eest täheldab ta «näitlejatöö üldist head taset».

Lakooniliselt analüüsib J. Levikova A.-E. Kerge lavastust «Aeg tulla, aeg minna». Analooiliselt E. Treieri antud määratlusele «panoraamenduse» nimetab ka tema seda «lõputuks üksteisele järgnevat sündmuste panoraamiks». Ja nagu eesti kriitika, tunnistab ka tema A.-E. Kerge meisterlikkust («Lavastaja juhatab meisterlikult lavale toodud tööpoolest suuri inimhulki. Osavalt paneb ta selle maailmiste, mõtestatud gruppide paika»). Kõik on seotud nii, «et võiks eksida ning võtta teatrit hüpernatuuraalse eluna. Etenduses kasutatud tinglikkuse määr on minimaalne.» Ent selline taotlus sünnitab ka mitu probleemi. Säärane teater läheneb pigem filmikunstile. Osas stseenidest (näit. Krööda ja Jussi surm), kus tinglikkusest läbi ei saa, tekib kogu ülejäänud naturalistliku lahenduse suhtes vastuolu. Väga suuri näitlejatöid nii täpselt antud raames ei saa sündida. Võimalikult suurt elulähedust taotledes on etendust tehtud «ilma erilise, üksnes teatris võimaliku sisemise põlemiseta». Ja autorile tundub, et nii J. Toomingalt, R. Lootl kui ka A. Anderilt võiks tegelikult oodata enam, kui neilt siin nõutud.

Ent kriitilisem kui kõik eelnevad märkused on J. Levikova hinnang nähtud etendustest peegeldunud tervikolukorrale meil teatris. «Kümne aastaga on

Eesti teater väga muutunud. Tema majanduslik mehhanism töötab endiselt ladusalt, ent kunstilised saavutused on üpris tagasihoidlikud. Konkursitenduste koondpildis andis tunda J. Toominga, M. Karusoo ja L. Petersoni lavastajanimed peadumise. Põlvkondade vahetuse järel režissuuris on vahetunud ka lavastajate liidri-grupp. Vaikunud on kunstiline poleemika, kadunud etenduste omavaheline seotus. Mittemaalse kunsti viimaseid bastioone kaitsevad tema muljete põhjal vaid täna «vanad» — M. Mikiver ning E. Hermaküla. Teatrit tõrjub lavalt üha rohkem välja kirjandus. Jutustavuse, sõna, adaptatsiooni osakaal on suurenenud. Pole luuslik, et nn. lintmonetaži võtteid, mis kõige ilmselgelt väljendavad «Valge tee kutses», võib vaevata leida ka teistes etendustes.

«Ei, see teater pole unustanud oma 1970. aastate hoogsa tähelepanu õppetunde, kuid neid on võetud üldatavalt pealispindelt.» Silma torkab juba avastatud põhimõtete ning võtete tärastamine. Kirjandusliku materjali töödeldes satutakse äärmisest kärmususe: kord ülemäära teksti klammerdues, kord seda jämedalt, sirgjooneliselt koheldes. «Muidugi, kõigeks on oma aeg. Teatrid, kui tahes grandioosed ja universaalsed nad ka ei oleks paistnud, elavad ja surevad. /.../ Kuid ei saa teha nagu, nagu teda (kuulsusrikkast minevikku — R. H.) poleks olnud.» Eesti teater, kui ta ka kordab miniaturis üldist tüüpilist pilti, on minetanud olulisel määral seda omanäolisust, mille poolest ta oli kuulnud 1970. aastail. See on autori põhiljäreldus. Suhtudes mainitud perioodisse ilmse nostalgiga, väljendab parafraasina esitatud pealkiri uue murrangu ootust formaalse teatrilooma suhtes.

Kokku võttis REIN HEINSALU

¹ Siinkohal ei saa refereerija jätta märkimata, et see, mida külalisvaataja nimetab «teatralisuseks», on lavastaja poolt teostatud ilmselt siiski ka sisuliste taotlustega. Rõhu asetamine animistlikele rahvamängudele ja toimingutele, loitsudele, viitab üpris otseselt M. Mikiveri püüdele reproduktseerida kunagist oletatavat eestlaste (loodus)maagilist maailmatunnetust. — R. H.

² Võrreldes J. Levikova hinnanguid meie kohaliku kriitika-ga on õiglase siiski märkida, et kuigi nii «Cyrano» kui ka «Ja sajandist...» nõrgad küljed on jäänud eraldi analüüsima, tunnistab enamik kriitikut üldiselt mõlemas peaosas sugestivseks. — R. H.

XXV TEATRIKUU

Traditsioon sünnib järjepidevusest. Kui otsida Eesti kultuuriloo midagi sellist, siis ei saa mööda vaadata ka teatrikuude korraldamise tavast. Tänavune märts toob XXV teatrikuu — niisugust juubelihõngulist. Veerand sajandit tagasi, 7. novembril 1963. aastal ilmunud SV rubriigis «Teatriühingus» võib leida teate, et «kalates 16. novembrist viivad Eesti NSV Teatriühing ja Eesti NSV Kultuuriministeerium läbi teatrikuu». Seega mitte kohe ei leidnud teatrikuu oma kohta märtsis. Edasi öeldakse teates: «Teatrikuu jookslul mängitakse paremaid lavastusi, korraldatakse näitlejate kohtumisi koolides, kõrgemates õppeasutustes, tööstus- ja põllumajandusettevõtetes. Teatrid organiseerivad külastajate konverentse, lahiste uste päevi, kohtumisi dramaturgidega, etenduste arutelu-sid.»

Teatrikuudel on olnud küllalt oluline osa teatrikunstis mõju-sääri laiendamisel, teatrimõist-mise avardamisel. Seda üritust on korraldatud erinevate deviiside all, suunitlustega kooli-noorte, maarahvale, tööstus-töölisele. Teatrikuud on tulipunkti võtnud Eesti eri rajooni ja linnu, läbi aastate on teda varieeritud ning järjest on kasvanud teatrikuu ürituste arv ja hääre. Aga mida lähemale tuli praegusele juubelilavale, seda rohkem jõuti tegijate poolt ka äratundmisele teatrikuu kui vormi kulumisest ja ammendumisest.

Ka seekordsel teatrikuu presikonverentsil anti kätte mahu-kas ürituste plaan — selle järgi ei tule XXV suurüritus kehvem eelmistest, aga — nagu tões ministri asatähta Märt Kubo — tulevikus teatrikuud enam ei toimu. Nad on täitnud vajaliku rolli, aga siingi on vaja teisenemist. Kas hakatakse teatripro-paganda üritusi tulevikus korral-dama altpoolt tulevate initsiatiiv-otsesidemete teatriga, mitte ülalt kavandatud ettevõtmisena, seda näitab tulevik. Muutunud ja veel muutumas on teatrite juhtimine: osa Kultuuriministeeriumi Teatri-te Valitsuse funktsioonidest läheb üle Eesti Teatrilidule. Suured struktuurimuudatused, ministeeriumis on veel ees. M. Kubo peatus ka käimasoleval teatrite-formi ja teatrimajadega seotud muredel: Noorsooteatri oma kodu asjas on põhjust optimismiks — Poola ehitajad loodavad objekti valmis saada 1992. aastaks, Rakvere Teatris on käimas hädapärane sanitaarremont, ent teatri üldkompleksi saab lahendada alles pärast Rakvere uue kultuuri-maja ehitamist. Plaanipäraselt käib poolakate töö «Vanemuise» väikese maja taastamisel. Kuidas «Vanalinna Stuudio» saaks paigutada Viru tänavasse, seda praegu uuritakse. «Estonia» teatri uus hoone tuleb ehitada, va-

jalik on juurdeehitus Pärnu Teat-rile, samuti «Vanemuisele». Nu-kuteatril maha saamiseks ALMAVO-lit tuleb minna lõpuni. Teatrikuu toovad elavust «Via-dukki Teater» ja vastloodud teat-rikooperatiivid. Praeguse teatri-huvi aktiivsust kinnitab arvudega — Teatrite Valitsuse juhataja Jü-ri Trei andmetel käis 1987. aastal teatrites 1 790 000 vaatajat. «Vanemuise» peanäitejuht A.-E. Kerge nimetas 246 000 külastust «Vanemuise» kõigi aegade suur-riimaks. Peanäitejuht oli siiski mures: valmiva väikese maja kõr-val ootab omakorda hädavaja-likku kapitaalremonti arukat kor-raldamist «Vanemuise» suur ma-jat. Teatri esindajate sõnavõttu-des käiski läbi üldine murese-mine teatrite ainelise baasi pä-rast. Ka transpordi ja eriti beni-siini pärast — oleks vaja abi, et teatrikuu sõidud saaksid sõide-tud, nagu plaanid ette näevad.

Mis siis teatrikuu toob? On oodata 13 esietendust: Eesti NSV Riiklikus Vene Draamateatris tu-levad lavale J. Murrelli «Päike ja mina» ning V. Merežko «Laud naistele jahisaalis», Noorsooteat-ris Juhan Saare «Kratimäng», «Ugalas» Eduard Vilde «Side» ja Vello Lattiku algupärane «Päise päeva ajal», «Vanemuise» Soome helilooja E. Ojane-ni ballett «Seitse venda», G. Puccini ooper «Öde Angelica, Gianni Schicchi» ja A. Ostrovski komöödia «Pärast tarku palju», Pärnu Draamateatris Rein Saluri uus algupärane «Minek», Rak-vere Teatris A. Fugardi «Busman ja Lena» ja I. Iredynski «Hüvas-ti, Juudas», «Vanalinna Stuudio» bulgaaria dramaturgia festiva-lik K. Ilievi näidend «Aken», Nukuteatris V. Petrovi «Valguse Hela». Kõigis rajoonides toimu-vad teatrite külalisetendused, kohtumised külastajatega, teatrid külastavad oma šeflustrajooni või on reserveerinud neile statsio-naarisale. Näitlejad on külalis-tekis koolides, klubides. 24. märtsil algaval dekaadil «Teater ja lapsed» saavad õpilased vaadata koolivaheajaks kavandatud etendusi. Hulga teatripäevi ra-joonide koolides on kavandatud Eesti Teatrilid. Pärnu Draamateat-ri algatusel korraldatakse Pärnus kahepäevane festival «Teater ja aeg», kus osalevad «Minek» Pär-nu Teatril, «Vaikuse vallamaja» TRA Draamateatril ning «Kuning Herman Esimene» Noorsooteat-rilt. Rahvusvaheliseks teatripäe-vaks 27. märtsil selguvad mullu-se loominguaasta eest antavad preemiad, mille kättesaamine toimu-b Tallinna Raekoja 28. märtsil. Külalisetendusi annab 24.—31. märtsini Tallinnas Mossoveti-nim. Draamateatril V. Dozortsevi näidendi «Viimane jutulesoo-via» ja S. Kokovkini näidendi «Viis nurga» lavastustega. «Druž-ba» teatri kutsel aga mängib Moskvast Taganka (16.—20. märtsi) oma «Libahunt» Rakvere Teatril. Eesti kutseliste teatrikol-lektiivide kõrval annavad teat-rikuule sisukust ka rahvateatrite paljud külalisetendused ja ette-võtmised. Nimetagem siin kas või Jaan Kruusvalli «Pilde vär-vide» lavaletulekut Otepää rah-vateatris.

«Kunstnik, kes tegid kõik, mis neil teha lubati.» Priit Pärna pühendus fil-mis «Eine murul»

Tagasi lähiminevikku pilku heites, läbi olmetraumade ahistava paine jõuab Priit Pärn viimaks võikasse tulevikku: lu-kustatud pargis, kuhu saab sõi-ta rongiga, lunastatakse sisse-pääsupilet rohelisse, kus murul võetakse sisse maalipoosid (vi-suaalne lavastus Édouard Ma-net' maali «Eine murul» aine-tel) ja tardedetakse hetkeks (mi-neviku? õnne?) ihalusse.

É. Manet' teos oli loodud, na-gu peaaegu alati üks väärt kunstiteos, millegi protestina. Küllap protestib P. Pärni mil-legi-kellegi vastu, on teinud seda kogu oma senise loomega. Ent jätkame filmi süžee, esi- ja tagaplaanid, all-, pealis- ja sü-vahoovused esialgu rahule ning vaatleme põgusalt vahen-deid, millega tulemus (ühtla-selt pingestatud, äärmiselt mõjukas linatöös) on saavuta-tud.

Kõigepealt: filmikeel on al-lutatud suuresti mängufilmi reeglitele — tihe, läbikompo-neeritud, ootamatute süžee-käa-nakutega, iga novell puuttee-ritud, kaalukas osa on kaadri-tagusel tekstil. Seda mitte ain-ult kui loo edasiviit, vaid kui kogu filmi kujundaval, looval elemendil. Erakordselt õnnestunud on filmi helifoon. Au Olav Ehalale ja Jaak Ellin-gule!

Mõned tekstinäited. Olmeidea-lide nihestatud kommentaar (no-vellist «Georg»): «Kraasliivo ži-vut, oja, fantastika, ihana; kultuur, wunderbar, oi jaa: tõesti väga ilus, issand Jumal: must samet! ... govorjät, što v frantsiži tšenöö benzilina podrasdal ...». Või natu-raalmajandus-vahetusvahetordi iseloomustav: «Mul pole sinu ra-ha vaja, sa too mulle kingid ja sa saad oma prilliid». «Kingisepp lendas lõunasse», ütles kingi-sepp. «Sa too mulle leib». Oluli-ne on ka näitlejate äärmiselt ilmekas tekstisest (süvendab mängufilmiilustiooni).

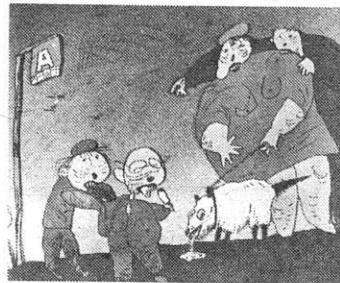
Vähem tähtis pole ka P. Pär-na koostöö kunstnik Miljard Kõlgi-ga. Nauditav tulemus oli juba «Kolmnurk», nüüd on mindud vabamaks ja kujundi-julgemaks. M. Kõlgi kätt on enam aimata novelli «Georg» kujundamisel (mis on filmis ka visuaalselt enamapakkuvam ja kontrastiderohkem), mujal on see aimatav ja valitseb P. Pär-na meile juba karikatuuriidest tuttav joonistusstiil (see aga tuleb filmile kasuks: «Kolm-nurk» kippuski pisut kirjuks minema).

P. Pärn on ise oma «Einest» rääkinud: «Multifilm on infor-matiivsem kui mängufilm, on NOBEDAM — ajatelge võib kiiresti muuta. «Einest» sai aja-telge nihutatud, teadlikult sai ajateljel segada sündmusi.»

Nihestatud aega on filmis ajatelge nihutamise kaudu näi-datud ängistav-vaimukalt. Üht-pidi toimuks kõik justkui samal ajal: (algusega kell 9.20!) karje läbib kõiki novelle ja lõ-puks selgub ka, kes ja miks karjatas. Karje, mis venib ras-

AJASTU AHISTAV EINE

JOONISFILMIST «EINE MURUL»

Kaader filmist.

keks loomamõirgeks, saadab oma suust kükloob, kelle ain-sast silmast purskab helesinist kantsleitinti. Võimas kants-leikukloob, võimas silm — aga hetkevõimalus kasvatab Eduar-di kükloobile parajaks vasta-seks. (Odyseus näitab oma tõelist palet. Et filmi saaks analüüsida ka müütiteooriast lähtudes, on enam kui ilmne.) Veel on see karje lapse pärast, kes võinuks auto alla jääda, — karjega algab ka filmi esime-ne novell «Anna». Kunstniku karje.

Arvan, et P. Pärn kui äär-miselt isikupärane multifilmi-režiissöör oli välja kujunenud juba filmi «Harjutusi iseseis-vaks eluks» ajal, tegelikult veelgi varem. Ka seda, et ta on «filosoofilise kallakuga», näi-tasid juba karikatuuriid. «Kolmnurk» olekski järgne-nud tänane «Eine», kui aeg po-leks olnud see, mis ta oli. Sün-dis hoopiski aja mahavõtmine tööga «Aeg maha», mis sai küll rahvusvahelisele äramärkimisi, kuid on tegelikult seisak P. Pärna loomingus. Idee Eduar-di teistkordseks linale tule-kuks oli küps juba 1983. a., ent oli vaja lausa värsked tuuli, et elutõde ja kunstivärskus koos sündida saaksid.

Filmis on neli novelli — An-na, Georg, Berta, Eduard (fil-minovellide pealkirjad nende ekraanile ilmumise järjekor-ras), aga viis peategelast. Viendaks on Kunstnik, kes lä-bib kõiki novelle ja kelle lugu

lõpeb paralleelselt ülejäänud nelja omaga, nende saatustega haakudes, ent... hoopis-hoopis teisiti, sest... sest tinglikult võttes lõpeb Anna-Berta-Geor-gi-Eduardi filmidraama õnne-likult: nad saavad (igauks ise hinnaga) kätte É. Manet' maali järelemängimiseks («taasloomi-seks») vajamineva atribuutika (mis on? oli? — meie ühiskon-na defitsiidisümboleiks) ja üheks viivuks ongi nad ise «Eine murul» (paljud on har-junud küll nimetusega «Eine rohelises»). Ulmades materiali-seerumise aed pannakse jällegi lukku ja maalilustajad sõida-vad elektrirongiga tagasi kar-mi olevikku («Teie sõidupile-tid, palun!»-reaalsusesse). Kunstniku lõpp aga on sarna-ne selle mehe omaga, kes tah-tis (koos teistega, rumaluke!) lifti trügida: ta tallatakse (täp-semalt — rullitakse) laiaks, te-ma ühest käest saab asfalttee. («Asendamatuid inimesi ei ole» — reaalsuses tuhatkordi järe-leproovitud türannireegel).

Eesmärk ja vahend on kat-tuvad mõisted — selle tõe elu-tamisel on P. Pärna sellelgi filmil hindamatu teene. Ja muidugi ei aita ühe tõe ära-tundmisest, tunnetamisest. Sellele on tarvis elada. Saa-da ise selleks.

Et P. Pärna viimane teos on äärmiselt dünaamiline, tõlgen-dusvõimalusi-analüüsiaspek-tegi mitmeid, tooksin filmikaad-ritest vaid mõne näite, mis minu arvates on selle multi-filmi kaunemaid-ootamatu-maid.

Eelkõige jäi silma ette ja hinged kaader novellist «Berta», kus aastajad nagu unes vahel-duvad ainsa taga, meie ees libi-seb laudlina, mida tirib lapsekä-si. (Ilmne viide A. Tarkovski fil-mile «Stalker».) Või novellist «Georg», stseen saatõstuses: joodik pagaripoiss kukub kolks-til põrandale, oles enne tühjenda-nud tilgutamaks kalli voodaku-peli ja hetkeks on tema päralt kogu maailm (ekraanil tähistavaa lõpmatu panoraa). Või järje-korra väljapääsu Möbiuse lint, või täpselt edasiandud loodustei-med, eriti ootamatult tuppma mur-duv marutuu (novellis «Georg» — ajatuul, mis muudab kogu no-velli visuaalselt kujundikeelt ja viihab ettevalmistavalt ootama-tule lõpule. Ning sellelt uult Georgilt saab Berta tagasi oma kaotatud näo (novellis «Berta»), milleta poleks ka maali «Eine murul» taassünd võimalik. Oma näo leidis P. Pärn juba väga ammu, see nägu aga, mida ai-mame täna, on kirgastunud, vä-sinud, õnnelik-skeptiline kunstni-ku nägu.

Tõeline kunstiteos ei lõpe viimase kaadri kustumisega ekraanilt, ega ka siis mitte, kui ta peaks kustuma meie mälust. Selle protsessi lõppemist on võimatu kindlaks määrata, veel vähem ette ennustada. P. Pär-na «Eine murul» on meist en-dist, meie minevikust, mida po-le õigust unustada, ja hoiatav tulevikkuvaade. Oleneb meist, milline ta tuleb (meie tänane homme) — hoone üks esimesi aknaid on P. Pärna poolt iga-tahes paika pandud.

JAAN PAAVLE

21. jaanuaril k. a. kinnitati Tartu Linna RSN Täitevkomitees «kultuurikooperatiivina» lasteetendusi andev kooperatiiv «Mäng». Sellega seoses kü-sitlesime vastloodud firma juhti Peeter Kollomit.

● Kuidas võttis kooperatiivi loomine aega? Millal see mõ-te tekkis?

Idee tekkis hetkel, kui nägin «Vanemuise» teadetetahvil kul-tuuriministri asetäitja I. Mossi käskkirja (käskkirja nr. 312, 16. oktoobrist 1987) kooperatiivi loo-mise võimalustest. Kõige suurem auk teatrite töös on ju laste-etendused. Paberite sisseandmisest kuni kättesaamiseni Täitevkomitees läks aega kaks nädala. Umbes kuu kulus enne seda läbirääkimisteks ja selgitamiseks, mida me oma kooperatiivi vormistamiseks peame tegema.

● Kes on põhilikud? Meid on neli: P. Kollom — esi-meis, J. Kuhlberg — raamatupi-daja, V. Plato — revident (üh-tlasi asjaajaja) ning P. Volkonski — lihtliige (ühtlasi ka näitleja). Baasasutuseks on «Vanemuise», kellega meil on leping, mis ko-hustab meid esitama neile kuns-tilise plaani ning kunstnõukogu-

«MÄNG» MUUTUB TÕELUSEKS

TEATRIKOOPERATIIV TARTUS

le kinnitamiseks etendused. (Oma-ette kunstnõukogu moodusta-mist me ei pidanud vajalikuks.) ● Mille poolest on «Vane-muise» teist huvitatud? Esimene huvi on muidugi laste-etendused. Lasteetendusi po-le teatritel kasulik teha, sest pile-tid on odavad, kujundus aga kal-lis. Tõeliseks pole eraldi võimalik

tasustada näitlejaid: nad pole lasteetendustest eriti huvitatud. Ja veel — osa näitajate poolest aitame täita «Vanemuise» plaani.

● Kas maksate «Vanemuisele» ka maksu?

Jah, lisaks riigilõivule hakka-me maksma «Vanemuisele» teat-dust protsenti, mis on kokkulepi-tult sihtotstarbeline.

● Mis on «Mängul» kõige-pealt plaanis?

Esimesena on plaanis välja tuua Tove Janssoni kahest loost kocsnev Muumi-etendus, kus esi-mene pool tegevusest toimub su-vel, teine aga talvel. Valmis loo-dame selle saada veebruaris. Instseneerib Kollom, lavastab Vol-konski, temalt tuleb ka muusi-ka. Kavatsame korraldada ka lastehommikuid, nääriõhtuid, mas-keraade jms. Neid võivad asutu-sed meil tellida.

● Kas hakkate mängima ka suvel?

Kindlasti. Tahame teha ring-reisi mööda pioniirilagreid, iga kuu vähemalt nädal aega. Lisaks Muumi-loole tahaksime valmis saada teise etenduse veel keva-del. Mai lõpus — juunis kavat-seme välja tuua vabaõhu laste-muusikali, mis peaks huvi pak-kuma ka täiskasvanule. Kutsu-me sinna osalema ansambli «Jus-tament» kes on andnud tuba nõusoleku.

● Kas hakkate tegema eten-dusi ka täiskasvanule?

Üldiselt mitte. Küll aga peaks põhimõtteliselt olema võimalik see, et kui me lasteetendustele ootame ainult lapsi (on ju tea-da, et vanemate kõrval reagee-rivad lapsed tihti teisiti kui ise-keskis), et pakume isadele-ema-dele kõrvalsaalis nimelt midagi neile mõeldud.

● Kas teil on side ka loo-dava kooperatiiviga «Tühi Ruum» Tallinnas?

Põhiline, miks «Mäng» tekkis Tartus, on asjaolu, et meil on otstarbekam juhtida end ise Tar-tust. Oleme «Vanemuisega» vas-tastikku teineteisest huvitatud. Kuid kooperatiiviga «Tühi Ruum» (või mõne teisega) loodame tule-vikus kindlasti teha ka midagi koos; see oleks lausa vajalik.

● Kas kavatsate saada rut-tu rikkaks?

Eks näis. Vabaõhuetendustega hakkame tegelikult alles looma materiaalselt fondi tulevasteks suuremateks etendusteks. Arves-tage ise: «Miki-Hiire» väljatoo-mine läks «Vanemuisele» maks-ma ligi kuus tuhat rubla...

● Ja teie aadress?

Esialgu: Tartu 202 400. RAT «Vanemuise», k/k «Mäng».

Küsitles ja pani kirja PAUL PII

KINOLIIDUS

17. veebruaril tähistati NSV Liidu rahvakunstniku Ants Es-kola 80. sünnipäeva. Ekraanil oli A. Eskola teatrilool («Kirsi-aed», «Armas luiskaja») ja fil-mirolle («Põrgupõhja uus Vanapagan», «Kõrboja peremees», «Indrek»). Õhtut juhtis ja A. Eskolast kui teatrinäitlejast rää-kis Lea Tormis, filmirollidest õie Orav, katkendeid A. Eskola mälestusteraamatust «Näitleja on ajastu lühikroonika» luges Mar-tin Veinmann. Õhtu lõppes do-kumentaalfilmi «Ants Eskola».

22. veebruaril meenutati 1972. aastal hukkunud filmioperaato-rit Mati Kasket, kes sel päeval oleks saanud 50-aastaseks. Ek-raanil olid koos A. Sõdiga teh-tud Antarktika-filmid «Enderby valge maa» ja «Jääriik», doku-mentaalfilm «Eldoraado» (rež. O. Tambek). Antarktika-filme loomise aegu 20 aastat tagasi meenutas Andres Tarand. Koo-stööd mängufilmi «Ukuaru» (operaator-lavastaja pidi olema Mati Kask) meenutas Leida Laius.

● 8. lk. ● nr. 9 (2213) ● 26. veebruar 1988. a. ●

EDUARD OLE NÄITUS

Tartu kunstimuseumis saab veebruari lõpuni näha kunstnik Eduard Ole 90. sünnipäevale pühendatud näitust. Tartlastele on see esmane kohtumine oma kunagise kaaslinlase (1922–1936) loominguga ülevaatega. Tallinna Kunstimuseumis oli 1971. aastal E. Ole personaalnäitus, kus olid väljas kuni 1943. aastani valminud tööd. Seekord on vaadata ka ligi kolmkümmeendat aastat, mis saabusid Helsingi Ülikooli raamatukogust, kuhu vanameister kinkis 137 teist. Nii võib saada ettekujutuse maestroloomelaadist Rootsis, kuna tööd hõlmavad aastaid 1944–1984.

E. Ole sai kunstihariduse Pensa kunstikoolis (1913–1918), kus omandas joonistusõpetaja kutse. Koos temaga õppis seal ka veel teisi Valga kandi pärit noormehi (J. Raudsepp, F. Hist, F. Johansen-Randel), hilisemaid aatekaaslast Eesti Kunstnikkude Ryhma liikmeid. E. Ole kõige viljakamad aastad on seotud Tartuga. Enne jõudis ta töötada Valgas «Sade» seltsi dekoratorina ning Rakveres joonistusõpetajana. Kunstipedagoogina on ta jaganud algteadmisi kunstist ja selle tegemisest paljudele poistele Tartust ja Tallinnast, andes neile eluks ajaks kaasa elava huvi kunsti ja kultuuri vastu.

Näituse kõige varasem töo on Rakvere vaatega akvarell, mis näitab juba huvi vormi lihtsustamise ja geometriseerimise vastu. Sama tunnistavad veel kaks akvarelli, see on huvitav materjal jälgimaks kunstniku esialgu veel kohmakaid samme kubistlike tõekspidamiste tundmaõppimisel. 1923. aastast pärinev õlimaal «Madonna» on ekspressiivne nii värvis kui ka vormis, kuigi tausta linnamotiivis esineb tahlikku vormideformatsiooni. Huvitavaks leiaks näitusel on hilisema maali tagaküljele jäänud «Näitüürmort», mis restaureerimise järel nüüd külastajatele mõlemat poolt näitab. Pildi arhitektuur ei ole veel läbikaalutult paika pandud, joonte ja pindade rütm on rahutu. Valminud ilmselt kas 1923. või 1924. aastal. Järgmised kompositsioonid oma lakoonilis-geometriseeriva laadi ning dekoratiivse värviga lasevad end kõrvutada purimiga. E. Ole kubistliku perioodi looming on napp, kuid oluline nagu kogu EKR-i tegevuski, mis rikastas eesti kunsti uudsete vormiotsingute ning esteetiliste tõekspidamisega. Mõnedki EKR-i kuulunud meistrid, nagu A. Akberg, M. Laarman ning ka E. Ole, on oma hilisemas loomingus varasemast kubistlikust perioodist alguse saanud vormiotsinguid uuel, filosoofilisemal tasandil jätkanud.

Oluline oli 1927. a. Pariisi sõit, kuigi juba 1926–1927. a. valminud elegantse joonega tušijoonistused lasevad aimata muutusi. Pariisis valmib terve galerii akvarelle linnavaadete

Eduard Ole. «Hirved» [guasš, 1956]

ja pargistseenidega, mis moodustavad meeleoluka reisirühma. Tehnika on akvarelliliku sulav ning õhuline. Need on lehed täis valgust ja helget rõõmu, mida sisendas Pariisi kunstilambene õhkkond. Ole kirjutas: «Kõik inimesed, kust nad ka ei tulnud, tundsid endid selles sundimatus õhustikus nagu maailmakodanikena, kuna selles linnas võisime mõneks ajaks minema visata oma kodukohas kasutatud meeriidimaskid ja elada lühemat või pikemat aega täiesti pingevabade boheemlastena.» E. Ole 1920. aastate II poole loomingust ja art deco mõjudest sellele on mitmes artiklis kirjutanud Mai Levin. Ta on rõhutanud kunstniku liikumist looduslähedasema vormikäsitus suunas ning peleti muutmist mahedaks ning diskreetseks. Just sellest perioodist pärinevad maalid «Hall ja valge», «Sügisviis», «Kevad», «Reisijad» on meie kunstipublikule kõige tuntum osa Eduard Ole loomingust.

Eesti kultuuritegelaste portreede galerii võiks vaatajale küll samavõrd huvi pakkuda. Esimene neist on 1931. aastal valminud «Juhan Simmi portree». Tundub, et visandi esmane hoogsus ja värskus on lõppvariandis ületõotamise tõttu kaotsi läinud. Ületamatud oma sarmikuses on «August Gailiti» (1932) ja «Henrik Visnapuu» (1933) portreed, mis visandatud «Werner» kohvikus. Modellid on tabatud ilmekas poosis, millega sobib lennukas maalimislaad. Hilisemad kultuuri- ja ühiskonnategelaste portreed on paraadlikumad ning akadeemiliselt kuivad, neid jooni kannab endas ka «Fr. Tuglase portree» (1936).

Kunstnikul on valminud 1930. lõpul ja 1940. aastate algul mitmed Eesti maastikud ning linnavaated. Neist eraldi seisva grupi moodustavad sõjaaja tööd. Koloriidis hakkavad domineerima hallikassinakad toonid, kohati muutub maalimislaad pastossemaks. Mõnedes töodes häirib liigne kuivus ning kohati nokitsev pintsli tõtt. Linnavaadetest on kõige mõjusam «Narva. Hermani kindlus», mis hoolimata mitte just suurest formaadist

mõjub monumentaalsena. Sõjaajal valminud töodes on tunda masenduse ja kurbuse meeleolusid, mida süvendavad madalate pilvedega tinakarva taevad ning sünye värvilahendus. Nostalgia on tunda külaromantika-hõngulises motiivistikus — talumajad, jõekäärud jm., aimata oleks justkui hüvasti-jätumeeleolusid kodumaaga. Ainus otsene sõjatemaatika kajastus — seda esineb eesti kunstis üldse vähe — on pisike guasš «Lennukid taevast».

1943. a. lahkus Eduard Ole Eestist. Ta oli aasta Soomes ning asus siis püsivalt elama Rootsi. 1946 käis ta koos Eduard Viiraltiga Lapimaal. Sealne loodus köitis kunstniku paljudeks aastateks. Nagu kirjutab Arvo Mägi: «Õhk täis udu ja tolm, suvel intensiivsest päikesest vibreeriv õhk, kaljude ja vee värvi ning vormi kontrast, fjordid ja järsakud — kõik see avaldas Olele tugevat muljet.» Näitusel on vaid paar karge põhjamaist maastikku.

Tartus eksponeeritud taies-test moodustavad suurema ning huvitavama grupi portreed ja aktikompositsioonid, väljas on ka veel mõned meeleolukad loomapidid. 1950–1960. aastate töis domineerib ekspressiivne tundelaad, millele viitab nii teema valik («Kaini käsi» 1954, «Nutu-müüri ääres» 1954) kui ka jõuline koloriit. («Vana mänd» I ja II 1953, «Noor tütarlaps» 1963). Guashtehnika on Olel huvitav ja varjundirikas, meenutades kord akvarelli oma läbipaistvusega, kord kasutab kunstnik kuiva pintsli, et kraapida jooni pastossemasse värvipinda. Kohati ilmneb kogu värviskaala rikkus, mis hilisemal aastal muutub lakoonilisemaks. Portrees püüab kunstnik enam edasi anda erinevaid meeleolu- ja tundevarjundeid kui konkreetset isikut. Varasemais aktikompositsioones on tunda erootilist suhtumist ainesse. 1980. aastail loodud töis «Daphnis ja Chloe» teemadel valitseb aga poeetiline meeleolu. Figuurid on antud väga nappi, nõtkes joonega, kus värv kohati vaid markeerib kujutatavat. Seda äärmiselt diskreetset kujundikeelt võib ju siduda maestro vanusega, kuid pigem aimub selle tagant aegade jooksul saavutatud meisterlikkus ning side 1920. aastate joonistuse ja figuraatiivsete kompositsioonidega.

See napp ülevaade üle 40 aasta kestnud loometeest Rootsis ei võimalda anda teravikpilti Eduard Ole kunstipärandist paguluses. Kujutava kunstniku puhul on ju oluline vahetu kontakt teosega, mida reproduktsioonid ei suuda edasi anda. On kurb, et meil on väga harva võimalus tutvuda väliseesti kunstiga, mis tegelikult on ju üks osa kogu meie kultuurist.

TIU HAGEL

EDGAR JOHAN KUUSIK 100

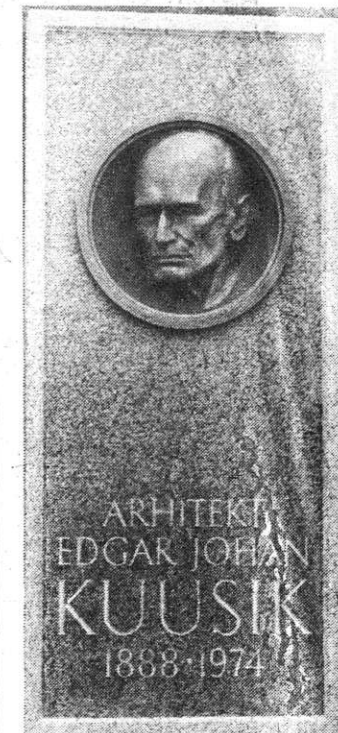
TALLINNAS, 22. VEEBRUARIL

* kell 11 avati Projekteerijate Maja keldrisaalis noorte arhitektide loomingu näitus;
* kell 12 austati E. J. Kuusiku mälestust lillede ja pärja panevaga arhitekti hauale Metsakalmistul. Kõneles professor Bruno Tomberg;

* kell 13 avati E. J. Kuusiku projekteeritud nn. Kindralite majal (Lomonossovi 17), kus 1938–1974 elas E. J. Kuusik, mälestustahvel (autorid Ants Mölder, Vello Asi). Kuusiku eluteest rääkis ERKI rektor professor Jaan Vares.

Sündmuste juures viibisid ka NSVL Arhitektide Liidu juhatuse esimees J. Platonov, juhtivad arhitektuurikriitikud, arhitektuurikandidaat V. Glazotsev ja tuntud estofiil, arhitektuurikandidaat A. Gozak «Arhitektura SSSR» toimetusest.
* kell 15.30 algas Projekteerijate Majas E. J. Kuusiku 100. sünniaastapäeva pühendatud seminar. Algatuseks näidati vanu kroonikafilme. Arhitektuurikandidaat Jutta Lutsar jutustas põhjalikult ümber E. J. Kuusiku mälestusi. Kunstiajaloolane Krista Kodres analüüsis Kuusiku sissekujundusi rahvusvahelises ja üldkultuuri kontekstis. Kunstiajaloolane Mart Kalm käsitles intrigeerivalt Kuusiku nn. võimsa eklektika rühma, väites Kuusiku vürtsikuse isepäist sammumist vastu ajastu põhilist arhitektuurihoovust. Samadelt seisukohtadelt, kuid teibemalt käsitle

les kunstiteaduse kandidaat Leo Gens Kunstimuseumi projekteerimise ajalugu. Arhitektuurikandidaat O. Kotšenovski tõi välja Tartuga seotud seiku Kuusiku elus. Professor Bruno Tomberg rääkis Kuusikust kui vastuolulise isikust ja loovast õpetajast. Arhitekt Vilen Künnapu sõnastas fenomenoloogiliselt oma mälestusi Kuusikust. Arhitekt Leo Lapin, toetudes dokumentaalsele allikatele, rääkis Kuusiku Arhitektide Liidust väljaviiskamisest, M. Pordi, K. Uibo ja varjunime all kirjutatud kriitika aastail 1949–1951, ühtlasi kutsus ta üles võitlusse praegu veel võimukalt tegutsevate stalinistide ja neostalinistide vastu.

Sonavõtu korras meenutas tehnikakandidaat P. Härmson Kuusikut ja nentis, et kahjuks pole meil olnud arhitektuuri üle keskpärase taseme ei varem ega ka praegu.

Kunstnike Liidus

9. veebruaril 1988. a. avati Viinise Näitusehallis väljapanek «Eesti kaasaegne skulptuur» (Jaak Soansi ja Lembit Palmi kujundus). Kokku on väljas 15

autorilt 39 tööd. Näituse avamisel viibisid autoritest Tamara Dittman, Riho Kuld, Aime Kuulbusch-Mölder, Mare Mikof, Lembit Palm ja Jaak Soans.

DRAAKONI GALERIIS

on viimaseid päevi avatud graafiku ja ekslibristi (muu hulgas ka ekslibristide ühingu entusiastlik president) Silvi Väljali tööd näitusmüük. Seekord on vaadata vabalooming — liid, pastellid, mefotintolehed. S. Väljali nagu väga paljude teistegi eesti naisgraafikute ja ka tarkkunstnike loomingulähe on loodus, mis on nähtud intiimselt ja isiklikult, lüüriliselt ja värskemuljeliselt. Lüüriliselt lähenemist reedavad tööd nimekdi: «Pesapuu», «Üks puulugu», «Kivine kodu» jmt. Näib, et kunstniku õnnestunuma-

te tööd tagatiseks on nimelt intiimne ja usalduslik lähedus motiiviga.

KUNSTISALONG

näeme enamasti Tallinna, harvem Tartu kunstnike töid. Veel harvemini välisnäitusi, olgu Nõukogude Liidust või mujalt. Aga hoopis harjumatu on mõte, et siin võiks näha kunsti, mis on tehtud mõnes suuremas või väiksemas Eesti linnas. Ometi on ka neis linnades kunstnikke ja äsja Loominguliste Liitude Kultuuri-nõukogus arutletud kultuuri detsentraliseerimisprogrammi annab lootust, et kunagi võiks mõte Pärnu, Viljandi, Kohtla-Järve või mõne muu linna kunstinäitusest olla üpris loomulik.

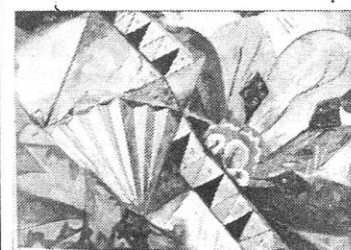
Pretsedent toimus eelmisel

V. Kuznetsov. «Juuni» (1983)

neljapäeval — salongis avasid näituse Narva kunstnikud Nikolai Kobzev, Vitali Kuznetsov, Juri Nikiforov, Vladimir Titov, Kliment Siritsius ja Boriss Uvarov. Nad esindavad

kaheksa aastat tagasi moodustunud Narva Kunstnike Ühingu, mille liikmeskond (arvukam kui Tallinna näitusel) on kodulinna tegutsenud vägagi elavalt. Ühingu kaasslaste hulgas on professionaalse koolitusega (Leningradis, Jaroslavis jm.) kunstnikke ja iseõppinuid, neid, kes töötavad kunstipetajajana või kujundajana ja neid, kes eelistavad lihtsat leivateenistust, mis jätab loominguks rohkem aega. Aastas korraldatakse mitu näitust, kutsutakse külalisesinejaid, peetakse seminare, kaugemate kontaktide sõlmimist kergendab Narva-Jõesuus tegutsev rahvusvaheline laager «Noorus». Kevadel, 20.–30. maini on kavas ulatuslik kunstipidustuste programm: näitus, töö- ja loenguseminar, kontserdid. Kunstiühing mõis-

K. Siritsius. «Carmen» (1987)

tab oma laiematki kultuuri-missiooni tööstuslinnas — viideldakse elukeskkonna esteetilisemaks muutmise eest, arhitektuuri- ja kunstimälestistest eest, taotletakse uusi näituspaiku. Probleeme ja raskusi on muidugi küllaga, alates publiku kunstilisest küündimatuses (siit ka süüdistused formalismis) kuni ametkonda-

de ükskõiksuse ja vastutulematuse (kaasa arvatud kohaliku ajalehe huvipuudus). Mõistmist ja toetust on seevastu leitud kohaliku muuseumilt. Eesti kultuuriavalikkus pole põhiliselt venerahvuslase piirilinnas Narva kunstist — ei selle olemasolust ega puudumisest — seni huvitunud, õigem oleks öelda, et sellest lihtsalt ei teata midagi. Nüüd on Eesti NSV Kunstnike Liit otsustanud olukorda muuta: Narva on meie vabariigi linn, meie kultuuri peaks olema koht ka Narvas tegutseval kunstnikel, neile peaks jätuma senisest rohkem tähelepanu. Liatigi salongiexpositsioon näitab neid professionaalselt heast küljest. Seda kinnitab näituse avamisel soojade sõnadega Nikolai Kormasov, kes narvalaste püüdlustega on lähemalt kursis.

JÄLLE KONKURSS

Täna kell 14 avatakse Rae-koja saalis II vabariikidevaheline konkurss vask- ja löökpillimängijatele. Loosima oodatakse 46 noort interpreti: 8 Lätist, 7 Leedust ja Valgevenest, 13 Moldaaviast ja 11 meilt. Niisama palju kui võistlejaid Eestist, on ka hindajaid žüriis (meilt R. Mägi ja H. Kalas), kes Leningradi professori V. Bujanovski juhtimisel hakkab juba homme kuulama võistluse ESIMEST VOORU, mida mängitakse MUUSIKAKESKKOOLI SAALIS (Vabaduse pst. 130). Homme kl. 10 alustavad metsasarvemängijad, pühapäeval (ikka kl. 10 ja 16) võistlevad trompeti- ja tuubamängijad, esmaspäeva hommikupoolikul trombonistid ja pärastlõunal löökpillimängijad. II JA III VOOR toimuvad «ES-TONIA» KONTSERDISAALIS, vastavalt 1. ja 2. ning 3., 4. märtsil. Järgmisel laupäeval kl. 18 on lõppkontsert, kus parimad esinevad ERSO-ga V. Pähna juhatusel.

MUUSIKAREISIDELT

HORTUS MUSICUS
BAROCKMUSIK

GASTEIG 27.1.1988
SOPHIENSAAL 28.1.1988

Tänavusi tööreie alustas Andres Mustonen Saksamaa Liitvabariigis: 6.—16. jaanuarini tutvustas ta Kölni, Stuttgarti, Müncheni ja Würzburgi muusikakõrgkoolidega ning muusiteeris sealsete vanamuusikaosakondade tudengitega. Otseselt sellele jätkuks sõitis ansambel «Hortus Musicus» 25. jaanuaril oma järjekordsele turneele SLV-sse — Würzburgi, Münchenisse ja Kieli.

Würzburgis osaleti 29.—31. I kohaliku Muusikakõrgkooli (muide, siin on SLV vanim, 25 a. tegutsenud vanamuusikaosakond) korraldatud vanamuusika päevades. Peale «Hortus Musicuse» olid külaliste seas Frans Brüggens, Kees Boeke, Walter van Hauwe, «Ulsamer-Collegium», «Pro Cantione Antiqua» (London), «Duo Mediterrane» (egiptlane Issam el Mallah ja kreeklane Jannis Kaimakis — praegu mõlemad Müncheni professorid). Viimaste esinemine olnudki kõige põnevam ja õpetlikum. «Hortus Musicuse» anda oli muusikapäevade lõppkontsert 31. I Muusikakõrgkooli Suures saalis. Ürituste seas oli ka A. Mustoneni seminar vanamuusikast NSV Liidu ning diskussioon rahvuslikust stiilist vanamuusika interpretatsioonis.

Würzburgist sõitis «Hortus Musicus» esmakordselt SLV kõige olulisemasse muusikakeskusesse — Münchenisse. Seal anti kaks kontserti: 27. I kultuurikeskuses «Gasteig» ja 28. I Sophiensaal'is. Lisaks avanes võimalus salvestada muusikat Baieri Raadiole ning firmaga ECM sõlmus kokkulepe sügiseseks plaadistuseks.

Turnee lõpetati Kielis Philipp Emanueli päevadel, mille avakontsert oli C. P. E. Bachi loomingu, järgmisel kõlas J. Haydni «Loomine» ning mille «Hortus Musicus» lõpetas 2. II kontserdiga saksa ja itaalia varabarokist.

Just täna kaks nädalat tagasi tuli Koorihüingu majja Tõnismäele kokku Eesti NSV Muusikahüingu juhatus — oma esimesele pleenumile. Ligi kolmveerand aastaga polnud asutamiskongressist märgatavalt kaugemale jõutud. Mõnegi kohalolnu arvates jäi nüüdne pleenum veretuks ja unisekski — ilmselt ikka seepärast, et kuni pole õigeid tehahtajaid ning vahendeid, ei aita ka praegune ehk mittekompetentne (aga ka kõige kompetentsemgi) juhtimine üldtööd. Ometi jäi just Tõnu Kaljuste suu läbi kõlama otsustav sõna, et esmajärjekorras vajavad oma ühingu ikkagi interpretid, n.-ö. kutsemuusikud (teatavasti on Muusikahüing jagunemas kokku seitsmeks alahüinguks, kellest vaid Koorihüing oluliselt tegutseb) — nende organiseeritud tegevuse kaudu saab uuendada ka kogu meie muusikaelu, kuni taidluseni välja.

Jah, seisame jälle ühe alguse ees, paljude teiste alguste hulgas, millest tuleb üle saada augsamas, samas aga ka tõelise vastutusega rahvuskultuuri kogu tulevikus ees, ning kindlasti hoopis väiksemate kadudega, kui nende alguste puhul, mis aastakümneid tagasi tehti. Õppida läbikäidust on palju. «Vene suure revolutsiooni paigu professionaalne muusika võtab juba niivõrd aravad piirid, et tuntuks tarvidust kutseühingu järgi. Asutatakse Tallinnas ülevenemaaline kutseühingu osakond (Резельское отделение Всероссийского Союза Оркестрантов või lühendatult POBCO), kes töötab väljast kindlad palga alamäärad ja kategooriad töö kvaliteedi seisukohalt — alates sümfoniaga ja ooperiga ning lõpetades tantsumuusikaga. Organisatsioon alul töötab ametühistute keskkliidu /.../ juures, hiljem, omariikluse tekkimisel, lõbb sellest lahku ja tegutseb iseseisva ametühinguna Eesti Orkestrantide Ühise nime all. Veelgi hiljem muudab ta enda nime, ajakohastab põhikirja ja püsib tänini Eesti Muusikute Ühingu

MUUSIKA JA AJAD

näol. Kõrvuti päälinnaga teki- vad vastavad kutseühingud teisteski suuremates kodulin- nades — Tartus, Narvas ja Pärnus... — nii meenutab kirjutises «Muusika professio- nina» neid aegu oma aja nime- kas muusikapublistist Volde- mar Leemets (1896—1939), koos Eugen Kapiga 1931. a. prof. A. Kapi juures komponistidiplo- mi saanu. Kuigi poliitilises mõttes olid omariiklus ja ise- seisvus mitmeski mõttes küsi- tavad (vt. A. Vahemetsa värs- keid põhjendusi neile «Aja Pulsis» k. a. nr. 1 ja 2), olid kultuuri, eriti aga kunsti alal eelseisvad ülesanded hoopiski selgemad. V. Leemets kirjel- dab toorkordset olukorda samas arutluses (vt. «Muusikaleht», 1933, nr. 7/8): «Kõik tuli meile ootamata — omariiklus, oma- kultuur, omakunst. Ootamatult saanud omariiklus nõudis- sisse, seda pidid andma oma- vaimuse juhid. Moment oli üllatuslik, kriitiline. Saat- mas määras meile osa, millest me küll unistasime, kuid mille teostumist ei osanud kujutella reaalsena. /.../ Siis hakka- sime palavikuliselt end korral- dama, määrama vajalikke töö- mehi, — hoolitsema, et viimas- te puudumist tulevikuski ei tarvitseks karta. Uskudes, et väikerahvas jõud seisab tema kultuurilises kõrguses, asusime õhinal looma kõikvõimalikke institute — tehti sunduslikuks algharidus, igasse alevikku tek-

kisid keskkoolid, sigis kutse- ja kunstikool, iga vähegi suurem linn sai muusikakooli.»

1918. a. jaanuaris oli Narva Tööliste, Soldatite ja Talupoegade Saadikute Nõukogu Täidesaatev Komitee vastu võtnud otsuse avada linnas rahva muusikakool. Koolile muretseti ruumid ja määrati tegevuse alustamiseks 1000 rubla (vt. «Eesti muusika» II, 1975, lk. 9). Tartus oli loodud kunstiväär- tuste kaitse komisjon, mille juhatajaks määrati skulptor Jaan Koort... 1919. aasta veebruaris avaldas aga Eesti Töö- rahva Kommuni Kultuuri ja Hariduse Valitsus dekreedid, millega tunnistati riiklikuks omandiks kõik kirjanduse, heli- ja kujutava kunsti teosed (samas, lk. 11). Ometi veel 1928. aastal kirjutab Juhan Aavik («Muusikaleht»; «Helmi Eimeri 15 a. lavategevuse juubeli pu- hul»): «...töötada aastast aas- tasse neis väikestes tänama- tuis oludes, ei saa muuks ni- metada, kui eneseohverdami- seks. Meie väike rahvas ja ka kunsti vastu võrdlemisi väi- ke huvi, mis pole suutnud kas- vada, arvesse võttes meie liiga lühikest kultuurilise arenemise aega, määravad meile parata- matult need kitsad olud, mil- ledega peame esialgu leppima ja millele paranemine on aja- küsimus, ühenduses meie rah- vuskultuuri tihenemise ja sü- venemisega. Sellepärast tuleb siis ka esimestel pioneeridel eriti kunsti alal kannatada raskusi ja ebasoodsat olukorda /.../ Ainult armastus ja pare- mad tulevikulootused tiivus- tavad neid.» Tsititeerigem veel kord V. Leemetsa, nüüd juba otse olukorra kohta viis aastat hiljem: «Nüüd lõpuks on selgu- nud, et oleme toiminud üle- määra laialtulatlikult. Nüüd, kus täie teravusega ilmneb ha- ritlaste ja spetsialistide üle- produktioon, hakatakse ta- gantjärele tegema koondamisi, kooskõlastama ideale tegelik- kusega, otsima õiget määra ja tõelist kandepinda. /.../ Kui üleproduktiooni tundub kõiki- del vaimlistel aladel, siis esma- joones küll kunstide alal. On ju kunst inimesele alles teise-

järguliseks vajaduseks, ta pa- ratamatult peab kapituleeruma enam «maise» elukutse ees. Majanduslik surutis eel- kõige tabab ju kunsti ja kunst- nikke...»

Aga — ausalt öeldes pole- gi võimalik aegu tagasi tehtud vigadest õppida, eriti 1920.—1930. aastate kohta. Olgugi et avalikustamine näib meil käivat hooga, pole siiani erialainimestelgi normaalsest juurdepääsu kas või «Muusi- kalehe» (1924—1940) köidetele jt. muusikaväljaannetelegi sel- lest perioodist, ei Teatri- ja Muusikamuuseumis ega F. R. Kreutzwaldi nim. raamatukogu muusikaosakonnas. Just nüüd, kogudes materjale Eugen Kapi juubeliks ja tahtes tänasele kultuurihuvilisele avastada an- da selle tõeliselt andeka kunst- niku tulekut Eesti muusikasse 1930. aastatel, olin taas nende kitsendustega silmitsi...

Kultuurifondi ja Muinsus- kaitse Seltsi abiga peaksime nüüd rahva hulgast kokku ko- guma veel viimased «Muusika- lehe» säilinud eksemplari- d. Nõnda liikvideeruks poolise- enesest jällegi üks valge laik meie muusikaloos. Muidugi ei tahaks paljusid ühekülgsid seisukohti, mis leida «Eesti muusika» II (periood 1917—1940) kaante vahel, kuidagi enam noorele muusikute põlv- konnale lugeda jätta. Suuresti kahju on paljudest n.-ö. vaiki- vatest peatükkidest, eriti aga sellest, et uurimata on Eesti muusika ja interpretatsiooni- kunsti juba tolleaegne kaalu- kas rahvusvaheline vastuvõtt ning muusikalised kontaktid teiste rahvaste kultuuridega kogu nende mitmekülg- suses. Nii vähe või palju (hoolimata eesti akadeemi- lise muusikateaduse puu- dumisest siiani), kui oma muu- sikaloos oleme jõudnud, oleme enam ju pidanud uurima (kui vastupidi pöörata Peeter Oles- ki kenasti öeldu maestro Rud- dolf Põldmäe mälestuseks «Edasis» 13. veebr.) ikka «üh- tede ajalugu teiste arvel, mitte aga ajalugu läbi kõigi selle osaliste saatuse».

PRIIT KUUSK

TMMI PILDIKOGUST

tonias» suurejooneline kont- sertaktus. Ning mõistagi — bankett. Teine pilt pärinebki viiendast päevast pärast sündmusi. Nagu näete, on ju- mekad veel nii pärjad kui ka lilled, taas jumekas on ka

meister ise. «Taas» seetõttu, et miks ei tohtinud sellise akordi puhul mõned tema päevad kujuneda — jällegi G. Ernesaksa sõnul — violet- seiks, kui niisugust «ilmastik- ku» tuli tagasihoidlikumalegi puhkudel ette? Pildil valitse- vust soliidsest rahust nähtub selgesti, et arvatavate «psüh- holoogiliste tundide» aeg on möödas ja «sõbralikud käepi- gistused» R. Pätsi, E. Aava,

E. Võrgu ja teiste tudengite- ga lepitava «Tere, hakkame jälle tööle!» saatel juba vahe- tatud.

Foto taha on abikaasa Gertrude märkinud daatumi alla veel, et Artur on siin 47-, ta ise 45-, Zenja 17- ja Lelja 15-aastane. Zenjast on Eugen Kapp korduvalt tunnistanud, et too olnud liigagi särtsakas pois, et rõõbastel hoidsid isa nõudlikkus ja võõrasema leebus kahepeale kokku. Elisabeti armastas isa aga otse hellalt ning kannatas väga, kui tütar oma abikaasale Sak- samaale järgnes. E. Aavesson («Artur Kapp sõnas ja pil- dis», Tall. 1968): «Artur Kapp oli kahtlemata sügavalt oma- pärane inimene, kuid ka äär- miselt keeruka, vastandite- rohke iseloomuga. Püsida te- ma kõrval igapäevase elu kõigis avaldusis tasakaalukana oli kahtlemata üliharuldus. Seepärast olen alati tund- nud suurt lugupidamist ning imetlust tema abikaasa Ger- trude Kapp-Ruckteschelli suh- tes, kes sammu kaua aastaid kõiki raskusi trotsides vapralt mehe kõrval ning kelle ohvri- meelele ja hoolitsusele on palju tänu võlgu ka Artur Kapi lapsed. Peale koduse töö ja õpetamise oma erakoolis (klaveriõpetajana — I. R.) veetis Gertrude Kapp veel pikki öhtu- ning öötunde, kir- jutades ümber maestro töid. Samuti on tema kirjutatud or- kestrihääled.»

Kirjutada aga jäid pärast siinset hetke «Hiob», 5 süm- fooniat, 5 kontserti, Kvartett, Trio, Sekstett, hulk laule... Nõndaviisi, pilku ikka ühelt teisele kandes, adume siin ehk rohkemat kui ainult ke- nasti tehtud pilti juubilarist ja tema perekonnast.

IVALO RANDALU

1. II TRÜ aulas, 2. II Tallina Matkamajas, 4. ning 5. II Rägavere mõisas ning 9. II «Estonia» kontserdisaalis — nõnda kuulgesid VEKSA Ohingut kutsel Eestis viibiva Saksamaa LV kitarrikunstniku Boris Björn Baggeri ühiskontserdid kohalike interpretidega. Vähehaaval levis kumu, kuuldud raadiost ning loeti SV-st, et tegemist on rahvuskassalasega, ikkagi kahises täissaalides, kui küllaline end mõne lavalt pillatud käheda maakeelse ütusega (tagantjärele arvaks, et mitte juhustlikult) tunda andis. Seetõttu kippuski ärasõidueelses lühidas makijutus keelele kõigepealt: inimesi huvitavad su päritolu ja perekond, su siided Eestiga.

Mu ema sündis Tartus, isa Leningradis, aga on Eestis üles kasvanud. Sõja lõpul tulid nad Saksamaale. Isa on meditsiini õppinud, töötab praegu insenerina. Ema on kodu. Naine on klaverimängija ning muusikaõpetaja.

■ Kui tohib küsida — palju oled eestlane, palju sakslane?

Raske küsimus! Olen Saksamaal üles kasvanud, Eestis käimine on mulle aga väga sümpaatne ja tähtis kogemus. Ikkagi saab oma keeles, emakeeles vestelda.

■ Nii et su emakeel on eesti keel? Või saksa keel samuti?

Jälle raske küsimus! Mingil määral nii üks kui teine, see on täielikult ambivalentne. Oma tütre Nadjaga räägin ainult eesti keelt, ainult et ta ei saa veel aru, kuna on neli nädalat vana.

■ Palju sa tänapäevast Eestist ette teadsid? Kas miski üllatas oma silmaga vaadates?

Arvo Pärdi ja Neeme Järvi kaudu, üle teiste eestlaste, eriti Rootsi väliseestlaste, olin üsnagi kursis siinse muusikaeluga. Ei oodanud, et muusikud siin nii hästi elavad, näiteks heliloojad. Üllatas muudugi üldse võrdlemisi kõrgel tasemel muusikaelu nii väikesel rahvusel. Kui mõelda, et Eestis on niisama palju elanikke kui Karlsruhe. Üllatas muudugi lähimbruses koos Stuttgardi, jääb siin toimuvat vaid imetleda.

■ Tulid Eestisse esmakordselt ülemõõdunud aastal — kolmekümneks. Miks mitte varem?

Ei tahtnud tulla siia turistina, et vaadata ära ja lähed koju. Oli kibeldus elavast muusikaelust osa võtta. Ja osa saab võtta, kui töötada siin kellegagi koos.

B. Baggeri osavõtt kujunes aukartustäratavalt mahukaks: kahe nädalaga viis kontserti mitme kava, lisaks õised plaaditused ja raadiolindistused pluss tihedalt proovitud (ansambli sündisid ju n-ö. käikepealt) ning eesti muusika kätteõppimine. Saime kuulda väga mitmesugust muusikat. Virtuosoosid soolokitarri (Vilja-Lobose prelöödid ja etüüdid, Brouweri moodne «Espiral eterna», B. Baggeri enese efektsed Variatsioonid Paganini teemale); haruldusi — Viini okonnavirtuosi Johann Kaspar Mertzi (1806—1856) kitarrikuuete (H. Mälikuga) ja Paganini Romanssi; klassikalisi ning romantilisi ansambleid, kus kitarri kõrval flööt (J. Öun), klaver (K. Randalu), viul (M. Kärmas), laul (L. Tamm); osi K. Singi, Lorca-tsüklist. Viimasel kontserdil toodi välja siinsete heliloojate poolt B. Baggerile kirjutatud teoste esmaesitused: E. Mägiit «Cantus» kitarri ja tšellole (T. Järvi) — pingeliste meloodialinidega, valuliselt nägemusi peitev süvenenud mõtisklus; R. Kangrolt «Allegro» samale koosseisule — diskoliku särtsuga tuksuv pelminanne dialoog; L. Sumeral «Uus pala B. Baggerile ja tema sõbrale» kitarri ja flöödi ning «Quasi improvisata» kitarri ja klaverile — hästi jälgitava dramaturgilise joonisega lood, mis jõuavad mõlemad päralt ühtesamasse viisikahasse, ainult et esimeses palas eelneb sellele lähedates rütmimustrites, instrumentaalteatri sugetemega muusitseerimine, teises aga tunglevam arendus. Tuleb nentida tellija õnnelikku kätt, kõik oopused osutusid publiku ees uudisloome kohta silmapaistvalt elujõuliseks.

Boris Björn Baggeri mäng on tehnikalt puhas, pehme ja kindel; on pingutusteta üle kitarri loomumomast ohtudest (nagu akordi- ning arpedžojärgnevustest ning üksikhelide hajuva punktijadast terviklinde loomise komplitseeritus, kalduvus seeljuures rütmimoonutustele).

INTERPREEDILOO

le); selgelt ja juuspeenelt detailiseeritud nii kõlavärvides kui liigenduses; kõikejõudvalt rahulik. Interpret vormib karakterid ilmekaks retoorikaks, suudab samas momentaalselt ümber häälestuda kaemust nõudvates kohtades. Lisaks andekusele ning laimatuult valmis ametioskustele ilmub niisugune mäng tähelepanuväärselt kõrge muusikalise mõttekultuuri kvaliteete, rafineeritud nüüdsteoste kallal ihutud täpsuse- ja struktuuri-tunnetust. On ju B. Baggeri tööpoolest Euroopa edumeelsemate muusikakeskuste adept, tulnuk siseringidest.

Ansambli mängus avanes B. Baggeri kuulajatele kui ergas, sarmikas, sundimatu lavakuju (rasvastest emotsioonidest väbustatud soolotõlgendused võisid tunduda meie liialdatud kontsertlikkusega harjutatud kõrvadele suhteliselt tagasihoidud), kui väga tundlik, intensiivsele ühistegemisele suunatud, nii sooleerivaid kui saateosi võrdse aktiivsusega kujundav partner. Sellisele koosmuusikas-elamise rõõmuandvaks, inspireerivaks põhiväärtuseks ülendamisega näib püüdnud ka «Hortus Musicus».

Tunnustust väärivad kõik siin-

poolseid osalejad, hea kontakt paistis B. Baggeril sõlmuvat Jaan Öunaga. Kontserdisarja krooniks sai küllaliskitarri duomäng Kalle Randalu viimasele õhtul, eriti Weberi Divertismendis op. 38 (viitaksin kas või selle Leggiero-Variatsioonile, mille rõõpselt kulgevate partide tuleks üksikule näis lausa teepahtiline). Kokku said kaks kõigiti teineteise väärliselt kammermuusikut, tulemuseks noobel, südamesse minev, filigraanselt klaar ansambli töö. Oli muide omaette suurepärane saavutus, kuidas K. Randalu meelitas oma raskekaalulise pilli kitarri tasakaalus püsimiseks sosinatoonile, ja samas suutis — üha pianistliku mõeldamuse piiril — klassikalise-romantilist tüüpfaktuuri teravmeelselt ning subtiilselt värskena hoida.

Täis «Estonia» kontserdisaali ei kandnud kitarrikõla kuigi hästi, tore aga, et kammerõhtu kohta hiigelpublik mahtus osa saada hooaja kahtlemata ühest huvitavast sündmusest.

Nüüd tagasi vestlusse peatege-lasegal

■ Kuidas kujunes sulle kitarri mäng elukutseks? Arvatavasti mängisid enne mõnd muud pilli?

Tegin läbi meil tavapärase muusikalise *Frühziehung*! natuke plokklööti, siis klaverit, tšellot. Kui 8-aastaseks sain, tuli ikka välja, et kitarri on minu pill. Üks vanem sõber mängis kitarri, see mulle hirmsasti meeldis, siis hakkasin ise peale.

■ Kuidas arvad — kas kuulud mõnda rahvuslikku või kedagi suurt kitarrist järgivasse koolkonda või mõjusfääri?

Väga häid kitarriste on praegu maailmas, ja nad kõik mängivad nii erinevalt. Mitme juures olen meistrilõpetustel käinud. Näiteks Yepes' juures. Annab väga palju kui lähedalt näha, kuidas ta mängib. Kõige rohkem olen kindlasti õppinud Julian Brea-

milt. Ta on tõesti väga tõsine muusik, kitarristidest praegu Läänes üldtunnustatult kõige huvitavam. Etalon minu jaoks.

■ Nüüd õpetad ise kitarri Baden-Badeni muusikakoolis. On sul palju õpilasi?

Igal aastal isemoodi. Minu juures on kitarristid, kes valmistuvad astuma ülikooli meistrilõpetusse. Olen seal tööl poole kohaga, nii nagu siin Konservatooriumis Kalle Randalu, ülejäänud aja esinen.

■ Kuidas kinnitasid kannu suurde kontserdiellu?

Samm-sammult. Plaat, mille tegin «Camerata Karlsruhe'ga», sai väga head arvustused. Olen orkestrites ja ansambelites kaasa teinud, nende solistidega koos mänginud. Varsti hakatakse igale poole kutsuma, tekivad kontaktid. Sõna levib. Baden-Badeni orkestriga esinen tihti Donau-

Paremal: J. Öun, B. B. Bagger, P. Hurt, K. Randalu ja L. Sumera

eschingenis³, heliloojad kuulevad, et saaks kitarri huvitavalt kasutada. Minu jaoks ongi küllalt palju muusikat kirjutatud.

■ Nüüd on pakumisi pii-savalt või ülegi?

Oo jaa, muidugi. Ammu lubasin esiettekandeid, mida pole jõudnud ära teha. Ka üks Alo Põldmäe lugu on nende seas. Reisid tulevad — Luksemburgi, Portugali. Sügisel jälle kord Varssavisse.

■ Kuidas armastad puhata?

Meeldib, kui on natukene aega kodus olla. Või lähimbruskonnas. Loodus meeldib, käin palju jalgsi ringi. Sõidan sageli jalgrattaga. Linnas ma ei kasuta üldse autot, meil on head jalgrattateed, saab igale poole hästi ligi.

■ Mis on sulle tähtis väljaspool kitarri? Muusikast üldse?

Poliitika muidugi! Kogu maailm! Kuidas ta praegu läheb kõikjal katastroofi poole, hävivad metsad ja veed. Tšernobõl oli meile Läänes suur ehmatus, hakkasime aatomiasjades palju kriitiliselt vaatama. Meil on täiesti uskumatu, et Tšernobõl käib ilusasti edasi. Loodan väga, et Eestimaal fosforiidiprobleemist jagu saadakse.

■ Millisel positsioonil on «klassikaline» kitarri Saksa-maa LV muusikaelus? Mis eesmärged sead enesele interpreedina?

Nii siin kui seal valitseb ju standardrepertaar — Mozart, Beethoven, Bach toovad publiku kohale, kui aga kavas seisab midagi muud, mis võiks olla niisama huvitav, jääb saal tühjaks. Ollakse kultuu-

BORIS BJÖRN BAGGER

rigurmaanid, nauditakse nüansse, kuidas keegi sama asja üle esitab. Nagu on ooperimaanid, kes käivad sada korda «Traviata» vaatamas.

Kitarri solistidega on samamoodi. Yapest olen viis korda kontserdil kuulnud, ja ikka ühe kavaga. Olukord on nii, et Segovia, Yepes ja Bream on kõik parimad palad sisse mänginud, ja publikul ei ole enam huvi neidsamu lugusid kuulata kelleltki teiselt. Isegi kui akki keegi oleks parem, pole tal võimalust samal turul läbi lüüa.

Kitarri on üldse väga raske kontserdielust osa võtta. On küll palju huvitavat kitarri muusikat, aga kitarri ei löö nii läbi nagu klaveril ja viiulil või tšellol, mis on ikkagi akadeemilise muusikaelu traditsioonilised virtuoosid põhistrumendid. Nii siin kui Läänes.

Mind aitab, et olen juba noorest peale kammermuusika mees. Saksamaal õpib igas ülikoolis kitarri paarkümme tudengit, on palju häid kitarriste, aga enamik ei suuda ansambli mängus kiiresti orienteeruda. Tehakse sooloonumbreid, sooloõhtuid, ja kõik, sellele aga ei jätku kuigivõrd publikut. Muidugi mängin ka mina soolot, kitarrikontserte ja puha, aga peaaegu — püüan alati koostada niisuguse kava, kus on ansambli teiste pillidega, ja soolot natukene vahele. Sest arvan, et nii on publikule huvitavam. Ja pakub ka mulle alati rohkem rõõmu. Juba 12—13-aastaselt vaatasin läbi suurema osa kitarri kammermuusikast.

Koosmuusitseerimine on mulle palju huvitavam kui mängida iga õhtu üksi poodiumi peal samu tükke. Nii et võiksin jelda oma elusihiks — kitarri Gerald Moore⁴.

Et enam-vähem kõik kitarristid mängivad üksi, omaette, jääb neile ka kitsam repertuaar: Mozarti variatsioonid, Albenize «Asturias» jms. standardtüki, mida siis kõik proovivad. Johann Kaspar Mertzi kitarri duod mängisin plaati arvatavasti esimesena maailmas, ei mõista kuidagi, kuidas nii head kitarri muusikat pole varem märganud. Või Weberi Divertismendis op 38 — võlvu tükk, aga seda ei esitata peaaegu kunagi. Püüan ka heliloojatelt just huvitavat ansambli muusikat välja pressida. Oleksin ma saanud Eestisse solistina, vaevata oleks Lepo Sumeral peale tulnud komponeerida

neid palasid kitarri koos klaveri ja flöödiga. Mis on väga head lood.

Ühesõnaga, on palju originaalset muusikat, kus kitarri mängib n-ö. normaalsete pillidega koos. Tahtsin neid siinsele publikule presenteerida, ja eriti niisuguse solistiga nagu Kalle, ma arvan, see läks takke, et publikule meeldis.

■ Meeldis ilmselt väga. Teie duo esinemise ajal mõtlesin: ei tea, kas B. Björn Baggerile on varem juhtunud nii head klaveripartnerit?

Ei ole! Küll ta mängib kantaablilt! Pean ütlema, et meie koosmäng klavib nii pagana hästi, et pole lihtsalt probleem! Kuigi kitarri ja klaver on väga kapriisne koosseis: mõlemad löövad nooti samal momendil. Ansambel õnnestub vaid siis, kui mõlemad mõtleavad täiesti ühtmoodi.

■ Mis stiilides end rohkem kodus tunned?

Kaasaegses muusikas. Mängin muidugi ise ja koos «Camerata Karlsruhe'ga» igasugust repertuaari, ka romantilist ning virtuoosset muusikat.

■ Komponeerid?

Jah. Eksperimenteerin natuke, kui midagi pähe tuleb. Mul on mõned minimalistlikus stiilis filmimuusikad, üht-teist, mida mängin kontsertidel. Kuid ei pea seda põhiasjaks.

■ Mis imponeerib uusimas maailma heliloomingus?

Raske on kedagi eelistada. Meil Saksamaal on praegu hulk häid heliloojaid, esitatakse väga palju uut muusikat. Valik on suur. Olen käinud palju kordi Darmstadtis⁵, juba tudengiajast peale, kuna tihti mängin seal ise kaasa. Näiteks meeldib mulle väga Stockhausen, siis mõned Kageli asjad, siis Juan Hidalgo orkestrimuusika. Ligeti muidugi, Steve Reich, Philip Glass. Arvo Pärdi «Tabula rasa» on ka üks jumalik teos!

Väga põnev oli võtta osa Boulezi orkestritsükli «Pli selon pli» ettekandmisest tooni 60. sünnipäeva puhul Baden-Badenis. Seal on ta teine elukoht Pariisi kõrval. Selles teoses on tuntud väga rasked kitarrikohad. Varem olin mänginud tema kuulsat «Meistritähtsust», seetõttu ilmselt kutsuti. See töö mõjus väga sügavalt. Boulez kuuleb iga nooti, mis on kirjutatud, olgu partiituri kui tahes komplitseeritud. Ja ta teab, mis kirjutab.

Vanasti komponeerisid ainult kitarristid ise kitarri. Nüüd järjest rohkem ka huvitavad heliloojad. Väga head lood on Henzel, tema kasutab kitarri täisväärt pällina ka oma ooperites ning kammermuusikas. Ja kasutab kitarri immanentselt. Samal põhjusel austan kuuba komponisti Leo Brouwerit.

Kitarri ei sobi igasugune laad. Ei sobi kõik vormid, näiteks pikad sonaadid. Aga sellest hoolimata saab kitarri kirjutada tõsist muusikat. Kitarri on, arvan, omaette pill. Tal on oma elu ja võlu.

Vestles ja kommenteeris MADIS KOLK

¹ Narciso Yepes (s. 1927) — hispaania kitarrist.

² Julian Bream (s. 1933) — briti kitarri- ja lautoängija, eriti tuntud kui varajase ning nüüdsmuusika interpret.

³ Donaueschingeni muusikapäevad — keskne rahvusvaheline nüüdsmuusika festival Saksamaal LV väikelinnas. Asutatud 1921.

⁴ Gerald Moore (1899—1987) — kuulus briti pianist-ansamblist.

⁵ Darmstadti suvekursused — keskmäärt rahvusvahelise nüüdsmuusika üritusi. Toimuvad aastast 1946.

ROMAN MATSOV juhatab 15. ja 16. jaanuaril sümfoniakontserte Harkovis, kus Bartóki Aldikontserdi ja Beethoveni V sümfonia kõrval kõlalis ka ooperiaariad N. MATSOVA sooleerimisel.

TÄIENDAVAST KOORIKONKURSI

re, siis viib Kooriühing läbi eelkonkursi selleks soovi avaldavate kooride vahel. Eelkonkursiks

saab registreeruda Kooriühingus kuni 14. märtsini k. a. Seejuures ei tähenda eelkonkursil parimaks tulemine veel osavõtuga rahvusvahelisest konkursist — zürri teeb valiku kooride kunstitasemest lähtudes. Täpsemat infot saab Eesti Kooriühingust.

TOIVO OJAVESKI

Järje ajaloo kandidaat Evald Laasi artiklile (SV nr. 48, 1987) andsid mitmed sõjaveteranide kirjad. Alustagem nendega.

J. PEEGL:
Evald Laasi kirjutises „Lütkade täiteks“ puudutatakse muu hulgas ka olukorda 22. eesti territoriaalkorpuses sõja ajal. Autori andmeid oli 1941. a. juunis korpuses u. 5500 eestlast, hiljem oli 8. eesti laskurkorpuse autoril arvatavalt mõnda u. 1000 sellest territoriaalkorpusest pääsnud meest. Siit teeb ta järelduse, et „1941. a. tuli võitluses Porhovi piirkonnas... sakslaste poole üle ümarguselt 4500 meest.“ s. o. 5500–1000=4500.
Siin on midagi väga olulist vil-

tu. 1941. a. sõda polnud eesti poiste mingi jalutuskäik suvisel Pihkvamaal, kus suurem osa mehi muudkui tikkus läände, väiksem litta. Aga sajad poisid ja ohvitserid, kes langesid veristes ebavõrdsetes lahingutes? Oli ju pataljone roodused ja patareisid, kes võitlesid ja langesid faktiliselt viimse meheni. Ja võideldi mitte ainult Porhovi lähisel juuli algul, vaid ka augustis-septembris (muide, Staraja Russat hoidis korpuse riismed augusti algul terve nädala enda käes). Alles oktoobrikuu algul viidi eestlased ära kaugele tagalasse. Kuhu on siis arvestuses kadunud need tõeliselt kangelassurma saanud mehed, haigilais surnud, invaliidid? See eksitus on vähemalt langenute mälestust solvav.
Muidugi ei tee see olematuks vastase poolele üle läinuid. Kuid suurem osa neistki oli vaieldamatult lootusetult ümberpööratud, «kottisatunud» väeasest. Korpuse meeleolule mõjus negatiivselt ajane küüditamine, nagu artikli autor väidab, kuid minu arvates veelgi rohkem vastase sõjakogemused, professionaalne halastamatus, masendav ülekaal sõjatehnikas. Me läksime ju Mansteini tankikoondise vastu — põltsikult öeldes — paljaksäi. Esimese maailmasõja aegsete relvadega. Peale selle kogesime tihti, et meid ei usaldatud.

H. NAGEL:
Tahaksin juhtida Teie tähelepanu ühele ekslikule järeldusele selles artiklis.

Artiklis väidetakse, et 22. territoriaalkorpuses oli ümmarguselt 5500 eestlast. 8. eesti laskurkorpuses oli aga 22. territoriaalkorpusest pärinevald Eestis sündinud mehi 1104 (Larini andmeid 920).
Sellest ei saa ära järeldada, et sakslaste poole läks üle 4500 meest.
Arvutades Hilova juures sai (ENE andmeid) surma 250 22. territoriaalkorpuse meest. Neid lahinguid oli aga Porhovi piirkonnas kuu aega. Ning seal langes mehi mitte ainult sakslaste vastu võideldes, vaid üksikuid ka oma- ja üksteise vastu. Ekslik on ka järeldus, et Porhovi piirkonnas peeti. Peale selle sai seal kindlasti ka haavatava territoriaalkorpuse mehi, keda ei suudetud kaasa võtta. Ka neid mehi ei saa pidada ülejääkideks.

Kõike seda saab mingi tõenäosusega praegu teada kompetentsetelt ajaloolastelt ja sündmuste osanikutelt. (Kas või sm. Larin, sm. Peggel.) Hiljem kahtlemata saab neid arve täpsustada.
Kuid kõigi nende langenute, kes täitsid oma sõdurikohust, mälestus nõuab artiklis esinenud eksitust parandamist. Vastasel korral saavad avalikustamise vastased kogu avalikustamisprotsessi naeruvääristada ja kahtluse alla panna.

E. RUBEN:
E. Laasi on teinud tänuväärset tööd mõnede lütkade täiteks sündmustest Eesti NSV-s 1941. ja 1949. a. küüditamisega seoses ning muudestki.

Kuidagi ei tahaks ära nõustuda mõnede mõtetega 22. territoriaalkorpuse eestlastest sõjameeste kohta. Eriti arvan meid puudutavas osas.
Kirjutatud on, et 22. territoriaalkorpuses oli 1941. a. juuni lõpul ca 5500 eestlastest sõjaväelast. Edasi tuleb autor järeldusele, et 8. laskurkorpuse koosseisus oli nendest 1104 meest (P. Larini järgi 920 meest). Ülejäänud (s. t. 5500–1104 või 920) ümmarguselt 4500 meest „tuli Porhovi piirkonnas sakslaste poole üle“.

Kas ikka nii?
Olustooduga ma tahtsin ütelda, et sõjamehed, keda hiljem 8. laskurkorpuses ei olnud, ei läinudki üle vaenlase poole. Kui see jõuab nende teadvusse, kes seni on teinud arvanud, olen ma oma ülesande täitnud. Usun, et rahul on ka need, kes langesid, valasid oma verd, surid mujalgi...

H. UUSI:
Kuigi siinkirjutaja on ainult tavuline lehelugeja ja sõjaveteran, tekkis kahtlus ajaloolase E. Laasi ootamatult julges artiklis esinenud mõne arvu suhtes. Kardan, et artikli autor näitab tegelikkusest väiksemana eestlaste osavõtu 1941. a. Põhja- ja Kesk-Euroopa sõjas. Paneb ka kahtluse alla SV-s ilmunud J. Peggeli „Ma langesin esimesel sõjasuvel“ tööpärasuse.

Kirjad ei vaja kommentaare. Neis ei püüta midagi ilustada, siluda või millestki vaikides mööda minna. Küsimus ei seis- sa ka vaid üksikasjade täpsustamises, vaid meie sõdurite võitlustes ja sõjameheaus.

Ometi: trükitud olid just nii-

sugused arvud. Kirjad ei jät- nud kahtlust, et nendest tuleb rääkida. Koos artikli autori Evald Laasiga rääkisid neist toimetuses Peeter Larin, Elmar Nittim, Holger Pukk ja August Pähklmägi. Toimetust esindas Ülo Poots.

August Pähklmägi: Alustama peab sellest samast arvust — 4500. Mehed on selle peale pahased — õige oleks öelda: vihased. Selle arvu saamist tulekski selgitada.

et arv 4500 pärineb vaenlase allikatest, millesse tuleb suhtuda kriitiliselt.

E. L.: Olen valmis respektima igasugust arvu, mis arhiivandmetele toetudes asja täpsustaks...

Holger Pukk: See oleks ajaloolase enda professionaalne kohustus.

Elmar Nittim: Ärgem igasuguste arvustuste juures unustagem, et 22. territoriaalkorpus varsti internatsionalisee-

meest. 1941. a. oli kolm kutsut, sõjaväest lahkus üks kutsu — nii et siin arvestuse alus muutub.

E. L.: Arvan, et seda oleks vaja dokumentaalselt kinnitada. Kuid jätkakem. Üks fakt, mida tuleks veel mainida. 14. juulil arresteriti ühtedel andmetel 150 ohvitseri. Kuid esineb ka arv 235...

A. P.: Eesti korpusest arresteriti tõepoolest kõige roh-

kõneleb midagi kas või see, et mu oma öde oli näinud nimekirja, kus ma esinesin surnute hulgas. Mis arhiivissee puutub, siis on teada, et territoriaalkorpuse veoautole laaditud arhiiv on kaduma läinud.

Kui rääkida territoriaalkorpuse võitlustest, siis ei tohi unustada, et teda ründas Manstein oma tugevate jõududega. Olen käinud korduvalt võitluspaikades, kus siiani mäletatakse seal lahinguid pidanud eesti sõdureid. Seal on ka nende hauad. Need olid rasked lahingud. Lihtne on praegu öelda: tooge mulle ümberlukkamatud arhiivianimeid. Neid oleks E. Laasi enne kirjutamist pidanud otsima. Praegu võime küll üles lugeda hulga nimesid, kes neis võitlustes näitasid üles erakordset vaprust. Kui see ühe arvuga kahtluse alla seatakse, siis sellega ei saa muidugi nõustuda. Ei taha kuidagi, et vastaspool Läänes leiaks toetust meie enda poolt...

E. L.: Ei taha sellele vastu vaielda. Kuid ometi tuleb tunnistada: arhiividokumentide põhjal kontrollitavate arvulisi andmeid meie käsutuses pole.

P. L.: Mingeid arvulisi andmeid toetuseks võivad anda sõjavangide laagrid, kus eestlasi kinni peeti.

A. P.: 1941. a. „Postimehest“ võime leida vangilangenute nimesid — seal on kirjas umbes 800 meest... Osa jõudis koju küll ka vangilaagrit.

P. L.: Arvudega me sel kombel kaugemale ei jõua. Kuid Eesti NSV sõjaajalukku on juhuslike autorite süü tõtu kirjutatud mõndagi küsitavat. Ikka ja jälle on esikohale seatud kõrvkõrvalikku negatiivset. Me teeme ise endale sellega kahju, kui püüame ikka ja jälle heita ühele või teisele asjale kahtlast varju. Ometi ei võidelnud me halvemini teistest rahvastest.

Sõjaajaloost kõige üldisemalt kõneldes peame muidugi tunnistama, et stagnatsiooni ajal kõik ilmuda ei saanud. Oli andmeid, mida puudutada ei saanud. Näiteks arvulised andmed olid oluliselt vastunäidustatud...

E. L.: Ilumata on teie enda doktoritöö, kus on väga huvitavad andmeid.

A. P.: Praegu võib mõnestki muutusest juba rääkida: avaldada on võimalik hoopis rohkem.

H. P.: Kuidagi kurb on siiski kõike seda jutujamist jälgida — vähemalt minul. Kõigepealt see, kui artikkel, mis on ilmunud, äratab kahtlust, et autor pole ise silmaga näinud ega käega katsunud materjali, millest ta räägib. Lõpuks võiks ka mina kellegi käest midagi kuulda, kuskilt lugeda — kuid see pole siiski materjal, mida võiks meie sõjaajaloo juurde liita — olgu ka osaliselt. Kaudsete arvutustega saame tulemused, mida võib võtta nii või teisiti, see ei veena.

Hakkavad silma, õigemini kõrva ümardatud arvud:

2000 sinna, 2000 tänna... Kuid see tähendab ju 2000 meest. Ja see tähendab ometi midagi väga olulist. On vabust, kui heidame mõddaminnes: paar tuhat meest sinna või tänna. Kuid ei tahaks rääkida detailidest. Eesti sõjaajalugu oleks vaja vaadata natuke kauge- malt. Ühe rahva sõjavägi või sõjaajalugu — kuidas seda öelda — algab sellest, kui kedagi kutsutakse sõjaväkke, lõpeb aga langemise või demobiliseerimisega. See algus tuleb ka endale selgeks rääkida. Sm. Larin rääkis positiivsete külgede käsitlemisest. Aga mitte ainult sellega ei saa me piirduda. Meil on vaja näidata sündmuste kogu käiku, ka seda, mis südame valutama paneb igal vanal sõduril, tema pojalt ja vennalt.

Mind mobiliseeriti kutsealuse- sena. Läksin sõjaväkke kõlavate sõnade saatel. Sain Tatarimaal õppida kui sõdur (puupüssiga) umbes kaks kuud. Siis saadeti mind tööpataljoni,

JÄRJEKS ARTIKLILE

«MÕNEDE LÜTKADE TÄITEKS»

Evald Laasi: Räägiksin oma kaalutlustest. Kõigepealt tahaks öelda, et «Sirbi ja Vasara» ilmunud artikli jaoks on 22. territoriaalkorpuse küsimus kõrvaline, teatav illustratsioon. Neid asju pole ma arhiivides käinud vaatamas, vaid tugine- nud andmetele, mis mulle nii või teisiti kätte on sattunud. Kaasa arvatud sm-te Larini ja Pähklmägi kaastegevusel valminud tuntud teosed. Saan aru meestest, kes selles korpuses on võidelnud. Meie sõjameeste võitlustesse tuleb suhtuda suu- rima lugupidamisega. Ka artik- lis toodud arvuga ei taha ma teha vastupidist, vaid ainult tähelepanu juhtida mõnede- le meie sõjaajaloos rääkimata probleemidele.

Kuna peaküsimus seisneb just selles, kuidas sattus nii või teisiti vaenlase kätte kor- puse 5500 sõjamehest 4500 meest, siis püüan selgitada.

Kõigepealt pean ütleva, et «Sirbi ja Vasara» artiklis on kahjuks toimetamise käigus tulnud teatud põhjustel sisse eksitav formuleering, kui öel- dakse, et Porhovi piirkonnas läks vaenlase poole üle 4500 meest. Algttekstis oli öeldud, et nad nii või teisiti sattusid vaenlase poolele. Minu artiklis on öeldud, et 8. laskurkorpuses oli Velikije Luki lahingute eel 920–1104 sõjameest, kes päri- nesid 22. territoriaalkorpusest, mille koosseisus oli Porhovi ümbruse lahingute eel (juuni lõpp — juuli algus 1941) üm- marguselt 5500 eestlastest sõ- javäelast. Raamatust «Eesti rahvas Nõukogude Liidu Suu- res Isamaasõjas» (autor K. Mang) on märgitud, et kui 28. septembril 1941 L. Mehliuse korraldusel eestlased rindelt ära kutsuti, oli neid veel ri- visse jäänud «üle poole tuhan- de». Kui enne Velikije Luki lahinguid oli 8. laskurkorpuses ümmarguselt 1100 eesti sõja- meest, kes pärinesid 22. terri- toriaalkorpusest, siis on täiesti alust arvata, et nendest 500–600 olid need, kes olid 1941. a. suve lahingutes haavatu- tena evakueeritud ning nüüd rivisse tagasi tulnud. Sõ- jastatistika järgi tuleb ühe langenu kohta enam-vähem 2 haavatut. Sellest järeldub, et langenuid 500–600 eestlastest haavatut kohta oli 170–200. Eestlastest langenuid (ja haavatu- id) oli 22. territoriaalkor- puses kindlasti vähem (suht- arvudes kui ka absoluutselt) sellepärast, et need olid kõik julge korrallise väljaõppe saa- nud mehed, ning seetõttu os- kasid end vaenlase tule eest paremini varjata kui sõja eel ja sõja alguses täienduseks korpuse saadetud reservistid- noorsõdurid. Siit saame kor- puse eestlastest sõjameeste saatused 1941. a. suve võitlus- tes: 520 jäi rivisse lõpuni tee- nima, 600 evakueeriti haava- tutena, 180 langes. Kokku saame arvu 1300. Vaenlase kätte langenute arv 4500 on selles valguses usutav...

A. P.: Ometi jääb faktiks,

rus. Mina ise olin 50. õhu- kaitsedivisjonis. Pärast viimast demobiliseerimist jäi meid al- les 42 meest. Kaks nädalat enne sõda tuli teistest vennas- vabariikidest täiendus, nii et meid oli selle järel 350. Seega endine koosseis moodustas vaid kümmekond protsenti.

E. L.: Oma arvestustes olen seda täiendust silmas pidanud.

Peeter Larin: Ühe diviisi najal ei saa laiendada seis- kohti kogu korpuse ja kogu sõja peale. E. Laasi artiklis on võetud teatud kuupäevigi ja vastav kaadri arvestuse seis. Hiljem tuli ju haavatuid juur- de, tuli täiendus nende arvel, kes olid kaua haiglas. Teata- vatel põhjustel koondati hulk eesti ohvitseri tagavarapolku, eeskätt väljaõppe huvides — olid need mehed ju erialaselt väga kõrgel tasemel, nii et mõni mees rindele ei saanud- ki, sest oskas hästi ette val- mistada kaadrit.

E. N.: 7. diviisi moodustasid põhiliselt need, kes olid 1941. a. territoriaalkorpuses — põ- hiliselt tulidki nad 7. diviisi. (249. formeeriti hiljem.)

P. L.: Sinna koondati tegeli- kult ülejäägid.

E. N.: Kui nüüd see arv viia tuhande peale, siis see pole õige. Tuletagem meelde kas või Hilova lahingut, seal lan- ges ju meie mehi.

P. L.: Saksamaa LV ajaloo- lane Werner Haupt räägib oma «Armeegruppi «Nord» sõjapäe- vikus» (teatavasti liikusid Le- ningradi suunas mitu jalaväe- diviisi ja tankikorpust) ka 22. territoriaalkorpusest.

Seesama endine okupant leiab siiski võimaluse ära märkida Arnold Mere kange- lasteo. Ta nimetab 22. korpust (eesti korpuseks ta seda ei ni- meta) Porhovi all, kus vaenla- se tugevad jõud sundisid neis järsakutes ja pöösastikes 22. korpuse siiski taanduma. Kuid märgib ka vastupanijate vap- rust ja, nagu öeldud, — ka Arnold Merd (keda ta titulee- rib poliitkomissariiks).

Haupt, kes tihti tuletab meelde vangilangenuid, 22. korpuse puhul seda maininud ei ole. Tahaksin sellega öelda, et E. Laasi artiklis nimetatud arvu ei saa ma aktsepteerida. Korpuse kohta on mul olemas andmed formeerimisega seos- ses. Kuid pärast seda tuli ju palju mehi juurde — näiteks haavatud hospitalist. Tagava- rapolgus oli üle 6000 mehe.

A. P.: Mäletan käsitlust sel- le kohta, kes on enne rindel olnud. Roodukirjutaja ei pan- nud kirja, kas mees oli kuu- lunud 22. territoriaalkorpusesse, üles märgiti vaid see, kas ta oli rindel olnud või mitte.

P. L.: Kahe diviisi kohta tu- leb sel kombel kokku üle 2000 mehe. Arvesse tuleb muidugi võtta seda, et osa meestest oli rindel olnud väljaspool terri- toriaalkorpust.

A. P.: Ka mereväest tuli mehi korpusesse. Iga aasta tu- li kodanlikku sõjaväkke kut- sega keskeltläbi 5000 meest. Kahe kutsuga tuli seega 10 000

kem (kas või Lätiga võrrel- des).

E. L.: Niisiis selles küsimu- ses meil eriliselt lahkuminekuid ei ole. Arresterimised ja küüditamised kaheldamatult mõjutasid võitlusmoraali. Just seda tahtsin öelda oma artik- lis. Ega hoopiski mitte heita varju meie sõjameeste tõepoo- lest kuulsusrikkale lahingu- teele Suures Isamaasõjas.

P. L.: Kui sõjaajalugu kir- jutada, siis mitte lugu üle- jooksikutest, vaid eelkõige po- sitiivsest, et näidatakse sõja- meeste tõelist võitlust vaenla- se vastu, nende kangelaslik- kust. Ja sellest lähtudes tuleb käsitleda ka meie rahvuslikke väeosi. Ei saa ju hakata rää- kima pahupoolelt. Ma juba nimetasin siin üht Lääne sõja- ajaloolast, kes siiski pidas va- jalikuks rääkida tunnustavalt 22. territoriaalkorpuse võitlu- sest ega unustanud nimetama- ta, et seal oli vapraid mehi. Sõjaajalugu puudutavate artik- lite puhul peab lähtuma ikka- gi ideoloogilistest ja patriooti- listest kaalutlustest ja kas või paari lausega ära märkima, mis oli näiteks territoriaalkor- puse puhul positiivselt kõige olulisem. Muidugi tuleb see- järel ka negatiivselt rääkida. «Sirbi» ilmunu järgi võib jätta mulje, et territoriaalkor- puses oli tõepoolest tege- mist ennekõike ülejooksikute- ga. Nii Hilova kui ka Porhovi lahingust on sõjameeste mä- lestustena talletatud hulga- lise kangelaslikkusest kõnele- vat. Muidugi — reeturid jook- sid üle. Kuid üksikute reetu- rite teod ei tohi mustata kogu väeosa mainet. Käsitlus peaks lähtuma nõukogude historio- graafia seisukohtadest. Minu arvates kipub sõjaajaloo kä- sitlemine meil Eestis minema väära teed: ei leedulased, lätlased ega valgevenelased ei eksponeeri esikohal seda ne- gatiivset, mis paratamatult käib kaasas suurte sündmus- tega. Meie kipume alustama ikka sellest pahupoolest.

Nüüd konkreetselt allikatest. On selge, et neisse tuleb suhtuda väga kriitiliselt. Näiteks ei veena mind arv 4500. Esi- tatud arvutused ei veena, sest nad pole dokumentaalselt põh- jendatud, seetõttu ei saa neid ka aluseks võtta. Meil on all- ikaid, kus on andmeid lange- nuist ja teadmata kadunuist, kuid ülejooksjatest küll mit- te...

E. L.: See, mis öeldi posi- tiivse külje käsitlemise kohta, on õige. Kuid antud juhul oli minu ülesanne teine. Minu probleem oli küüditamine ja selle negatiivne mõju...

A. P.: Tõsi, arvused ei ole ma ka oma viimases raama- tus ära toonud. Kuid juttu on kangelaslikust võitlustest. Ka see on faktiline materjal. Pean vääraks sellises asjas vaenlase andmete usalduslik- ku kasutamist. Asi oli ju nii, et kui sakslased sisse tulid, organiseeriti büroo, kes pidi selgitama, kuhu üks või teine inimene jäänud oli. Aluseks oli küsitlemine. Tulemustest

muidugi mitte ainult mind, vaid kogu see kutsealuste seltskond, kõik need noored. Mis õigusega? Jutt kipub vahel justkui kalduma sinna, et eestlasi jooksis üle ja sellepärast on kahtluse all terve rahvas. Kuid nagu me siin rääkinud oleme, oli jooksikuid vaid üksikuid. Kas selle eest pidi vastutama terve rahvas? See ei puuduta ju mitte ainult kutsealuseid. Kes tööpataljonis pole ise olnud, ei oska aru saada, missugustes tingimustes seal elada tuli. Eemalseisjale võib jääda ju töepoolsest mulje, et mis see siis ära ei ole: kaevad komandöri juhatusel maad, lõikad metsa ja tassid palke. Aga mis sundis siis meie poisse tehase sööklas valvama, et äkki jääb supitilk või leivatükike üle? Ka sellest tuleb rääkida. Ja selgeks rääkida tuleb ka see, kui palju meie hulgast suri. Vähe on tunda, et suri palju — mulle ei ütle see iseenest midagi.

E. N.: Ma võin hauda arvu kalmistul tunda...

H. P.: Varsti tuli valitsuse otsus mehed kokku koguda. Mingit süüd meil ju ei olnud. Kuid need, kes seal langesid — ütlen just: langesid — mitte millegi eest? Kas nad on rehabiliteeritud? Sõnad said emotsionaalsed, kuid ma usun, et nende taga on suur tõde.

P. L.: Ma pole tööpataljoni unustanud. See ei puudutanud ainult eestlasi, vaid kõiki neid, kes olid 1939–1940 nõukogude kodanikeks saanud, peale selle soomlasi, rootslasi, kelle põhirahvus elas väljaspool Nõukogude Liidu piire. Neid inimesi Stalini ajal ei usaldatud ja saadeti kaugele tagalas. Tööpataljonid pandi isemajandamisele. Loomulikult mõjutasid need üleelamised meie sõduri meeleolu ka Luki all.

E. L.: Sellest räägib ilmekalt P. Kuusbergi romaan «Enn Kalmu kaks mina». Oma artiklis tahtsin tunda sedasama 1941. a. küüditamise kohta.

P. L.: Meie historiograafia vaikib sellest kõigest silani.

H. P.: Meie sõjaajalukku on vaja kirjutada sisse, kes inimeludega sel kombel manipuleeris. Kas tegemist on ainult kaitseministri asetäitja L. Mehliase käskkirjaga, mis siin täna nimetati? Mis osa oli kohalikel ülemustel? Miks olime kriminaalvangidega kõrvuti? See kõik on vaja ajaloos selgeks rääkida. See on rahva südames valus koht ja see valus koht ei kao, kui me vaid silume ja vaikime.

P. L.: NLKP Keskkomitee Poliitbüroo võttis vastu otsuse Suure Isamaasõja uue 10-kõitelise ajaloo väljaandmise kohta. See ise viitab asjaolule, et senised käsitlused (Suure Isamaasõja ajaloo väljaandeid on meil kaks) enam vastuvõetavad pole. Praegu avalikustamise tingimustes öeldakse oma sõna kahtlemata ka selle kohta, millest oli juttu. Vabariik pole iseseisvalt pädev kõiki asju ise üles võtma. Mis puutub tööpataljonide arhiividesse, siis neid ma Podolskis kahjuks avastada ei suutnud...

E. N.: Kes on lugenud «Loomingu» Raamatukogu» 46. numbrit «Rodu», kus meie ees on tõeline tragöödia, see mõistab, kui võrd mõõda vaatame sageli kõige sügavamatest tõdedest — kas või romaani «Maria Siberimaal». Seesama käib sõjaajaloo raskete peatükkide kohta.

P. L.: See oli ränk aeg. Pii-sas väga vähesest, et sattuda kahtluse alla Nõukogude-vas-

tase meelsuse pärast. Aga oli ju nii, et kodanlikus ühiskonnas üleskasvanud noored mehed olid harjunud arutlema omamoodi. Ilma et nad oleksid midagi halba mõelnud.

A. P.: Tean, et Tšeljabinis läksid tööpataljonide ülemad kuritarvituste pärast kohtu alla...

P. L.: Tööpataljoni komsorgina läksin Johannes Vareseni välja, kui poisid olid mulle selgeks teinud, et mis komsorg ma olen, kui midagi ette ei võta. Leidsin Johannes Vareses Tšeljabinis isegi üles. Suhtumine oli mõistev. Kohale saadeti meie valitsuse esindajad.

H. P.: Kas poleks võimalik panna koos meie jutuaamistega kirja ettepanek, et vabariigi valitsus leiaks summasid ja teadlasi, kes oleksid valmis arhiivides — nii Podolskis kui ka Siseministeeriumi omades — selgeks tegema kõik võimaliku. See pole paarikuine komandeering, vaid pikem uurimistö.

E. N.: Pelgan, et arhiivist leiame paljad nimekirjad, mis iseenest ei ütle ju midagi olukorrast.

P. L.: Arhiivides on töepoolsest säilinud ainult nimekirjad.

H. P.: Kuid nimekirjadki võiksid midagi öelda, näiteks meeste ümberpaigutuste, üldse igasuguse liikumise kohta, ka see on oluline.

E. N.: Kuid praegu on veel elavaid inimesi, nendel on oma mälestused. See tähendaks, et peale arhiivimaterjalide vajaksime usutusi ka sellest kandist. Kui nende mälestustega alustada, siis ütleksin, et minu enda päästsid volgasakslased, kellega sattusin kokku tööpataljonis. Saadeti meid koos raudteed ehitama. Saime kirka, kanderammi ja labida, sel kombel pidime kokku kandma 650 kilomeetrit raudtee muldkeha. Ma ei hakka rääkima menüüst ja haigustest. Igatahes ilma volgasakslastest töökaaslasteta ma vastu poleks pidanud. On selge, et kui sa rinde asemel sattusid tööpataljoni, andis solvumine tunda.

A. P.: Kui nüüd tagasi ettepanekute juurde tulla, siis võiks küll kirja panna, et meie praegune kahekõiteline ajalugu tänapäeval enam ei rahulda ja Partei Ajaloo Instituut võiks hakata juba eeltood tegema uue ajaloo koostamiseks. Oleks väga hea, kui meil oleks materjal koos üliõpiluse väljaande ilmumise ajaks.

Jutuaamine (mille eest toimetuse siinkohal asjaosalistele veel kord tänu avaldab) eeldaks kokkuvõtet. Ühes meile saadetud kirjas juhiti tähelepanu vajadusele võimalikult kiiresti korregeerida see, mis on seotud arvuga 4500. Täna-seks on meil arhiivitoimikute põhjal koostatud kokkuvõte Saksa sõjavangilaagrites peetud eestlaste kohta seisuga 1941. a. november-detsember. Kokku figureerib nimekirjades ümmarguselt 4500 nime.

Seda tutvustas 15. jaanuaril TA Ajaloo Instituudis asetleidnud mõttevahetusel Evald Laasi, juhtides tähelepanu sellele, et tema artiklis toodud need arhiivianndmed kinnitavad riigiväikse ühtlasi vajadusest tõlgitseda 22. territo-

riaalkorpuse võitlusteed ka laiemas plaanis. Silmas pidas ta hiljaegu avaldatud ajaloodoktor V. Kuliši artiklit, kus Isamaasõja ränka ja draamatilist algust käsitledes antakse teada, et meie tollasest 5 miljonist võitlejast langes vangi 3,9 miljonit meest. See räägib ränkaskettest lahingutest. Kuid, E. Laasi sõnadel, «ükski statistika ei saa kahtluse alla seada meie sõduri kangelaslikkust Suures Isamaasõjas. Veel vähem saaksin seda teha mina — kas või omaenda isa pärast, kelle sõjatee algas 1941. a. lahingutes Eestimaa-lahingutes».

Arvud on arvud. Nende mõtestamine on teine küsimus. Kahjuks jäid aga just need arhiivianndmed toimunud mõttevahetusest kõrvale. Sellegipoolest — välja öeldi mõnda-gi, mis puudutab eespool käsitletut. Sõjateaduse doktor Vello Vare, kes mõttevahetust juhatas, rääkis sellest, kui aktuaalseks on muutunud Suure Isamaasõja ajaloo läbivaatamine uutelt vaatepunktide-lt. Sest paljust on vaiktud, paljust mõõda mindud. Aga selle juurde ka hoiatus: kui an-name neile sündmustele hin-nanguid, peame asetama end sellesse aega, et käsitluste ei kujuneks tagantjäreletarkuse jagamine. 8. laskurkorpuse on meil risti ja põiki läbi rää-gitud. Unustatud on aga 1941. aasta ja 22. territoriaalkorpuse. Jutuaamistest sellest korpu-sest kipuvad ikka ja jälle esi-kohale vangilangemised ja üle-jooksmised. Kangelaslikkusest teatakse seni veel vähe. Seda ei tuleta oma artiklis meelde ka E. Laasi. (Professor Armin Lebbini täpsustus siinkohal: autor oli seadnud erdala üles-andeks näidata 1941. a. küü-ditamise moraalsel mõju ega seadnud endale ülesandeks sõjaajaloo küsimuste käsit-le-mist.) Nii või teisiti, kuid V. Vare'i oli küllaga põhjust öelda, et korpuse lahinguteest on väga pealiskaudne kujut-lus. Vaja on veel kord kaa-luda igakülgsest läbi korpuse lahingutee jäädvustamine. Selles kontekstis märkis Da-vid Kiljako, 22. territoriaa-lkorpuse sidepataljoni omaaeg-ne staabiülem, et Evald Laasi teeneks jääb selle küsimuse ülevõtmine — kuigi, jah, aus tahe pole vältinud vigu. (Kä-sitletavast koosolekust kauge-male minnes märkigem siin-kohal ära professor Peeter Larini tasakaalukas pöördu-mine küsimuse juurde artiklis «Eesti sõjamehed võitlesid vapralt» 30. jaanuari «Rahva Hääles», kus ta 10 049 territo-riaalkorpuse sõjamehe saatu-sest rääkides juhib tähelepa-nu arvule 4201 — nende mees-te hulgas oli arvatavasti nii teadmata kadunud, vaenlase kätte sattunud kui ka end vangi andnud.)

Nii paljude trükiridade järel ei tahaks jõuda vaid tri-viaalse kokkuvõteneni, et on väärt vaadata, mõõda minna või mõõda rääkida, kui tege-mist on oluliste küsimustega. Midagi kokkuvõtetetaolist ta-haks siiski öelda, toetudes mõttevahetusel pillatud rep-liigile: kui Evald Laasi artik-kel oleks ilmunud enne mõõ-dunud aasta 23. augustit, oleks Hirvepargis ühel või tei-sel olnud oluliselt vähem mil-legagi opereerida. Siit ka tõde-mine: puudutatu pole vaid ajaloolase faktide käsitlemine, vaid kaasarääkimine tänases.

JÄRELMÕTTEID

KARSKUSKONVERENTSILE

Seda ei juhtu iga päev, ka mitte iga aasta, ei ole juhtu-nud aastakümnetegi jooksul. Tõsi, üksikud arstid ja juristid on oma erialakonverentsidel puudutanud ka alkoholi pruukimisest tingitud tervisehäireid ja kuritegusid, kuid ai-nult selliste ettekannetega si-sustatud konverentsi nõukogu-de korra ajal meie maal ei ole toimunud. 25.–26. novembril m. a. aga toimus Tartus üle-eestiline teaduslik karskus-konverents. Üldse esitati kon-verentsi kahel plenaaristungil ja nelja sektsiooni istungil kokku 50 ettekannet, kõik vä-hemalt rahuldaval teaduslikul tasemel. TRÜ, Eesti NSV Tea-duste Akadeemia instituutide jt. teadusasutuste teadlaste uurimistööde kõrvale esitasid oma töid ja tähelepanekuid ka praktikud ning 1920. aastate karskustegelased (A. Elango, L. Laja).

Ettekanded ja nende ümber toimunud arutelu oleks vääri-nud laiemat kuulajaskonda. Nüüd oli konverentsil osalenu-te kvaliteet küll kõrge (üks akadeemik, 15 teadusdoktorit, professorit, 32 teaduste kandi-daati), kuid kvantiteet jäi ta-gasihoidlikuks — kokku 174 karskusliikumise huvitunut. Mõtlemapanev on asjaolu, et konverentsi korraldajaks oli Eesti NSV Vabatahtliku Kars-kusühinguga koos ka Tartu Riiklik Ülikool, kelle ruumides kogu üritus toimuski, kuid konverentsi istungitest võttis osa ainult 13 (!) üliõpilast. Siin-kohal meenub karskusliikumise veterani Valmar Adamsi poolt AÜN Tartu Kultuurihoone juu-res 1985. a. karskusklubi asu-tamisel öeldud mõte: «1920. aastatel lülitusid karskusliiku-misse peamiselt noored, nüüd aga vanad, noorte juurdetulek on vähenenud».

Selle karskuskonverentsi vastu puudus kahjuks huvi ka meie loomingulistel liitudel, mitte ühtegi nende esindajat ei tulnud kohale. Peale Sisemi-nisteeriumi ei tundnud ükski ministeeriumidest vajadust-ko-hustust kohale saata oma juht-ivaid töötajaid. Kas ei näita see suhtumist teadusesse üldse ja karskusteadusesse eriti? Või arvati Tallinnast Tartusse sõitmine karskuse küsimuste pärast liiga kulukaks, konve-rentsi diskussioonides osalemi-ne aga mõttetuks? Kas meie tervishoiu-, haridus-, kultuuri-, justiits-, kaubandus- jt. minis-teeriumide, samuti kehakultuuri- ja spordikomitee juhid tõesti arvavad, et nad on kars-kuse edendamiseks teinud kõik vajaliku, mingeid täiendavaid ideid pole neil vaja? Ja eks midagi näitas ka vabariiklike ajalehtede korrespondentide puudumine karskuskonverent-sil. Kõike seda puudutati ka konverentsi ettekannetes ja sõnavõttudes — karskusidee ei ole veel üldrahvalikult omaks võetud, noorte karskuskasva-tuses on puudujääke, karskus-propaganda ei ole andnud oodatud tulemusi. Seetõttu pi-das konverents otstarbekaks, et asjaomased uurimistööd joo-marluse ja suitsetamise nega-tiivse mõju selgitamiseks ning meetodika täpsustamiseks. Teadlastele tehti ettepanek alustada süstemaatilist uuri-mistööd karskusekasvatuse ja perekonnasuhete mõjutamise meetodika väljatöötamiseks, soovitati luua ametkondadeva-heline meetodiline keskus mai-nitud küsimuste läbitöötami-seks. Head mõtted, elu näitab, millal ja kuidas neid realiseer-ritakse. Pole selge, kas selliseid teadusuuringuid hakkab fi-nantseerima, karskusuuringul selliseid võimalusi ei ole. Huvi-pakkuv oli konverentsi reso-

lutsioonis pöördumine Eesti NSV Ministrite Nõukogu poole ettepanekuga, et alkohoolsete jookide müümisest saadud tu-ludest osa eraldataks karskus-liikumise finantseerimiseks. Ei tea, kas valitsus saab seda ise otsustada, üliõpiluselt ju nii-sugust asja ei ole veel ette nähtud.

Konverentsi mitmetes ette-kannetes ja sõnavõttudes toodi ilmekalt esile vajadus just las-tes ja noortes alkoholivastase hoiaku kujundamiseks, tervis-liku eluviisi järgi elamiseks. Väheefektiivne on ju kesk- ja vanemaaliste alkoholilembu-sest ja -traditsioonidest kohene võõrutamine administratiivsete käskude ja keeldudega. Seda näitas ilmekalt vana aasta vii-mastel päevadel kõikide joogi-poodide juures looklev tohutu ostjate järjekord, kus tundide viisi seisid ka päris korralikud tööinimesed, mitte ainult nap-siga liialdajad. Kas alkohool-sete jookide kaubastamisega on kõik korras?

Konverentsil avaldati ka mõte, et karskusekasvatuses võib anda tulemusi noorte eneseväärikuse tõstmine, kui nad hakkavad hindama seda, et Eestimaa mehele ega naisele ei ole olnud kombeks alkoholi pruukimine, liiati teeklaasiga viina viskamisest purjujoomine. Seltskondlik laul, mis sageli on saanud toostide ütlemit või lauakõnesid: «Selle peale vanad eestlased võtsid üks naps, vahel ka kaks...» ei ole kunagi vas-tanud vanade eestlaste tavade-le. Kui nüüd suureneb ette-võtete iseseisvus, kas siis ei võiks proovida ka karskusepi-damise sisseviimist ettevõtete ja majandite kollektiividesse mitte ainult tööl, vaid ka kodus, hiljem tervetesse adminis-tratiivpiirkondadesse (kn., rajoon, alev, linn), lõpuks tervesse va-bariiki. Muidugi tuleks seda teha tasa ja targu, mitte üle-peakaela kamandades.

Murettekitav on just teisme-lisealiste poolt alkoholi pruuki-mine ja kuritegevusele kaldu-mine, mida on soodustanud nende tegevusetus, igavlemine. On noorukeid, kes enam ei taha õppida, kelle vaimsed huvid on väga piiratud, kes tahaksid 14–15-aastaselt jõukohasele tööle asuda, kuid meie sea-dused keelavad alla 16-aastas-te tööle võtmise. Kas selline kord on kellelegi kasulik? Tea-tud osale noortest on see kind-lasti kahjulik, harjutab loo-derdama, kasutult aega raiska-ma, millega väga kergesti võib jõudeaja sisustamiseks kaasne-da alkoholi, eeskätt õlle pruukimine. Konverentsil nenditi sedagi, et kui 1985. a. alla 21-aastastel oli rohkem raskusi alkohoolsete jookide ostmisega, siis nüüd on müüjad taas võõr-dunud noortelt õlleostjatelt passi küsimast. 17–18-aastased noorukid hoopivad sellega, et neil ei ole mingeid takistusi alkohoolsete jookide ostmisel. Kas joomarlusevastase meet-mete rangus on hakanud lõõ-gastuma, kas sellesse ühirsin-desse ei ole tekkinud lünk? Ega's joomarluse- ja alkoholis-mivastane võitlus osutunud mõõduvaks kampaaniaks?

1987. a. novembris Tartus toimunud teaduslik karskus-konverents ei tohi jääda ain-saks ja erandlikuks, vaid loo-dame, et see pani aluse uuele traditsioonile. Järgmine tea-duslik konverents on planeeri-tud 1989. aastal Eesti karskus-liikumise 100. aastapäevale pü-hendatud. Karskusliikumise ajaloo uurimistöödele. Ajaloost, eriti karskusliikumise sajandi esimesest poolest tuleb ammen-dada hoogu nii olevikule kui ka tulevikule.

HEITI KADASTIK
Tartus, 19. I 1988. a.

HEINO ELLER. KLAVERISO-NAADID.

Järjekordestle juubelisarja heli-plaadile on salvestatud Klave-risonaat nr. 2 cis-moll Heljo Seta esituses ning Klaverisonaat nr. 4 e-moll Peep Lassmanni esi-tuses. Esimene neist, kirjutatud varasemal loomeperioodil, on si-sult tüürliline, rahvalaululäheda-ne. Teine, helilooja vilpimine suu-rem klaveriteos; peegeldab au-tori hilisemale loomingule omast psühholoogilist süvenemist. Üm-brise on kujundanud Tõnu Soo.

HEIKKI MÄTLIK. KAKSKOMEND POPULAARSET KITARRI-PALA.

Interpreet mängis heliplaati

UUSI HELIPLAATE

eelkõige abimaterjali peatselt ilmuva klassikalise kitarrimuusi-ka õpiku juurde, kuid see muu-sika sobib väga hästi ka eraldi kuulamiseks. Kava koosneb pea-miselt hispaania autorite loo-mingust ning palu kasutatakse sageli kitarrimängu õppijate programmides. Ümbrise on ku-jundanud Tõnu Aru.

ESTER MÄGI. SÕMFOONILINE MUUSIKA.

Heliplaadile on salvestatud Bukoolika, Kontsert orelele ja tšembalole, Duetid flöödiile ja viiulile rahvatoonis, 6 eesti rah-valaulu viiulile ja klaverile ning Serenaad flöödiile, viiulile ja al-dille. Esitajateks on meie tuntu-mad solistid ning ERSO Peeter Lilje dirigeerimisel. Ümbrise on kujundanud Tõnu Tormis.

ANSAMBEL «MAHAVOK».

Ansambli esimene kaumän-giv plaat pakub põgusa ülevaa-te kollektiivi senisest loome-teest. Tuntumad palad on too-nud neile tunnustust Tartu muu-sikapäevadel ning Kare Kauksi-le konkursil «Jürmala '87». Üm-brise on kujundanud Silver Vaht-re.

ÕNNITLEME

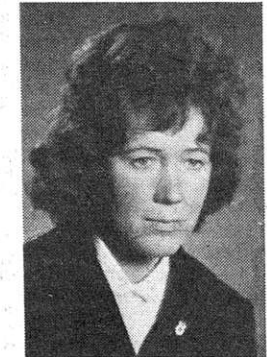
VAMBOLA TÜRK,
TRÜ poliitilise ökonomia
kateedri professor, majandus-
doktor. Sai 21. veebruaril
60-aastaseks.

ÖIE KÜTT,
metallikunstnik.
Sai 21. veebruaril
60-aastaseks.

JÜRI MÄNNISTE,
Eesti NSV Tervishoiu minis-
teeriumi peakirurg, meditsiini-
doktor, professor, Eesti NSV
riikliku preemia laureaat.
Sai 23. veebruaril
50-aastaseks.

TAIMI VÄLBA,
Viljandi Kultuuriakadeemia
aegne õpetaja, meeskoori
«Sakala» peadirigent.
Saab 27. veebruaril
50-aastaseks.

TÄNUAVALDUSED

Südamlik tänu kõigile, kes
mind juubeli puhul õnnitlesid
ja nii palju rõõmu valmistasid.

Ants Eskola

Täname Kirjanike Liitu,
Kirjandusmuuseumi, kõiki
sõpru ja tuttavaid, kes saatsid
RUDOLF PÖLDMAED tema
viimsel teekonnal.

Omaksed

● Viljaka loomingulise tege-
vuse ja aktiivse osavõtu eest
töötajate ja noorte sõjalis-
patriootilisel kasvatamisel
vääris Eesti NSV rahvakol-
lektiiv, Tallinna Suure Isamaa-
sõja veteranide puhkpillior-
kester Eesti NSV Ülemnõuko-
gu Presiidiumi aukirja.

● Kauaaegse viljaka töö eest
ajakirjanduses ja seoses kuue-
kümnenda sünnipäevaga päl-
vis Eesti NSV Riikliku Tele-
visiooni- ja Raadiokomitee
esimehe asetäitja, Eesti NSV
teeneline ajakirjanik Paul
Jürjo Eesti NSV Ülemnõuko-
gu Presiidiumi aukirja.

● Viljaka töö eest puhkpilli-
muusika propageerimisel ja
arendamisel ning aktiivse
ühiskondliku tegevuse eest
said Eesti NSV Ministrite
Nõukogu ja Eesti NSV Ameti-
ühingute Nõukogu aukirja

KIRJANIKE MAJA (Harju 1)

Neljap., 3. III kl. 19 «Vellesto-
rühmituse avastus». Luulet ja
proosakatkendeid loevad Doris
Kareva, Merle Jääger, Maimu
Berg, Hasso Krull, Indrek Hirv
jt.

Piletid müügil Kirjanduse Propa-
ganda Büros, Harju 1 II kor-
rus, tel. 44 41 44.

RAT «ESTONIA»

Reedel, 26. II kl. 19 planeerit-
ud esietendus «Maskeraad Un-
grus»; laup., 27. II kl. 19 «Alci-
na» (nimiosas Berliini Riigioope-
ri solist Magdalena Hajossyova);
pühap., 28. II kl. 12 «Pähklipu-
reja»; kl. 19 esietendus «Maske-
raad Ungarus»; esmasp., 29. II
kl. 19 «Alcina» (nimiosas Berliini
Riigiooperi solist Magdalena
Hajossyova); kolmap., 2. III
reserveritud etendus; neljap.,
3. III reserveritud etendus, kl. 18
TRK ooperistuudio planeerit-
ud esietendus «Apteeker» (Mat-
kamajas); reedel, 4. III reser-
veeritud etendus;

V. KINGISSEPA NIM. TRA DRAAMATEATER

Reedel, 26. II kl. 19 «Päikesepoi-
sids»; kl. 19 «Oli» (väikeses
saalis); laup., 27. II kl. 12 re-
serveeritud etendus, kl. 19 pla-
neeritud esietendus, kl. 19 «Tuul
Olümposele tuhka tõi» (väikeses
saalis); pühap., 28. II kl. 12
«Kõrgemad kõrvad»; kl. 19 pla-
neeritud esietendus; teisp., 1. III
kl. 19 «Norman Vallutaja»; kl. 19
«Vaikuse vallamaja» (Paide
km-s); kolmap., 2. III kl. 19 re-
serveeritud etendus; neljap.,
3. III kl. 19 «Majahoidja»; kl. 19
«Oodates Godot'i» (väikeses saa-
lis); reedel, 4. III kl. 19 plane-
eritud esietendus, kl. 18 «Rita
koolitus» (Pärnu teatris).

ENSU RIIKLIK NOORSOOTEATER

Reedel, 26. II kl. 14 «Chris-
topher Robin ja tema sõbrad»
(Sangaste km-s); kl. 18 reser-
veeritud etendus (Valga km-s);
kl. 19 «Pärjal» (väikeses saalis);
laup., 27. II kl. 12 «Christopher
Robin ja tema sõbrad» (Otepää
kk-s); kl. 15.30 «Christopher
Robin ja tema sõbrad» (Tõrva
kk-s); kl. 20 «Kuning Herman
Esimene» (Valga km-s); pühap.,
28. II kl. 14 «Christopher Robin
ja tema sõbrad» (Paide km-s); kl.
19 «Kuning Herman Esimene»
(Paide km-s); kl. 19 «Pärjal» (vä-
ikeses saalis); teisp., 1. III kl. 19
«Kuning Herman Esimene»
(Haapsalu kultuurimajas); kl. 19
«Preili Julie» (väikeses saalis);
neljap., 3. III kl. 19 «Molière»
(suures saalis); kl. 19 «Pärjal»
(väikeses saalis); reedel, 4. III
kl. 19 «Misantroop» (väikeses
saalis).

ENSU RIIKLIK VENE DRAAMATEATER

Reedel, 26. II kl. 19 «Kuld-
kutsikas»; kl. 19 «Suveöö une-
nägu» (Pärnu teatris); laup.,
27. II kl. 19 «Lõks nr. 46, teine
kasv»; pühap., 28. II kl. 19 «Nu-

RIIKLIKUS KUNSTIMUSEUMIS
(Weizenbergi tn. 37) on välja-
panek «Eesti kunst», Paul Bur-
mani 100. sünniaastapäeva puhu-
ne loomingu näitus ja Arno Vi-
halemma graafika näitus.

KUNSTIHOONES (Võidu väljak
8) prof. Edgar Johan Kuusiku
mälestusnäitus.

KUNSTISALONGIS (Võidu väl-
jak 6) Narva maalikuntnike ja
Alice Stein-Anvelli loomingu näi-
tus.

DRAAKONI GALERIIIS (Pikk tn.
18) Silvi Väljali tööde näitus-
müük (28. veebruaril viimast
päeva). 2. märtsil kl. 16 avatak-
se René Kari maalide näitus-
müük.

LINNAMUSEUMIS (Vene tn.
17) on näitus «Proosa kalme-
valli» ja «Tallinn XIX saj. maali-
del».

TARBKUNSTIMUSEUMIS
(Lai tn. 17) on «Tartekunst läbi
aegade» ning Anu Raua vaipade
ja Anu Soansi keraamika näitus
(28. veebruaril viimast päeva).
28. veebruaril kl. 16 loeng
«Need salapärased teemandid».
Lektor A. Tiivel.

RAEMUSEUMIS (Raekoja tn.
4/6) Mai Mägi ja Aino Kapsta
metallehistööde näitusmüük (27.
veebruaril viimast päeva).

LASTE LOOMINGU MAJAS (Ku-
siste tn. 6) näitus «Laste rahu-

AUTASUSTAMISI

Suure Isamaasõja veteranide-
kaardiväelaste Tallinna puhk-
pilliorkestri liikmed: pensio-
när, orkestri kontsertmeister
Raimund Kingu, Tallinna Riik-
liku Konservatooriumi dot-
sent, orkestri peadirigent,
Eesti NSV teeneline kunstite-
gelane Elmar Peäske, pen-
sionär, orkestri majandusala
juhataja Eduard Tiik ja Eesti
NSV Riikliku Teatri- ja Muu-
sikamuuseumi direktori ase-
täitja, orkestri dirigent, Eesti
NSV teeneline kultuuritegela-
ne Karl Tuberik.

● Eesti NSV Kultuuriminis-
teeriumi aukirja pälvisid:
— kauaaegse eduka töö eest
taidluskunsti arendamisel ja
seitsmekümnenda sünnipäeva
puhul Kohtla-Järve rajooni

Avinurme kultuurimaja puhk-
pilliorkestri dirigent Evald
Tamm;

— pikaajalise tulemusrikka
töö eest muuseumis ning seos-
ses kuuekümnenda viienda sün-
nipäevaga ja pensionile mi-
nekuga Saaremaa Koduloo-
muuseumi direktor Arnold
Allik;

— seoses kuuekümnenda viien-
da sünnipäevaga ja kauaaeg-
se eeskujuliku töö eest muu-
seumis Põlva Talurahvamu-
useumi muuseumiteenija Har-
ry Banhard;

— kauaaegse ja viljaka te-
gevuse eest pronksivalu evi-
tamisel ja arendamisel ja
kuuekümnenda sünnipäeva
puhul Uno Soever;

— kohusefundliku töö eest
ning seoses kuuekümnenda
sünnipäevaga ja 20 a. tööjuu-
beliga Rakvere Koduloomu-
useumi filiaali Kunda Tsemen-

ditehase Muuseumi juhataja
Helvi Soodla;

— kauaaegse eduka loomin-
gulise töö eest ja seoses 20
aasta lavategevusega RAT
«Estonia» balletiarstist, Eesti
NSV teeneline kunstnik Elita
Erkina;

— eeskujuliku töö eest ja
seoses viiekümnenda sünni-
päevaga RAT «Estonia» koo-
riarstist Liidia Borzenkova;

— aktiivse tegevuse eest tea-
duse, tehnik ja kultuurisaa-
vutuste propageerimisel ning
seoses 20. aastapäevaga Tal-
linna Puhkeparkide Direkt-
siooni mälumänguklubi «Me-
ridiaan», samuti kauaaegne
tegevliige ja ürituste põhior-
ganisaator Enn Limberg;

— seoses viiekümnenda sün-
nipäevaga ning kauaaegse ja
aktiivse osavõtu eest A. H.
Tammsaare nim. Rahvateatri
tööst näitleja Elle Veigeli.

kumäng», kl. 20.15 «Hullumeel-
se päevik» (väikeses saalis); tei-
sip., 1. III kl. 19 teatrikuu ava-
mine, planeeritud esietendus;
neljap., 3. III kl. 19 planeeritud
esietendus; reedel, 4. III kl. 19
«Tuli mees naise juurde».

«VANALINNA STUDIO»

Reedel, 26. II kl. 19 «Kena
naine lillega»; laup., 27. II kl. 19
«Kena naine lillega»; pühap.,
28. II kl. 12 «Läbi häda»; kl. 18
«Revident» (reserveritud eten-
dus); kolmap., 2. III kl. 19 «Cy-
rano de Bergerac» (Vene Draa-
mateatri, viimast korda hoo-
ajal); reedel, 4. III kl. 19 «Revi-
dent».

* Alla 16 eluaasta keelatud.

ENSU RIIKLIK NUKUTEATER

Laup., 27. II kl. 12 «Lumehel-
bekese kool»; kl. 17 «Päikesepoi-
sids»; pühap., 28. II kl. 12
«Pöial-Liisi»; kl. 17 «Kelluke ja
Kikerikii»; esmasp., 29. II kl. 19
«Suveöö unenägu» (täiskasvanuile);
teisp., 1. III kl. 11 «Lumehel-
bekese kool».

KOLALISETENDUSED. «Pöial-
Liisi»; teisp., 1. III kl. 14 Oris-
saare km-s; kolmap., 2. III kl. 11
ja kl. 16 ning neljap., 3. III kl.
11 Kihelkonna km-s.

KOLALISETENDUSED. «Suve-
öö unenägu» (täiskasvanuile);
neljap., 3. III kl. 19 Kingissepa
km-s.

RAT «VANEMUINE»

TEATRISAALIS: reedel, 26. II
kl. 19 «Kaks hobuse, üks eesli
seljas»; laup., 27. II kl. 19
«Nahkhiir»; pühap., 28. II kl. 12
«Miki-Hiir tondilossis»; kl. 19
«Aeg tulla — aeg minna»; es-
masp., 29. II kl. 19 «Pagoodide
prints»; teisp., 1. III kl. 19 «Vi-
kerlased»; kolmap., 2. III kl. 19
«Vaikuse vallamaja»; reedel,
4. III kl. 19 «Kaks hobuse, kaks
eesli seljas»;

KONTSERDISAALIS: reedel,
26. II kl. 18 ja kl. 20.30 «Mü-
steerium-buff»; laup., 27. II kl.
19.30 «Tõeline Lääs»; pühap.,
28. II kl. 12 ja 19.30, esmasp.,
29. II kl. 19.30, kolmap., 2. III
ja neljap., 3. III kl. 19.30 «Küm-
me pruuti ja ei ühtegi
peigmeest»; reedel, 4. III kl. 18
ja 20.30 «Müsteerium-buff»; laup.,
5. III kl. 19.30.

KOLALISETENDUSED: reedel,
26. II kl. 19 sümfoniakontsert
(TRÜ aulas); esmasp., 29. II kl.
19 «Vaikuse vallamaja» (TRA
Draamateatri); teisp., 1. III kl.
19 «Vaikuse vallamaja» (RAT
«Estonias»); neljap., 3. III kl. 19
«Kümme pruuti ja ei ühtegi
peigmeest» (Võru Kultuurimajas
«Kannel»); reedel, 4. III kl. 19
«Kümme pruuti ja ei ühtegi

peigmeest» (Räpina ST klubis);
laup., 5. III kl. 19 «Kirp kõrvas»
(Rakvere Teatris).

L. KOIDULA NIM. PÄRNU DRAAMATEATER

Laup., 27. II kl. 19 «Lavalised
segadused»; pühap., 28. II kl.
11 «Lavalised segadused»; es-
masp., 29. II kl. 19 «Reporterid»;
kl. 19 «Vaimude tund Jannseni
tänaval» (L. Koidula Memoriaal-
muuseumis); teisp., 1. III kl. 19
«Lood Viini metsadest»; kolmap.,
2. III kl. 19 «Soo» (viimast kor-
da); kl. 19 «Vaimude tund Jann-
seni tänaval» (L. Koidula Memo-
riaalmuuseumis); neljap., 3. III
kl. 19 «Ja pimeduses paistab
valgus».

VILJANDI DRAAMATEATER «UGALA»

Pühap., 28. II kl. 12 «Tõrksa
taltsutus»; kl. 19 «Gijotiin Dan-
tonile»; esmasp., 29. II kl. 17
«Meil on ninasarvik Otto»; kl. 19
«Teekond punktist A punkt B»
(Vene Draamateatri); teisp.,
1. III kl. 19 «Kuldannake»; kol-
map., 2. III kl. 19 «Seitse venda»;
kl. 19 «Punaturk» (TRA Draa-
mateatri väikeses saalis); kl. 19
«Tõrksa taltsutus» (J. Tombi
nim. Kultuuripalees); neljap.,
3. III kl. 19 «Naised, kes meid
armastavad»;

RAKVERE TEATER

Reedel, 26. II kl. 20 «Pool-
tel puu otsa» (Lümanda km-s);
laup., 27. II kl. 20 «Pooltel tei-
pu otsa» (Kingissepa km-s);
pühap., 28. II kl. 16 «Pooltel tei-
pu otsa» (Kingissepa km-s);
teisp., 1. III kl. 12 «Libahunt»;
kl. 19 «Paide km-s»; kolmap., 2. III
kl. 20 «West Side'i lugu» (Paide
km-s); neljap., 3. III kl. 20 «Kir-
sias» (Paide km-s); reedel,
4. III kl. 18.30 «Baldahhiinvoodi»
(Paide km-s, reserveeritud); kl.
19 «Koduvõrad».

RAADIOTEATER

Laup., 27. II kl. 10 SR «Tsina-
ri manifest», kuuldemäng A.
Tšhajdke näidandist, kl. 15 I pr.
«Majake kurvil», A. Liivese kuul-
demäng; pühap., 28. II kl. 15 I
pr. «Kummaline haigus», M.
Schwarzzi kuuldemäng lastele.

TALLINNA LINNAHALL

KONTSERDISAAL: reedel, 26. II
kl. 19.30, laup., 27. II kl. 15 ja
kl. 19.30, pühap., 28. II kl. 15 ja
kl. 19.30, esmasp., 29. II kl.
19.30 Laima Vaikule show.

VAIKE SAAL: reedel, 26. II
kl. 20, pühap., 27. II kl. 20 VAT
tudengiteatri etendus, Hans H.
Luige «Mul on külm»; kolmap.,
2. III kl. 19, neljap., 3. III kl. 19
«Väike nali väikeses saalis». Esi-
neb Eesti NSV teeneline kunstnik
Eino Baskin. Kaastegevad Eesti
NSV rahvakunstnik Ita Ever,
Eesti NSV teeneline kunstnik
Uno Loop ja Vladimir Kriger
(klaver).

ENSU RIIKLIK FILHARMONIA

«ESTONIA» KONTSERDISAAL:

(tn. 1) 1987. a. foto aastapreemia-
le ja noortefoto aastapreemiale
esitatud tööd (28. veebruaril vii-
mast päeva).

KINOMAJAS (Uus tn. 3) Hans-
gert Lambergi (Lääne-Berliin)
28 fotot.

A. SAREVI KORTERMUSEUMIS
(Tina tn. 23-13) on näitused
«Eesti teater 1944-1980» ja
«Eesti tööstajate 1926-1944».
Tel. 42 19 37. Esmasp., 29. veeb-
ruaril kl. 18 «Ah, jälle: igatsu-
sed, uued unenõid!» — Marie
Underi luulet loeb Iivi Lepik,
harmooniumil Jaan Loderaud.

KRISTJAN RAU MAJAMU-
SEUMIS (Raua tn. 8) näitus
«Arbud 50» (veebruari lõpuni).
Ekskursioonid tellida. tel.
51 18 81.

RIIKLIKU KUNSTIMUSEUMI
KOHTLA-JÄRVE FILIAALIS (Kul-
tuuripalees «Oktoober») näitus
Jüri Arraku maalid, 16. kk. õpi-
lastööde (portreed) näitus ja
Viru fotoklubi näitus «Tõelised
daamid».

TRÜ TEADUSRAAMATUKOGUS
näitus «Naine XV-XVIII saj.
gravüüridel», «Soome raamat
500».

VANALINNA MUUSIKAMAJAS
(Uus tn. 16) esineb laup., 27.
veebruaril kl. 20 ansambel «Ki-
gelaulikuik», kaasa teevad Olav
Ehala ja Jaak Jürisson.

laup., 27. II kl. 19.30 esineb Tal-
linna Muusikakeskkooli sümfo-
niaorkester, kaastegev Tallinna
Kammerkoor, solistid Kale Kon-
rad (sopran), Aabi Ausmaa
(tromboon), Mihkel Peäske
(flööt), Toomas Vavilov (klarnet),
Marrit Gerretz (klaver), dirigent
Toomas Kapten, kavas M. Kõlari
«Kolm kala», V. Kelli Concerto
energico, P. Vähi Kontsert ka-
hele kammerorkestrile, U. Si-
saski Trio flöödile, klarnetile
ja klaverile, Neli etüüdi sega-
koorile, Triptühh sopranile, kam-
merkoorile ja sümfooniaorkestrile;
pühap., 28. II kl. 12 abone-
ment nr. 6 «Mudilastele» «Reis
pillimaale», esinevad ansambel
«Hortus Musicus», ansambel «Es-
tohrass», 21. keskkooli ansambel
Lydia Rahula juhatusel, Ave
Kumpase laululapsed, näitleja
Anni Kreem, Muusikakeskkooli
õpilased jt., kontserti juhib
Mummi, kl. 19.30 esineb Tallin-
na Riikliku Konservatooriumi
Sümfooniaorkester, solist Vene
NFSV rahvakunstnik professor
Dmitri Baškirov (klaver), diri-
gent Vene NFSV rahvakunstnik
professor Igor Bezrodnõi, kavas
L. van Beethoveni Klaverikont-
sert D-duur, op. 61, Sümfoonia
nr. 3 Es-duur, op. 53 «Eroica»;
esmasp., 29. II kl. 10.30 abone-
ment nr. 5 «Mudilastele» «Reis
pillimaale»; teisp., 1. III kl. 10
ja 16 II vabariikidevahelise vask-
pilli- ja löökpillimängijate kon-
kursi II voor (metsasarv; trom-
pet); kolmap., 2. III kl. 10 ja 16
konkursi II voor (tromboon, tuu-
ba; löökpillid); neljap., 3. III kl.
10 ja 16 konkursi III voor (metsa-
sarv; trompet); reedel, 4. III
kl. 10 konkursi III voor (trom-
boon, tuuba, löökpillid); laup.,
5. III kl. 18 II vabariikidevaheli-
se vaskpilli- ja löökpillimängija-
te konkursi lõppkontsert, kaas-
tegev ERSO, dirigent Vello Pähn.

RAKOJA SAAL: reedel, 26. II
kl. 19.30 esineb varajase muu-
sika ansambel «Hortus Musi-
cus», kavas itaalia ja saksa XVI
— XVII saj. muusika; reedel,
4. III kl. 19.30 viiulimuusika õhu-
tu, esinevad Vene NFSV rahva-
kunstnik Igor Oistrakh, üliõpila-
lise konkursi laureaat Valeri
Oistrakh, klaveril Natalja Zert-
salova, kavas Mozart, Paganini,
Wieniawski, Spohr.

NIGULISTE: kolmap., 2. III kl.
19 orlemuusika õhtu, esineb
Andres Uibo, kavas Bach, Moz-
art, Messiaen, Franck.
TALLINNA MUUSIKAKESKKOO-
LI SAAL (Vabaduse pst. 130):
II vabariikidevahelise vaskpilli-
ja löökpillimängijate konkursi I
voor; laup., 27. II kl. 10 ja 16
metsasarv; pühap., 28. II kl. 10
ja 16 trompet, tuuba; esmasp.,
29. II kl. 10 ja 16 tromboon,
löökpillid.

TALLINNA RIIKLIK KONSERVATOORIUM

VANALINNA MUUSIKAMAJAS
(Uus tn. 16): pühap., 28. II kl. 12
Konservatooriumi õppejõudude
kammerkontsert. Esinevad Li-
lian Semp ja Olga Tambré.
Kavas Haydn, Beethoven, Debussy;
esmasp., 29. II kl. 19 Mosk-
va konservatooriumi õppejõu
Svetlana Velitsko kontsertmeis-
terklassi ja laulu eriala üliõpilas-
te kontsert.

TALLINNA MUUSIKAKESKKOOL

SÕPRUSOHINGU SAALIS (Ole-
vimägi 12/14): laup., 27. II kl. 16
esinevad Tiit Peaske viiuli eri-
ala õpilased.

VANALINNA MUUSIKAMAJAS:
pühap., 28. II kl. 15 esinevad
Laine Leichter õpilansamblid.
KURESSAARE LOSSIS: pühap.,
28. II kl. 16 esinevad Aino Riik-
järvi (viulu) ja tema õpilased.

«Sirbi ja Vasara» toimeus
mälestab kauaaegset kol-
leegiumi liiget, head au-
torit ja nõuandjat

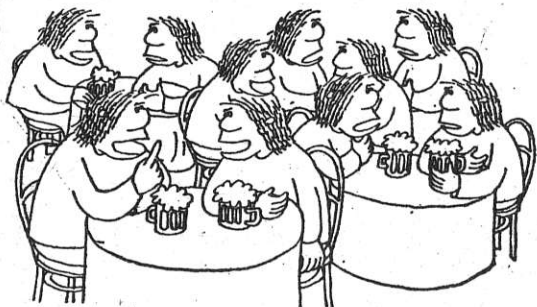
PAUL UUSMANI

ning avaldab sügavat
kaastunnet lahkuu omas-
tele.

A black and white portrait of a middle-aged man with short, light-colored hair. He is wearing round-rimmed glasses, a dark suit jacket, a white shirt, and a dark tie. He is looking directly at the camera with a neutral expression. The background is dark and out of focus.

Mäletatavasti sai jaanuaris vabariigi tublimatele mõttealgatajatele, innukamatele uutajatele ja populaarsematele autoritele diplomeid ning preemiaid välja jagatud. Kuna aga esimese auhinna saaja preemiast loobus, otsime kümnele laubakupule ja viiele pudelike-sele undivitaminile väärilist omanikku. Omalt poolt sõandan välja pakkuda Tallinna Trammide ja Trollibusside Valitsuse tublit kollektiivi ja seda just elektritruua inimsõbraliku kokkuvõtte eest. Te ehk küsite, kuidas saab trammis elektrit kokku hoida, sest ilma elektrita ju tramm edasi ei lähe ja õhtusel ajal teda pimedaks ka ei saa jätta. Ega nad selle pealt kokku hoiagi. Nad jätavad hoopis plastmass- ja plekkistmed soojendamata!!! Asi on kasulik mitmest vaatevinklist. Esiteks, ja see on peamine, saavad nimetatud asutuse töötajad meie külmetamise pealt rahalist preemiat: mida rohkem rahvast ära külmetad, seda rohkem raha saad. Ja ega see külmetamine meilegi kasutu ole. Kujutage ette, et teid tahetakse komandeerida kaugesse linna, kuid teile on see reis vastumeelne. Selle asemel et hakata valetama, midagi välja mõtlema, te lihtsalt istute trammis kaks-kolm peatust ja teil on radikulit või neeruvaagnapõletik garanteeritud. Siinkohal meenub mulle Šveiki raamatust too üheaastavabatahtlik, kes selleks, et rindeleminemise kõrval hiihida, püüdis iga hinna eest reumat saada. Kolmel korral tõmbas ta nina täis, viskas vihmaseju ajal linna taga pikali kraavi ja kiskus saapad jalast. Kuid sellest polnud mingit tolku. Siis käis ta talvel nädal aega Malšes suplemas, kuid tagajärjed olid hoopis vastupidised. Ta sai sellise karastuse, et magas maja hoovis, kus ta elas, terve öö lumehanges, ja kui majaelanikud ta hommikul üles ärastasid, olid ta jalad nii soojad, nagu oleksid tal vildid jalas olnud. Oleks ta vähemalt angiiniga saanud, kuid ka see ei tulnud ja jäigi tulemata. Talle ei hakanud noh mitte miski ka külge, kuigi ta käis igal õhtul «Port Arturis». Lõpuks oli ta sunnitud endale jala sisse petrooleumi süstima. Vaene mees! Elanuks ta praegusajal Tallinnas, oleks tal tänu meie tramm- ja trollibussivalitsusele

Kas kuuled? Keegi nagu vaikiks.

L'UBOMÍR KOTRHA

selline ilus reuma käes, et paremata ära otsigi. A propos! Kui ka teised žüri liikmed minu ettepanekuga päri on, võib nimetatud asutuse esindaja juba draakonilaasta teisel reedel Mu-sumäele autasu järele tulla. Kui ta aga trammiga tuleb, võtku, palun, istumise alla padi kaasa.

Mis siis veel veebruaris silma hakkas? Ahjaa, puud! Vähe sellest, et inimesi sünnikoha järgi kastidesse on hakatud jaotama (igalt Saaremaal mitmesündinu pealt tahavad saarlased 5 rbl. sisse kasseerida), tehakse nüüd samasugust vahet ka puude vahel. Tallinnas on puid, millest isegi 20 m kaugusel ei tohi haamrigagi toksida, ja on teisi, mille juured lõigatakse poole meetri kauguses tüvest läbi. Nii ehitati Koidu trolli- ja bussipeatusse ampiiristiilis ootepaviljon 1 m kaugusele saarepuust. Lomonossovi tänaval Kunstnistiinstituudi ees on 5 tammel juured nii lähedalt läbi lõigatud, et eluvaimu need meie rahvuspuud küll enam sisse ei saa. Kus on nüüd meie valvsad puude kaitsjad? Miks keegi häält ei tõsta? Kui lahkelt pakuvad maharaiumiseks Tallinna taastajate poolt istutatud õunapuid ja sireleid «Estonia» teatri juurdeehituse ihalejad, samas kui Süda tn. kvartalis ei tohi paplite ja pajuude all kõssatagi! Millest selline vahetegemine? Iga puu esindab elu meie planeedil. Austagem teda hoolimata sellest, kas tema algkodu on Mandžuuria taiga või Eestimaa tammik. Just viimase kaitseks astun välja mina.

Issand, ma pean ju nalja tegema, aga kukkusin hoopis filosofoerima ja veel nii tõsisel teemal. Kohe parandan ennast. Ma räägin teile ühe prantsuse anekdoodi:

Keegi ema ütleb oma tütrele: «Mine lihunikku poole ja vaata seajalgul!» Tütar tuleb peagi tagasi ja ema küsib: «Noh, oli?» Tüdruk vastab: «Ma ei näinud, tal olid saapad jalas!»

Kui juba sigades, tuntu tuli, siis meenub mulle siinkohal minu esinemine Eesti Raadio laupäevastuudios 13. veebruaril. Enne mind rääkis Kaubandusministeeriumi esindaja oma reisist Taani Kuningriiki, kus ta tutvunud sealse seakasvatusega, Selgus, et Taani sead on kõik ühesuured, millimeetripealt välja mõõdetud. Mind pani see jutt mõtisklema meie sigade üle, on ju meil neid väiksemaid ja päris suuri... Tahtsin oma mõtet edasi arendada, kuid millegipärast katkestasid minu juttu aplodismendid. Tõtt öelda, mulle jäigi arusaamatuks, mille peale nad plaksutasid. Aga ega nad ainult selle peale plaksutanud. Kui ma samblast meie metsades rääkima hakkasin, plaksutati jälle. Aga mina ei kavatsenud üldsegi nalja teha, vaid olin meie sambla pärast päris tõsiselt mures. Mäletate, kui meil suitsuvorst 7, 8, 9 ja 10 rubla maksuma hakkas? Siis selgitas keegi kompetentne isik Eesti Televisiooni vahendusel, et riik maksvat lihale dotatsiooni, sest

VINGE FOTO

liha omahind ületavat tublisti selle hinna, millega me liha poodidest kätte saame ja et nüüd valmistatakse meil suitsulihatoteid eranditult ETKVL-i kaudu kokkuostetud lihast. Ühe kilogrammi suitsuvorsti valmistamiseks kulub aga 2 kg sealiha. Sealiha hind meie kooperatiivkauplustes on 3 rbl. 50 kop. Korrutame kahega, saamegi 7 rubla. Pluss veel tootmiskulud ja ongi 8 rbl. See kõik on väga loogiline. Jah, aga miks siis pödralihast vorst 8 rbl. 80 kop. maksab? Nähtavasti on sambla omahind meie metsades kahe- või kolmekordistunud!!!

Kallid lugejad! Et meie kuuajalist lahusolekut kuidagi lõbustada, jutustan teile veel ühe prantsuse loomaanekdoodi:

Pariisi loomaiaa direktor saadab oma varustajale Aafrikasse telegrammi: «Vajan ahve. Saatke kaks. Tuhat tervitust.» Mõni aeg hiljem saab ta vastuse: «Võimatu leida kaht tuhat ahvi. Saadan viissada. Tervitus.»

Tobe, eks?
Järgmine kord kirjutan mõistlikumalt.

LAURI LEESI

P. S. Neile, kes minuga kohutada soovivad: igal laupäeval ja pühapäeval kokkulepitud kohas ja ajal.

Ebaseaariasliku mõtteavalduse pärast Eesti TV-s teen ettepaneku kuulutada Lauri Leesi üheks kuuks persona non grata's Eesti saartel.

HUGO PUSS, endine hiidlane, kes sageli külastab Saaremaad

Majavalitsusele: seoses sooja vee katkestusega katkestan kuni sooja vee tagasitulekuni uutmise.

TÖNU SEERO

ERAUTE

Mata hari!

Kukkuvad tähed ei avarda taevast.

Kõik raudteed viivad, kuid tagasi ei too.

PEETER NOVOD

VAADE LOMONOSSOVI TÄNAVALE.
Eluvaimu need meie rahvuspuud küll enam sisse ei saa.
KALJU SUURE foto

TERE, MUINSUS! TIIT KUUSEMAA

ANDRUS PEEGEL

«СИРП Я ВАСАР»
(«Серп и молот»)
Индекс 69786

TOIMETAJA ILMAR RATTUS
TOIMETUSE KOLLEEGIUM: J. JAAMA, J. KANGILASKI, K. KIISK, M. MIKIVER, I. MOSS, U. POOTS (toimetaja asetäitja), E. PÖLDROOS, K. RANDALU, I. RAUD, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. TAMM, J. TREI, P. UUSMAN, D. VAARANDI, H. VALK.

Toimetuse: 200 031 Tallinn, Gagarini pst. 30, postiaadress: 200 090 Tallinn, Peapostkontor, postkast 388. Telefonid: toimetaja — 44 14 16, toimetaja asetäitja — 60 19 24, vastutav sekretär — 60 17 03, publitsistika- ja kultuuritöö osakond — 44 30 05, kunsti ja huumoriosakond — 60 19 05, kirjandusosakond — 60 18 83, muusikaosakond — 60 18 22, teatriosakond — 60 12 46, masinakiri — 60 27 93. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmeks kuuks 1 rubla ja 29 kop. Oksiknumbri hind 10 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodi» EKP Keskkomitee Kirjastuse Trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.
«Sirp ja Vasar» («Серп и молот») орган Министерства культуры и творческих союзов Эстонской ССР. Издательство «Периодика». Таллин. Пярнуское шоссе, 8.
EKP Keskkomitee Kirjastuse Trükikoda, Tallinn, Pärnu mnt. 67-a.
MB-00592 Maht 4 trükipoognat. Tiraaž 81 000. Tellimise nr. 793
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10